

ZAHRADA - PARK - KRAJINA

XXVIII. ročník

4/2018

100 LET OBORU

SPOLEČNOST PRO ZAHRADNÍ
A KRAJINÁŘSKOU TVORBU

VELKOOBCHODNÍ TRVALKOVÁ ŠKOLKA

**SORTIMENT TRVALEK, SKALNIČEK, TRAV, BYLINEK, CIBULOVIN A KAPRADIN | KOMPLETACE ZAKÁZEK
MINISADBA PRO STŘEŠNÍ ZAHRADY | NAPĚSTOVÁNÍ TRVALEK V POŽADOVANÝCH KONTEJNERECH**

ŠKOLKY
Haupt

Kontaktní údaje:

Tel.: +420 607 966 388 E-mail: info@skolkyuo.cz Web: www.skolkyuo.cz

Ústí nad Orlicí, Oldřichovice 107, 562 06

**OVOCNÁ ŠKOLKA
ÚDRŽBA ZELENĚ**

pěstování ovocných dřevin a růží
zahradnické služby, arboristika

Tel.: + 420 732 569 825
Tel.: + 420 603 147 417

20

lét s vámi

CASH & CARRY

CASH & CARRY

CASH & CARRY

ADAM

ZAHRADNICKÁ A.S.

Na ploše dvou hektarů
je pro Vás připraven
k okamžitému odběru
široký sortiment rostlin
v kontejnerech
a zakládkách.

www.adamza.cz

289 15 BŘÍSTVÍ, (dálnice D11, exit 18)
tel.: 325 516 099, fax: 325 516 098
e-mail: bristvi@adamza.cz

Odborný časopis oboru
zahradní a krajinářská tvorba
vydává
Společnost pro zahradní a krajinářskou
tvorbu, z. s.

www.zahrada-park-krajina.cz

Redakční rada:

Předseda:

Petr Förrchtgott, tel.: 604 872 403, petrftt@volny.cz

Místopředseda:

Aleš Steiner, tel.: 777 818 310,
steiner@steineramalikova.cz

Členové:

Zuzana Řezníčková, tel.: 603 102 567,
reznickova@kalina.cz

Karel Slánský, tel.: 604 584 846, slansky@email.cz

Helena Vrablcová, tel.: 608 243 340,
hel.vrab@email.cz

Centrální e-mail pro odesílání článků:
redakcni.rada.zpk@seznam.cz

Vydavatel:

Společnost pro zahradní a krajinářskou
tvorbu, z. s.
Plzeňská 247/59, 150 00 Praha 5
Tel./fax: 257 323 953
e-mail: redakce@szkt.cz, kancelar@szkt.cz
www.szkt.cz

Vydavatelský servis:

PRO VOBIS, s.r.o.
Kladenská 107, 160 00 Praha 6
Mgr. Michal Babor
Tel. 721 481 579, m.babor@provobis.cz

Grafická úprava:

Roman Martinka

Distribuce v ČR:

Postservis

Distribuce na Slovensku:

Pressmedia, spol. s r.o.

Roční předplatné činí 664 Kč.

Cena jednoho čísla je 166 Kč.

Předplatné a příjem inzerce vyřizuje
vydavatel.

Reg. zn. MK ČR 6449
ISSN 1211-1678

© Společnost pro zahradní a krajinářskou
tvorbu, z. s.

Žádná část tohoto díla nesmí být jakoukoli
formou šířena bez písemného souhlasu
vydavatele.

Foto na obálce: Karel Čapek v alpinu u své vily.
K článku na str. 61–66

- 8 Zrození a rozvoj soudobého pojetí zahradní a krajinářské architektury
Jiří Mareček
- 12 Anketa: Zahradnická ohlédnutí
- 18 Zahradní umění v letech 1918–1948
Šárka Steinová
- 24 Krajinářská architektura v Žiline počas prvej Československej republiky
Marek Sobola
- 28 Budoucích 100 let zahradní architektury
Zdenek Sendler
- 30 Přínos FLORY OLOMOUC k rozvoji krajinářské architektury
Jiří Finger
- 34 Činnost okrašlovacích spolků
Šárka Steinová
- 38 Role SZKT v budoucí spolkové činnosti
Přemysl Krejčířík
- 40 Úvaha nad budoucností vědy a výzkumu v použití bylin v následujících letech
Adam Baroš
- 42 Kolektivní paměť Československa vyprávěná v příbězích Stromů svobody
David Kopecký
- 44 Hledejme způsoby, jak lidi spojovat
Zuzana Řezníčková
- 46 Poslední století v životě tisícileté lípy v Tatobitech
Pavel Wágner, Lenka Malá
- 49 Quo vadis, památková péče v zahradách?
Zdeněk Novák
- 56 Sto let zájmu a péče o památky zahradního umění
Lenka Křesadlová
- 61 Rekonstrukce zahradního prostoru poloviny dvojvily bratří Čapků
Eliška Slabochová
- 66 Zahrada Karla Čapka pohledem pečovatele
Hana Pollertová
- 67 100 let Bečovské botanické zahrady
Jaromír Tlustý, Jiří Šindelář

Milí čtenáři,

věřím, že valná většina z vás má za sebou výsadbu nejednoho Stromu svobody k připomenutí 100. výročí založení samostatné Československé republiky. Že tak činili i naši předkové, se dočtete v článku Nadace Partnerství, díky níž vznikla databáze těchto stromů a jejich příběhů. Co je však neméně důležité – iniciovala také výsadbu dalších při příležitosti letošních oslav.

*Úvodem k tématu **100 let zahradnického oboru** je zajímavý článek prof. Marečka, který poukazuje na podobnost osudů republiky a našeho oboru. Všimá si, že úspěchy, kterých bylo dosaženo, závisely na nadšení a obětavosti jedinců, nikoli na vůli vládnoucí síly. To dokládá také článek o Floře Olomouc. Po jeho přečtení si uvědomíte, jak vysoko mělo naše výstavnictví namířeno. O obětavosti a nadšení je také článek dokumentující znovuzrození Bečovské botanické zahrady, která v letošním roce slaví stejné výročí jako naše republika, nebo také článek o tisícileté tatobitské lípě. Ta se díky lásce a péči obyvatel rozrostla do nečekané krásy a je dokladem úspěšných arboristických zásahů trvajících více než 100 let. Vzhledem k významnému výročí věnujeme v tomto čísle více prostoru také kořenům, tedy historii našeho oboru. Protože jak my zahradníci dobře víme, žádný strom nevyroste bez pořádných kořenů. V časopise najdete nejdůležitější osobnosti i díla zahradní architektury především první poloviny 20. století včetně zajímavé předválečné éry krajinné architektury v Žilině. Na příkladu 100 let staré geniální koncepce Slovanského náměstí v Brně uvidíte, jak je třeba projektovat s vizí a výhledem do budoucna.*

Aby díla historie mohla být zachována generacím budoucím, je třeba kvalitní památkové péče. Dočtete se o tom, jaký byl systém dříve a kam by měla péče dál směřovat. Teorii velmi pěkně doplňuje konkrétní příklad aktuální rekonstrukce zahrady Karla Čapka v Praze včetně postřehů realizátora zásahů.

Připomeneme si zajímavý fenomén, kterým byla a je spolková činnost. Díky okrašlovacím spolkům vznikl nejen park či významná alej. Spolky ani dnes neztrácí svůj význam – dokladem je i naše Společnost pro zahradní krajinářskou tvorbu. Více o její roli i budoucnosti najdete v článku předsedy správní rady SZKT.

Vážení čtenáři, toto číslo je výjimečné nejenom slavnostním tématem, kterému je tentokrát věnováno téměř celé, ale i rozsahem. Rozšíření o 16 stran bylo umožněno díky finančnímu příspěvku ateliéru Ing. Pavla Šimka – Florart, který je zároveň garantem letošní konference v Luhačovicích. Její téma „100 let minulých a 100 let budoucích“ koresponduje právě s tématem tohoto čísla.

Dále přispěla i firma Arboeko s.r.o., hlavní partner Dnů zahradní a krajinářské tvorby v Luhačovicích. Oběma sponzorům děkujeme.

Za redakční radu
Zuzana Řezníčková

Má vlast cestami proměn

Dne 20. 5. 2018 proběhlo slavnostní zahájení 10. ročníku Národní putovní výstavy Má vlast cestami proměn v Praze na Vyšehradě za účasti asi 10 000 návštěvníků. Cenu odborné poroty získala proměna Javorník – Obnova tančírny v Račím údolí (Olomoucký kraj) a zvláštní ocenění získal Archeopark v Pavlově za kraj Jihomoravský. Cenu Osobnosti ročníku 2017/2018 – dvě poloviny symbolického jaspisového srdce – získali manželé Slabí z Rynoltic. Ocenění předali ložští vítězové, manželé Fetterovi z Brna. Na webu vybírali lidé z 97 proměn ročníku 2017/2018 a celkem přišlo neuvěřitelných 17 068 hlasů. Zvítězila s převahou proměna Litoměřice – Zrušená železniční zastávka (4 165 hlasů).

Letos se přihlásilo rekordních 121 proměn, z toho Jihomoravský kraj je zastoupen 13. Jsou to: Blatnička – přestavba školy na krejčovství li-

dových krojů, Boleradice – Orlovna, divadlo aneb jak se plní sen, Brno – Rekonstrukce chrámu sv. Jakuba, Brno – Od vládní vily k vile Stiassni, Brno – Kompletní památková obnova vily Tugendhat, Brno – Rekonstrukce Želného trhu, Dolní Bojkovice – Restaurování vyřezávaných křížů, Doubravník – Zahrada ticha, Ivančice – Oprava výpravní budovy železniční stanice, Kunštát – Památková obnova místnosti se středověkou nástěnnou figurální malbou, Valtice – Obnova zámekového divadla, Velké Opatovice – Moravské kartografické centrum, Velké Pavlovice – Kostel Nanebevzetí Panny Marie. Výstava putuje až do konce dubna 2019 po celé České republice. Místa konání můžete sledovat na www.cestamipromen.cz, kde lze také hlasovat pro nejlepší proměnu, která bude vyhlášena na dalším slavnostním zahájení.

Dagmar Fetterová

Návrh vstupního areálu pražské botanické zahrady v Troji

„Nový vstupní areál pražské botanické zahrady byl navržen pro město Prahu a vychází z pražských inspirací. Návrh je jednoduchý, nakreslený jednou čarou. Tato čára by měla být zapamatovatelná a měla by navždy Botanic-

kou zahradu charakterizovat.“ Zdeněk Fránek Vítězný návrh ateliéru Fránek Architects na nový vstupní areál pražské botanické zahrady v Troji nejlépe splnil zadání veřejné soutěže – propojit živé a neživé složky – navržených sta-

veb, rostlin a lidí. Architektonický koncept reprezentuje instituci a její poslání a plní funkci edukační, pěstební i výstavní. To vše s ohledem na provozní úspornost a ekologii. Dominovat v něm a jeho okolí budou rostliny.

Stromolezci sobě aneb Řežeme na závody!

10. a 11. září 2018 se v oboře Vřísek na Českolipsku uskutečnil zcela nový formát stromolezecké akce. Atraktivním způsobem byly v sobě skloubeny hned tři záměry: získat finanční prostředky na podporu stromolezeckých závodů, umožnit stromolezcům neformální setkání při práci i po ní, a nabídnout praktický workshop s možností výměny informací. Výsledek

předčil všechna očekávání! S myšlenkou spojit práci, zábavu i příležitost k získání odborných informací přišli sami organizátoři mistrovství ČR ve stromolezení. Spojením sil dobrovolných stromolezců lze vytvořit skupinu podílející se na realizaci řezů stromů pro firmu, která je ochotna „sdílet“ zakázku. Dobrovolnými stromolezci „vyřezané peníze“ pak firma jako

sponzorský dar účelově věnuje na organizaci závodů a na podporu závodníků. Tento model, který se například již několik let praktikuje v sousedním Polsku, umožňuje mj. i účast reprezentantů na mezinárodních mistrovstvích, která by jinak pro ně byly finančně těžko dostupná.

Pavel Wágner

ZÁHRADNÍCKÉ FÓRUM 2019

Spoločnosť pre záhradnú a krajinnú tvorbu Vás pozýva na 8. ročník dvojdnovej odbornej konferencie Záhradnícke fórum 2019. Konferencia sa koná 13. – 14. februára 2019 v PKO Nitra. Z pripravovaného programu vyberáme hlavné témy konferencie:

- mestské zásahy v kontexte klimatických zmien,
- voda v meste a v krajine,
- význam a úloha pôdneho krytu pre zmierňovanie klímy a udržateľný manažment miest,
- vplyv nepriepustného pokrytia pôdy na klímu miest a možnosti zmeny,
- pestovateľské zásahy s ohľadom na perspektívu drevín v mestskom prostredí,

- škodcovia a choroby ohrozujúce funkcie a existenciu zelene v mestách,
- predstavenie štandardu Ochrana drevín pri stavebnej činnosti,
- sortiment rastlinného materiálu v krajinárskych úpravách – čo nás čaká.

Súčasťou programu bude Vyhlásenie víťazov súťaže Záhrada, Park a Detail roka 2018, prezentácie firiem, výstavy a spoločenský večer s živou hudbou a degustáciou vín.

www.szkt.sk

Vítězem 10. bienále krajinářské architektury v Barceloně je Kráter v Reykjavíku

„A Greater Crater“ je projekt zachovávající ekologii unikátního kráteru s povoleným přístupem člověka. Projekt je z dílny krajinářského studia Landslag z Reykjavíku. Kovové schodiště je pro člověka jedinečnou výpravou na vrchol kráteru Saxhóll v Národním parku Snæfellsjökull. „Konstrukce je na kráter připevněna jako náhrdelník,“ uvedl za studio Þráinn Hauksson.

Zdroj: www.landscapearchitecturemagazine.org

Pražské veduty / jak se dívat na (historickou) městskou krajinu

Výpravná publikace Pražské veduty mapuje vývoj zobrazování a vnímání Prahy v průběhu více než pěti století s důrazem na posledních padesát let a výhled do budoucna. Knihu vydává Institut plánování a rozvoje Praha jako svůj příspěvek k odborné debatě na téma výškové kompozice Prahy, které rezonuje mediálním prostorem s čím dál větší intenzitou.

„Kniha Pražské veduty / jak se dívat na (historickou) městskou krajinu“ má čtenáře provést způsobem, jakými bylo město zobrazováno v různých dobách. Pomocí vedut je pak možné číst kompozici města. V závěru kniha naznačuje, jak by tato kompozice mohla být doplněna v 21. století,“ říká hlavní autor knihy Pražské veduty a zároveň šéf zpracovatelského týmu Metropolitního plánu, architekt Roman Koucký.

Zdroj: IPR Praha

Publikační činnost ZF Mendelu

Ústav biotechniky zeleně byl opět úspěšný v nové soutěži projektů NAKI, financované Ministerstvem kultury ČR, a v letech 2018–2022 se bude zabývat pod vedením hlavního řešitele Ing. Jiřího Martinka, Ph.D., projektem pod názvem „Opomíjená témata krajinné architektury pro potřeby památkové péče“ a pod vedením Ing. Romana Zámečníka, Ph.D., projektem „Zahradně-architektonická tvorba v období totalitních režimů v letech 1939–1989 na území České republiky“. O řešení a následných výstupech z těchto projektů budeme odbornou veřejnost průběžně informovat.

Ústav koncem roku 2017 dokončil projekt NAKI „Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během první Československé republiky“, řešený v letech 2013–2017. Mezi výstupy, na nichž se pracoviště podílelo, byly mj. monografie, certifikovaná metodika, specializovaná mapa s odborným obsahem, výstava, příspěvky ve sborníku z konference a řada odborných článků.

Zdroj: www.ubz.zf.mendelu.cz

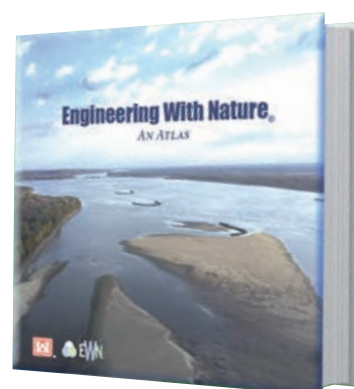
Atlas amerických armádních inženýrů

Iniciativa Inženýrství s přírodou (EWN) z US Army Corps of Engineers umožňuje udržitelnější poskytování ekonomických, sociálních a environmentálních výhod infrastruktury vodních zdrojů. EWN je průřezový program aktivit vyplývajících ze spolupráce mezi různými programy výzkumu, rozvoje a technologií v civilních projektech ve Spojených státech i v zahraničí.

Atlas vydaný touto organizací obsahuje úspěšné projekty z celého světa, které spojuje ekologický přístup iniciativy inženýrství v souladu s přírodou.

Park pod Plachtami, jehož autory jsou Ing. Petr Förchtgott, Ing. arch. Jan Zezůlka a Ing. Vojtěch Joura, se dostal do mezinárodního katalogu, který se věnuje prezentování přírodě blízkých opatření a organizuje ho US Army Engineer Research and Development Center. Park pod Plachtami představuje jedno z ukázkových děl kombinujících různé typy opatření udržitelného rozvoje.

Zdroj: www.engineeringwithnature.org

Bosket 28 lip ve Zlíně

Město Zlín uctilo výročí založení ČSR významným zahradnickým dílem. V samém centru města, na náměstí Práce pod hotelem Moskva, byl vysazen bosket složený z 28 (toto číslo nebylo zvoleno náhodou) lip *Tilia vulgaris* 'Pallida'. Lípy jsou tvarovány do typu „box shaped“, mají obvod kmene 40/50 a jsou doplněny o mobiliář a osvětlení.

Urbanisticky velmi důležitý prostor, obklopený dominantními budovami postavenými za éry Tomáše Bati a budovanými významnými architekty té doby (Gahura, Karfík), svým významem odpovídal 100. výročí založení republiky. Celá akce od prvotní myšlenky po finální realizaci a položení pamětního kamene trvala pět měsíců. Podrobnější informace najdete v následujícím čísle časopisu ZPK.

Zelená stuha České republiky 2018 má svého vítěze!

V úterý 2. října 2018 byly v reprezentačních prostorách Valdštejnského paláce, sídla Senátu Parlamentu ČR, slavnostně vyhlášeny výsledky celostátní soutěže Zelená stuha České republiky 2018. Organizátorem této soutěže je Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu za podpory Ministerstva životního prostředí. Celostátním vítězem a držitelem Zelené stuhy České republiky 2018 se stala obec Ostopovice v Jihomoravském kraji (okres Brno-venkov). Ocenění získala za příkladný, plánovitý a velkorysý přístup k vytváření veřejného prostoru, vysoký standard péče o zeleň a životní prostředí a ochranu a rozvíjení přírodních i kulturních hodnot krajiny. Na druhém místě se umístila obec Číměř v Kraji Vysočina (okres Třebíč) a na třetím místě obec Blatno v Ústeckém kraji (okres Chomutov).

Výstavy na téma Století republiky

V rámci oslav sta let České republiky si Národní památkový ústav určil jako své hlavní téma Architekturu ve službách první republiky. Stejnomená výstava představí reprezentativní průřez nejzajímavějšími kulturními památkami, stavebními a technickými počiny v Česku v souvislosti s vytvářením úřední infrastruktury nového státu, jako jsou například úřední a společenské domy. Mezi zmíněnými budovami jsou ale také bankovní a obchodní domy, církevní ob-

jekty, domy umění, krematoria, technické stavby jako mosty či tovární objekty, polikliniky a lázeňské areály. Výstava nezapomíná ani na význačná jména světových architektů, kteří se svými realizacemi zapsali do fondu české architektury.

Zámek Zákupy chystá novou prohlídkovou trasu, která upozorní na využití zámku jako letního sídla státníků po vzniku Československé republiky. Vila Stiassni v Brně připravila výstavu

věnovanou československým státníkům a významným státním návštěvám, které nocovaly v této takzvané vládní vile. Zámek Stekník zase výstavou Jak se češe do větele připomene dobu chmelových brigád, jejichž účastníci bývali na zámku ubytováni. Výstava ve skanzenu v Zubrnicih pak ukáže, jakými změnami prošel český venkov mezi lety 1938 až 1988.

Aktuálně probíhající výstavy najdete na www.npu.cz.

Poříčí u Litomyšle je zlaté!

V mezinárodní soutěži Entente Florale Europe (EFE) – Evropská kvetoucí sídla – získala obec Poříčí u Litomyšle zlatou medaili. Garantem a organizátorem soutěže v ČR je Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu. Do této soutěže postupuje vždy loňský vítěz soutěže Zelená stuha České republiky, která je organizována v rámci soutěže Vesnice roku. Českou republiku v roce 2018 v soutěži reprezentovala malá obec z Litomyšlska – Poříčí u Litomyšle a zlatou medaili si přivezla ze slavnostního předávání cen v Irském městě Tullamore. Navázala tak na loňský úspěch města Brna a stala se v historii české účasti teprve čtvrtou obcí, která na zlato dosáhla.

Letničkové směsi pro přímý výsev

Černý - BioPro

Zahradnická
fakulta

- Receptury směsí sestaveny na základě výzkumu **Zahradnické fakulty MENDELU** (doc. Kuťková, Ing. Klasová) přímo pro **naše klimatické podmínky**
- **Taxonomická bohatost** (směsi sestaveny z 13-18 složek) a proměnlivost v průběhu vegetační sezóny
- V nabídce **8 osvědčených směsí**: Strakonická louka®, Lednická radost®, Ohnivý paprsek®, Červánková, Trikolóra, Plzeňská květnice, Jedlá a Economy
- Novinka roku 2018: **Trvalková směs s podílem letniček**
- Prodej v **balení po 20 a 100 gramech** (oseť 10 resp. 50 m²)

Strakonická louka®

Ohnivý paprsek®

Černý-BioPro s.r.o.

U Kříže 7/624, Praha 5, 158 00 **Web:** cerny-biopro.cz, **Email:** info@cerny-biopro.cz, **Tel:** 603 80 31 29

ZELENÁ BURZA 2019

KONTRAKTAČNÍ VÝSTAVA ČESKÝCH ZAHRADNICKÝCH
VÝPĚSTKŮ

16. ledna 2019 • 9:30 – 16:00

Brněnské výstaviště • pavilon B • vstup pavilonem E

pouze české výpěstky • objednávky za zvýhodněné ceny • odborný seminář
o aktuální problematice oboru • bohaté občerstvení zdarma • dárek pro každého
přeregistrovaného návštěvníka

info: www.zelena-burza.cz • mail: svaz.skolkaru@email.cz • telefon: +420 603 259 771

VÝROČÍ ŠKOLKAŘŮ ČR

Zrození a rozvoj soudobého pojetí zahradní a krajinářské architektury

Jiří Mareček

Prof. Ing. Jiří Mareček, CSc. absolvent sadovnického směru zahradnického oboru v Lednici, vedeného legendární a velkorysou osobností prof. Ing. Dr. Jaromírem Scholzem. V letech 1971–1991 ředitel VŠÚOZ, dnešního VÚKOZ v Průhonicích, vyučující zahradní a krajinářskou architekturu v letech 1961–1991 na VŠZ v Praze a MENDELU – zahradnické fakulty v Lednici. Je čestným členem Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu.

Zahradní a krajinářská architektura, tehdy (1918) krasosadovnictví, umělecké zahradnictví a sadovnictví, od slova „sad“ označujícího místo radosti a krásy, se v soudobě chápaných strukturách zrodily ve stejné době jako naše Československá republika, tedy v atmosféře radosti, nadšení, ale i ponížení s následným vzkříšením a velkým očekáváním.

Zámecká zahradnictví byla až do té doby téměř jedinou územně organizační strukturou našeho oboru. Snili v nich o svých ideálech ti, kdo uměli vypěstovat jinde nevidané květiny, vyzdobit slavnostní sál, udržovat park, více méně dobře vycházet s vrchností a být vlídní k babičce z podzámčí, která si od nich odnesla občas nějaký výhonek do svého okna nebo zahrádky. Jejich „odchod ze scény“ bychom měli pociťovat s hlubokým pocitem díkuvzdání a pokory k této naší poctivé minulosti a také hrdosti z toho, že jsme se stali jako zahradníci budovateli naší národní kultury.

S tři sta let očekávanou svobodou se otevřely dveře k rozvoji ducha a podnikání. Během krátké doby s velkými nadějemi vyrostly stovky zahradníků podnikatelů a tisíce zahradníků služebních (zaměstnanců), nastalo i období našeho uvolňování z rakousko-uherské uzavřenosti směřované do evropské náruče. Zahradnické praxe v Německu, Francii, Nizozemí a Velké Británii se staly houfně rozvíjenou realitou a do jisté míry i společenskou samozřejmostí a naší stavovskou ctí. Ministerstvo zemědělství a tehdejší Československá akademie země-

dělských věd, do jejichž rezortů tehdy celý náš obor spadal, pochopily, že jednou ze smysluplných podmínek dalšího vývoje je rozvíjení výzkumné činnosti. Proto v roce 1927 zakoupilo průhonické panství se zámekem a zřídilo zde první naše výzkumné zařízení, dnešní VÚKOZ, v němž od samého počátku podstatnou část výzkumné činnosti představovala dendrologie, školkařství, tvorba sídelní zeleně, obnova historických parků a květinářství. Náš původ je tedy v ušlechtilých a cílevědomých cílech zemědělců, tedy v jednotě biologie a estetiky. Tento historicky velmi pokrokový, cenný a do dnešních dnů vysoce aktuální princip je třeba si připomenout v současné době, kdy řada nekompetentních iniciativ s naším oborem „různě pohazuje“ s dotazem, co „to“ vůbec jsme.

Významným koncepčním realizátorem sídelních sado- vých úprav se v tomto raném utváření našeho oboru v řadě měst staly Sadové úřady. Systematicky se začala rozvíjet v té době klíčově významná středoškolská zahradnická výuka. Na předtím jedinou, tehdy celorakouskou střední školu s původně německým vyučova-

1918

Vznik samostatné ČSR

ustavení Národní československé společnosti zahradnické

1919

1. vysoká škola zemědělská v Brně

Založení Československého svazu školkařů

1920

Kniha České zahrady – František Thomayer

Bauhaus

Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně

1922

Dendrologická společnost – Průhonice

1924

Kniha Zahradní města budoucnosti – E. Howard, překlad O. Fierlinger

Spořilov – jedno z nejstarších zahradních měst v Praze

Koniferové školky Žehušice, jeden z prvních školkařských podniků v Čechách. F. Machala

Československé zahradnické listy

1925

Kniha České zahrady – Josef Vaněk

1926

Okrasná školka v Bystřici pod Hostýnem, K. Horák

1927

Založen zahradnický výzkum v Průhonicích – Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a zahradnictví

1935

Letecké snímkování ČSR

1930

Tugendhat – Ludwig Mies van Rohe, Brno

Barrandovské terasy

1938

Kniha Zahrada a obydlí – O. Fierlinger

Mnichovská dohoda

1918

1920

1930

cím jazykem v Lednici navázaly zejména školy v Mělníce, Chrudimi a Brně-Bohunicích. Intenzivní kolegiální zahradnický život se odehrával v rámci lokálních Zahradnických společenstev. Nejvýznamnějším projevem našeho nově se rozvíjejícího oboru se staly na evropské úrovni vznikající projektové a realizační činnosti a podniky F. Thomayera, J. Vaňka, J. Kumpána, J. Minibergera a zcela nové okrasné školky kombinované často s realizací sadových úprav – Žehušice, Valtera, Horák, Mašek a další. V tomto pro rodící se obor nejcitlivějším období byla jeho činnost v poměrně širokém měřítku a hrubé formě napadána, a tedy i poškozována architektem L. Žákem.¹⁾

Následnou etapou tohoto šťastného a přirozeně rostlého vývoje bylo období druhé světové války. Trvalo sice pouze v letech 1939–1945, ale jeho výrazně stagnující vliv se projevil velmi výrazně. Došlo předně k nulové realizaci veřejných realizací zeleně, v soustavách rodinných zahrad šlo zejména o zelinářský a ovocnářský výnos, prakticky veškeré okrasné školky musely omezit plochy a věnovat se zejména pěstování zeleniny. Národní snahy a naše krásu produkující činnost byly překryty existenční nutností, která pak v následných letech dlouhodobě doznívala.

Třetí etapou rozvoje našeho oboru bylo krátké, nesmírně šťastné a nadějně období zahrnující léta 1945–1950. V nadějích předválečného myšlení a budování státu i oboru se plně rozvinula řada nadějných iniciativ. S vysokou intenzitou se rozšířily prakticky všechny prvorepublikové podnikatelské iniciativy. Pro náš obor bylo v tomto období nebývalého rozletu velmi významné zřízení samostatného Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví v Průhonicích (po dislokaci výzkumu ovocnářského do Holovous a zelinářského do Olomouce). Na historicky nejvyšší úroveň se zde dostalo rozvíjení kompozičních a existenčních hodnot Průhonického parku, dendrologie, školkařství, šlechtění a odborně osvětová činnost. Odborná gesce ústavu za další rozvoj

řady významných parků v Československu dosáhla historicky nejvyšší účinnosti. Průhonice byly v té době na vrcholu chápání jejich významu v poloze „zahradnického domova“ a staly se pro utváření našeho oboru nejpodstatnější stmelující silou a prezentačním celkem (objektem). Po vstupu do jejich brány zalila nás zahradníky-sadovníky nejen úcta k našemu oboru, ale i pýcha, že představujeme významný, svéprávný obor lidské činnosti, který je organickou součástí evropské kultury, a že se řadíme mezi významné tvůrce jedné z nejvyšších hodnot lidského myšlení a bytí, kterými jsou krása a lidské štěstí (tento soubor pocitů spojených s plynulou návazností minulosti, současnosti a představ o kráse budoucnosti jsem měl v svých 15 letech, kdy mne branou Průhonického parku provedl můj tatínek, zahradník a pěstitel růží, v jehož očích i hlase jsem vycítil stejné pocity). Rozvoj těchto skutečností a poctivých snů byl ukončen brutálními skutečnostmi z roku 1962 a v celém dalším období již nikdy nenabyl svých původních forem (viz další text).

Čtvrté období let 1950–1989 bylo poznamenáno především řadou hrubých a nekvalifikovaných vnějších zásahů do našeho oboru způsobených novými společenskými poměry, ale současně i obětavostí, často i hrdinstvím řady našich tehdejších kolegů, kteří se snažili nejen o ochranu, ale i o tvůrčí pokračování původních hodnot oboru. Z dnešních hledisek úspěchy zdánlivě méně významné byly ve své době často úspěchy velkými.

Základní příčinou celé řady realizovaných negativních změn v osudech zahradní a krajinářské architektury byla vynucená a důsledná státní orientace na „sovětské zkušenosti“, pro něž bylo typické, že tuto činnost považovaly za zcela okrajovou a že o ní prakticky nic nevěděly, protože v našem smyslu historicky na území SSSR v podstatě neexistovala.²⁾ Stali jsme se tedy oborem, s jehož osudy se ve smyslu jeho z vnějšku nám vnuceného omezeného významu dalo volně pohazovat a státní zájem o jeho další koncepční rozvoj byl

1939

Zánik ČSR

Začátek druhé světové války

1945

Konec války v Evropě

1947

Založení vysokoškolské zahradnické výuky na VŠZ v Praze a Brně

1948

„Vítězný únor“ – rok nástupu komunistické strany k moci

IFLA – Mezinárodní federace krajinářských architektů

1950

Vrchol Böhmova pěstování a šlechtění růží, Blatná

1951

Školní zahradnický statek v Lednici na Moravě

1952

Katedra zahradnictví, prof. Scholtz

1953

Ovocnářství a zelinářství: časopis pro všechny obory zahradnické výroby

1954

Kniha Paláce a zahrady pod pražským hradem – Merhout Cyril

1940

1950

1960

dlouhodobě minimální. Nevytýkejme tedy našim otcům, že byli málo aktivní. Mohli pouze zachraňovat zbytky obrysů našeho oboru. Příčina byla jiná, skrytá, ale důsledná a účinná.

Významnou změnou, která následně negativně ovlivnila původní a typickou věcnou jednotu všech zahradnických činností, bylo jejich rozdělení do rezortů, jejichž činnost na sebe vůbec nenavazovala. Ovocnářství, zelinářství, vinohradnictví, vinařství a valná část okrasného školkařství byly zařazeny do rozhodovacího systému ministerstva zemědělství. Realizace sadových úprav a jejich další rozvoj (údržba) byly zařazeny do sféry ministerstva místního hospodářství (původně ministerstva vnitra), tedy na úroveň složek rozhodujících o kanalizaci, zásobování vodou, zimní údržbě komunikací aj. Tvůrčí činnost pro zahradní a krajinářskou architekturu historicky typická se stala bezprizornou, nikoho z mocných nezajímala. V tomto období se zrodilo souborné označení naší činnosti slovem „údržba“, zcela zatemňujícím podstatu naší tvůrčí činnosti. Projekce sadových úprav se rozplynula do sféry celé řady projektových ústavů, kde se pohyboval ojedinělý „sadovník“, zpravidla významově poslední odborník, kterému se nejčastěji říkalo „zelinář“ (od slova zeleň). Tato činnost nebyla ani minimálně odborně ovlivňována a spadala do sféry celé řady institucí. Odborná koordinace (spolupráce) byla závislá na soukromé iniciativě „zelinářů“. Jedinečnou možnost vzájemného styku představovaly dílčí odborné akce (semináře) v Průhonicích a v rámci aktivity katedry sadovnictví, zahradnického oboru VŠZ v Lednici.

Celou předchozí organizační strukturu oboru a jeho další rozvoj zcela radikálně změnil úplný zánik široce věcné, soukromé podnikatelské činnosti. Výrazně tak zanikla pro náš obor typická odborná rozmanitost (mnohem širší než v oborech jiných) a vymizela iniciativa jednotlivců, respektive se často dostala do rozporu

s nově vznikajícími státními strukturami. Zanikla pro náš obor typická „rodinná atmosféra“ předávání odborných zkušeností a lásky k oboru z otce na syna.³⁾ Byla to i četná duchovní ponižení, kdy původní majitel se stal podřízeným pracovníkem svých původních podřízených ve svém nedávno vlastním zahradnictví (například osud mých rodičů).

V první polovině tohoto období došlo k prudkému omezení (podcenění) vědeckovýzkumné činnosti. Na základě příslušných opatření tehdy nejvyšších politických a vědeckých orgánů byl Výzkumnému ústavu okrasného zahradnictví „odňat“ Průhonický park, nejvýznamnější pokusná zahrada na Chotobuzi, zámek jako jeho sídlo a podána výpověď z dosud zde užívaných místností a odňato 74 pracovníků. Celý tento zásah byl uskutečněn příslušnými vyššími orgány bez možnosti jakéhokoliv odvolání a řešení následné činnosti ústavu.⁴⁾ Obor i zmražený ústav ztratily nejtýpější a nejpotřebnější možnost výzkumu (dendrologie, věkové rozrůžňování porostů, estetika a obytnost přírodních soustav aj.) a základní formu své konkrétní prezentace. Ředitel ústavu, který po dobu 34 let park úspěšně řídil, byl v roce 1962 z celého tohoto procesu doživotně vyloučen. Řešena byla i alternativa přemístění ústavu mimo Průhonice. Z původního znění územního plánu Průhonic (1972) byl ústav na „cizí přání“ vypuštěn. Výzkum v oblasti rozvoje rodinných zahrad jako nejvýznamnější součásti sídelní zeleně a konkrétní aplikace sociologických šetření se staly nežádoucími, rodinné zahrady byly oficiálními kruhy významově přeneseny do oblasti tzv. „užitku“, tedy na úroveň pěstování ovoce a zeleniny.

V padesátých letech došlo k hlubokému ataku na výuku zahradní a krajinářské architektury na vysoké škole zemědělské v Praze. Spolu se zrušením výuky zahradní a krajinářské architektury odešel po roce 1950 z oblasti výuky i doc. Ing. Bohumil Kavka, o několik let později

1961

1. česká učebnice sadovnictví – Josef Válek

1963

Školní lesní podnik v Kostelci nad Černými lesy, Ing. Vojtěch Varga

1964

Kniha Naše trvalky (F. Machala, principy a poznatky M. Müllerové)

1965

Založení Flory Olomouc

1966

Kniha Letničky a dvouletky – Jaroslav Průcha

1967

Botanická zahrada a arboretum Mendelovy univerzity v Brně podle návrhu I. Otruby, sbírka skalniček a trvalek J. Holzbechera

1968

Pražské jaro

1969

Vznik České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky

1970

Kniha Krajinářské sadovnictví – Bohumil Kavka

1971

Kniha Trvalky v zahradě (Vaněk, Opatrná)

1973

Sady, lesy a zahradnictví, založení státního podniku Praha

1974

Vrchol rozkvětu Dendrologické zahrady v Průhonicích

1975

První soutěž Park roku

1975

Zemřel doc. Kavka – ředitel zahradnického výzkumu v Průhonicích v letech 1927–71

1984

Učebnice Sadovnictví (Hurych a kol.)

1985

Zahradnická fakulta MZLU v Brně

1989

Sametová revoluce

1970

1980

byl z lednické vysokoškolské výuky v podstatě vyhnán prof. Dr. Ing. Jaromír Scholz (1961). Ve smyslu velkorysého myšlení a jednání tyto dva pány zatím podle mého názoru nikdo nenahradil (2018).

V průběhu všech nepříznivých (katastrofických) podmínek tohoto období vývoje našeho oboru došlo i k řadě výrazně pozitivních událostí, z nichž lze zdůraznit zejména:

- Zahájení první vysokoškolské zahradnické výuky souběžně na Vysoké škole zemědělské v Praze a v Brně v roce 1947. Počáteční forma výuky byla realizována v obou případech na úrovni sadovnické specializace III. a IV. ročníku. Výuka v celém rozsahu a na tehdejší nejvyšší úrovni byla zajišťována doc. Dr. Ing. Bohumilem Kavkou a na úrovni cvičení v Průhonickém ústavu a parku. Výuku v Lednici zajišťoval prof. Ing. Dr. J. Scholz, Ing. B. Wagner a Ing. M. Machovec v areálu parku a zahradnických zařízení školního statku.
- Na svoji dobu obsahově mimořádně bohatá činnost Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví (dnešní VÚKOZ) v letech 1970–1991, kdy došlo k jeho výraznému personálnímu rozšíření, k vybudování soustavy výzkumných a provozních zařízení a zejména k zahájení realizace Dendrologické zahrady pouze částečně nahrazující původní předpoklady „odňatého“ parku. Poprvé v historii ústavu se podařilo realizovat výzkumná řešení na úrovni souborných státních výzkumných úkolů, zahrnujících v metodické provázanosti krajinářskou projekci, management, rostlinné zdroje a produkční květinářství. Podstatný význam zde měla ve formě aplikovaného výzkumu ústavní poradenská služba. Prakticky velmi účinnou formou zde bylo metodické a personální spojení ústavu se šlechtitelskými stanicemi tehdejšího oborového podniku Sempra. Tento rozvoj byl mimo jiné umožněn zejména formou zařazení ústavu do řídicí sféry ministerstva zemědělství.
- Realizace tzv. Otrubovy tematické botanické zahrady při Vysoké škole zemědělské v Brně. Pedagogicky se

stala významnou zejména tím, že příkladně spojovala hlediska sortimentální, technologická a kompoziční.

- Ve většině větších měst (Praha, Brno, Hradec Králové, Bratislava aj.) se jako odezva někdejší Vaňkovy „komplexnosti“ v rámci komunálních podniků rozvinuly souborné celky projekce, realizace a údržby zeleně. Nejvýznamnějším a ve své době celostátně zcela ojedinělým se stal ZARES Bratislava.
- Ve výrazné převaze projekční a realizační činnosti na úrovni budování nových sídlištních celků (soustav) byl pozoruhodný jejich plošný rozsah a vztah k navazujícím účelovým (příměstským) lesům a k zahrádkovým osadám (Praha, Hradec Králové aj.). Řada těchto úprav dosáhla mimořádně vysoké úrovně (Brno-Lesná aj.).
- V době nikoliv nakloněné zejména pro knižní publikační činnost v daném oboru lze pokládat za příznivé zejména vydání Kavkova „Krajinářského sadovnictví“ (1970), Jansovy středoškolské učebnice „Sadovnictví“ (1961), Wagnerovy vysokoškolské učebnice „Sadovnická tvorba I., II.“, Vaňkovy „Trvalky“ (1971), Žákovy „Obytné krajiny“ a Řihovy „Země krásné“ aj. Dlouhodobým informačním a studijním zdrojem byla pravidelná publikační činnost Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví v Průhoních (celkem pět různých druhů ústavních informačních tiskovin).

Rozhodující vliv na dosažení úspěchů v rámci našeho oboru ve druhé polovině minulého století měli nadšení a obětaví jedinci, nikoliv vládnoucí síly. Snažili se nejen o určitou kontinuitu s předválečným Československem, ale i o kontinuitu s naší výrazně evropskou zahradnickou tradicí. I když se jim někdy nepodařilo dosáhnout z dnešních hledisek větších úspěchů, měla jejich obětavá činnost naprosto základní význam pro plynulý vstup do nových a našich tradičních evropských struktur po roce 1989. ■

1) Doc. Ing. Ladislav Žák, uznávaný architekt, urbanista, vysokoškolský pedagog, autor publikace „Obytná krajina“ a nepochopitelně zarputilý a soustavný kritik projevů soudobé zahradní architektury zejména ve druhé polovině 20. století. Tímto svým postojem negativně ovlivnil řadu svých žáků, architektů. S jeho názory jsem se bohužel seznámil i při osobním jednání (1954).

2) Při podávání zprávy o služební cestě ve věci řešení sídelní zeleně v tehdejší SSSR se v užším kolegiálním setkání ředitel výzkumného ústavu v Průhoních pan docent Kavka s úsměvem mu vlastním vyjádřil krátce slovy: „Sekera to snad spraví“. Vyjádřil tím skutečnost, že se nejedná o tradiční sadovnickou činnost, ale o uplatňování hledisek čistě lesnických a botanických.

3) Při uvítacím projevu do prvního ročníku zahradnické školy v Praze-Ruzyni konstatoval náš třídní profesor Boček (1948), že snad z těch, kteří nejsou ze zahradnických rodin, se podaří udělat zahradníky. Rodilých zahradníků nás tam tehdy byla naprostá většina.

4) Autor publikace „Průhonický park“ (1983), Ing. J. Hofman, tehdy ředitel Průhonického parku, na str. 22 uvádí přímé opatření nejvyšších orgánů KSČ a sovětských akademiků Cicina a Baranova při „převzetí“ Průhonického parku do správy ČSAV.

1990

Založení Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu

1991

Nadace Partnerství

1. číslo časopisu
Zahrada-Park-Krajina

První seminář v Luhačovicích

1992

Česká komora architektů
Ovocnářská unie České republiky, z.s.

1993

1. ledna vznikly dva nové suverénní státy:
Česká republika a Slovenská republika.

Rozdělení SZKT na českou a slovenskou organizaci

1995

1. Dny zahradní a krajinářské tvorby v Luhačovicích

Školkařský svaz

1997

Zahradnický slovník naučný - kolektiv

2001

Akreditace oboru ZAKA na MENDELU

Založení Svazu pro zakládání a údržbu zeleně

2004

Ratifikace Evropské úmluvy o krajině

2008

Katedra zahradní a krajinářské architektury na ČZU

2009

Krajinářská architektura na FA ČVUT

2014

1. Landscape festival v Praze, nákladové nádraží Žižkov

2015

Akreditace studijního programu Krajinářská architektura na Fakultě architektury ČVUT v Praze

2018

Konference v Luhačovicích – 100 let minulých a 100 let budoucích

Zahradnická ohlédnutí

Dlouho jsme hledali způsob, jak co nejlépe (nejpravdivěji) zhodnotit období po roce 1989. Co bylo důležité? Co zajímavého se vybudovalo? Je to čerstvá minulost, která se nám často zdá ještě přítomností. Objektivní pohled je prakticky nemožný, protože chybí patřičný časový odstup. Navíc zcela jiný pohled může mít člověk ze správy zeleně a jiný realizátor zahradnických úprav či projektant. Proto jsme oslovili zajímavé osobnosti našeho oboru s malou anketou. I když odpovědi reprezentují osobitý a subjektivní názor každého respondenta (odráží se to i na stylu a délce jednotlivých odpovědí), pozornému čtenáři mohou poskytnout ucelenější obraz naší doby a oboru.

1. Co vás v životě ovlivnilo, že jste se stal zahradníkem?
2. Jaká byla vaše očekávání na prahu 90. let?
3. Co hodnotíte kladně a co záporně?
4. Které události považujete za nejdůležitější z našeho oboru za uplynulých 28 let?
5. Která díla realizovaná od roku 1990 považujete za nejvydařenější a proč?
6. V čem jste byli profesně nejúspěšnější, co se vám povedlo?

Ing. Václav Babka
autorizovaný krajinářský architekt

1. Velmi zajímavá otázka, zdali něco konkrétního ovlivní profesní život. Spíše je to snad soubor pocitů, které člověka vážou k určitému území nebo známému prostoru a vyvolávají v něm intimní reakci na atmosféru tohoto jím vjemově uchopitelného celku.

Když jsem začal být vzděláván na „zemědělce“ (VŠZ), byl obor sadovnické tvorby v plném rozvoji. Ve druhém ročníku jsem se rozhodl zúčastnit se talentovek, aniž jsem tušil, o co vlastně jde, a vzali mě po nich na sadovnický obor agronomické fakulty. A pak jsem začal uvažovat o podstatě oboru, nebo lépe napsáno, začal jsem si uvědomovat to zvláštní umění, ten obsah a cíl práce, který se tvorby „zelených ploch se stromy a keři“ ve městě týká (žiji ve městě). Do té doby jsem samozřejmě tedy tušil, že existují nějaké plochy, které neprodukují polní plodiny nebo dřevo a uvnitř mě vyvolávají za určitých okolností zvláštní reakci, i třeba nejistotu a očekávání, celkově asi libý a trochu tajuplný pocit, ovšem zcela mimořádný a v oblasti spíše podvědomí, jako divadlo pro jiné podstatnější děje. Že byla někde pro veřejný blahobyt tu a tam mezi domy vynechaná území plná příjemné atmosféry, klidná a zároveň promyšleně podbízivá. A protože jsem bydlel v Olomouci, jednou nebo dvakrát do roka se ty kulisy naplnily lidmi, atrakcemi a bohatou výzdobou rostlin aranžovanou spěchajícími lidmi v montérkách, kteří nosívali nějaké bedny a držívají rýče, hadice a kdo ví co. Ale vždy ten sezónní kolot, ta návštěvnost a organizovanost přehlušila v přeplněných olomouckých parcích pro mě vše obvyklé, vyhledávané, přitažlivé a poci-

tově podstatné. To vnitřní vnímání parkových městských ploch si dodnes nějak uchovávám. Myslím, že bych z podobných vnitřních příčin měl vzpomenout také Antonioniho Zvětšeninu. Ten děj je pro mě po letech podružný, ale ten prachobyčejný a malý anonymní anglický parčík z londýnské periferie, který je ve filmu ústřední kulisou, byl v začátcích pro můj profesní život velmi podstatný. Nebo třeba také volně stojící židle na trávníku na Margaretině ostrově, a to v sedmdesátých letech dvacátého století. Je zajímavé, že podobně jsem měl silný vjemový zážitek také kdysi někde u vstupu v Květné zahrady v Kroměříži, když jsem čekal, než si lidé prohlédnou ty stríhané habry. Nebo jindy třeba při letní brigádě v lednických okrasných školkách. Ta vlhká vůně zahradnictví. Něco noblesního. Ale to jsem byl již lednický student. Samozřejmě Lednice, ostrov, oáza, do které se vjíždělo lokálkou kolem Bořího lesa. Bydlel jsem první roky na Zámku a díval se z okna na rybníky směrem k minaretu a hltal tu mistrně komponovanou scénérii, tu vysněnou pohádku plnou představ. Pak také mi to všechno začali učitelé popisovat. Hledali a pojmenovávali příčiny a vazby, a rozdělili ten celek na jednotlivé segmenty, zasvěcovali nás, studenty, do principů, do hierarchie významů, které nám pomohou pak skládat a vytvářet nové kulisy pro zážitky dalších lidí. Bylo to pak pro mě ještě přitažlivější a záhadnější. A celé roky se snažím to svoje podvědomé citění nějak alespoň trochu, jde-li to, sdělit, zveřejnit a být při tom také pochopen. A po převratu, když jsme vyrazili ven, nestačili jsme všechno nasávat a zapamatovat a procítit, kolik toho konečně bylo, těch inspirací. Ale nenapadá mě teď ani jedna taková, kterou bych chtěl konkrétně vzpomenout.

2. To souvisí podle mě s motivací, elánem a profesní svobodou. Konečně jsme mohli, jak jsem se tenkrát domníval, pozvednout to naše povětšinou oprýskané a zešedlé prostředí k životu, které nás ve škole naučili osvícení kantoři přeměňovat. Bývalý systém naší společnosti nám bral profesně vítr z plachet kurzy morseovky, sborkami a rozbor-kami na čas a kdejakými školeními teoretických kadrů nebo také mezi nás posílanými šedými bonzáky v důcho-dovém věku se zápisníky, kteří se tu a tam zjevovali v uli-cích reálného socialismu. Bylo nám kolem třiceti a mělo být jen na nás, jak obстоjíme v nové, svobodou prošípo-vané době. To pro mě byla nová energie, nový elán a nová možnost k využití nahromaděných latentních kalorií.

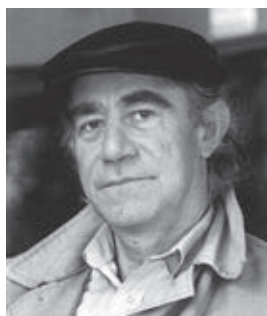
3. Nemohu si určitě stěžovat, že by nová doba pro mě byla nějak nepřívětivá. Podařila se nám spousta věcí a měli jsme doposud potěšující pracovní výsledky. Zůstali jsme také sami sebou jako lidé. Podařilo se nám se Zden-kem (Sendlerem – pozn. red.) a dalšími kolegy dotáhnout řadu architektonických akcí k výsledkům srovnatelným s kdejakou konkurencí. Dala by se vzpomenout celá ple-jáda pro veřejnou věc odhodlaných nezištných lidí, kteří nám k nim pomohli, s kterými nám stálo za to něco dělat. Ale nemá cenu bilancovat, protože řada úkolů leží snad ještě před námi. Doufám, že všechno to snažení má smysl. Optimismus a energii mi dodává v poslední době také spolupráce s profesní mládeží.

4. V krajinářské tvorbě, která je založena do značné míry na individuální tvořivé abstrakci, není tak jednoduché od-povědět. I když vím, že by se slušelo třeba zmínit založení SZKT, u kterého jsem tenkrát v Brně byl za maďarskou men-šinu. Myslím, že spíše než událost je velmi důležitý postup-ný a zároveň velmi překotný rozvoj možností informací, volný pohyb osob, pokrok v dostupnosti materiálu a tech-nologií. Již nemusíme zírat nevěřičně na diapositivы něko-ho, kdo byl náhodou v cizině. Důležité pro mě je, že se naše společnost může pohybovat vedle bývalých profesně nedo-stižných vzorů paralelně. Třeba před několika měsíci nám přijeli do Brna nabízet svoje výrobky zahradníci firmy Eb-ben z Cuijku. To je nebyvalé. Jen je třeba se snažit, aby ty společenské pohyby, o kterých tady píšu, dávaly pro rozvoj našeho oboru v českých zemích patřičný smysl a nestaly se pouhým oborovým formalismem. Nebyly jenom jako.

5. V českých zemích se přece jenom asi začíná stále více prosazovat kvalitní krajinářská architektura nové gene-race. Velmi pohledné mi připadly v nedávné době reali-zované některé objekty našich profesních kolegů působí-cích po celé republice. Bývají publikovány na stránkách Inspirace, v časopise Zahrada-Park-Krajina i jinde. Třeba server iDnes nedávno uveřejnil v rubrice bydlení fotky z parku z druhé strany republiky, který, jak se mi zdálo, získal neokázalými úpravami tu zvláštní atmosféru, která mě vždy zajímá ze všeho nejvíce. Mám radost z těchto podařených akcí a již vím, kolik úsilí to obvykle dnes sto-jí, dotáhnout něco k úspěšnému konci. Vydařenost v naší

profesi není vázána jen na architekta jedince, který to třeba nejprve vymyslel. Úspěch je především v kolektivu spolupracovníků při přípravě, v lidech, kteří to dílo pak vezmou za své, hodí se jim svojí podstatou a třeba také umístěním do jejich každodenního užívání a dokážou ho svojí prací inteligentně spravovat a promyšleně rozvíjet. To pak bývá ta pravá vydařenost. A není to banální. Libi-ly se mi letos na jaře třeba také stromy v židenických uli-cích, které kdysi v duchu staré brněnské zahradnické tra-dice naprojektoval Ivo Erben, a po pár letech rostou a kvetou na některých ulicích úžasně.

6. Například těsně po převratu se mi podařilo v Nových Zámkách na Slovensku aplikovat systém privátní údržby zeleně, jehož výsledkem bylo zahradnický dokonale ob-hospodařované a čisté městečko a také úspora městských peněz. Kupodivu jsme při tom nemuseli dělat výběr zho-tovitele podle nabízené ceny, obzvláště ne podle nejnižší ceny. Kupodivu. Dnes se to zdá nepředstavitelné. Pan pri-mátor měl pro naši snahu a angažovanost ve věci pocho-pení a také se sám dokázal samostatně rozhodovat. To byla pro mě ta nově nabytá svoboda. Cena byla prostě fixní a vybíralo se podle profesní schopnosti jednotlivých skupin a firem. Nový systém správy a údržby zeleně, který byl zaveden v Nových Zámkách, se dá určitě hodnotit jako úspěch. Tento, dnes si myslím že i trochu riskantní a od-vážný počín, byl společensky velmi přínosný.

Prof. Ing. Ivar Otruba, CSc.
autorizovaný krajinářský architekt
a emeritní pedagog

1. Narodil jsem se do rozvětvené zahradnické rodiny.

2. Rozvoj našeho zahradnictví.

3. Úpadek našeho zahradnictví, zvýšení zájmu o zahradně architektonickou tvorbu.

4. Rozvoj SZKT a ČKA.

5. Neraď hodnotím. Je dost kvalitních děl. Některé z nich však pro laciné efekty zapomínají na práci s rostlinami.

6. Něco pro dlouhodobé užití (zahrady, parky), něco pro užití nakrátko (výstavy), něco jsem napsal (knihy).

Ing. Jaromír Opravil jednatel zahradnické společnosti, vedoucí střediska realizací

1. Pro zahradnické povolání jsem se rozhodl už jako dítě. Měli jsme velkou zahradu a hospodářství, kde jsem k tomuto oboru získal vztah.

2. Očekával jsem, že když vstoupíme do Unie a do našeho oboru poteče spousta peněz z dotací, bude dost na to, abychom dohnali rozdíl oproti západoevropským firmám ve vybavení a technologiích. Očekával jsem, že rozhodující bude kvalita, včasnost, odbornost, spolehlivost. Bohužel opak se ukázal pravdou. Navrch ve veřejném sektoru začaly získávat firmy pracující za velmi malé peníze.

3. Kladně hodnotím neskutečné možnosti, které se před námi otevřely. Přístup k informacím, technologiím, sdružování se v oboru, snahu sdružení maximálně svým členům pomáhat... Oceňuji dlouhou řadu obětavých lidí, kteří na úkor svého volného času a peněz pracují ve prospěch celku. Bez nich by nebyl obor tím, čím je. Oceňuji výrazný vzrůst prestiže našeho oboru. Na začátku 90. let byl zahradník nepříliš vzdělaný člověk s motykou, jehož práci může vykonávat přece kdokoli. Dnes už je to uznávaná profese, za kterou jsou majetní lidé ochotni zaplatit opravdu hodně peněz. Je to obor často zmiňovaný v médiích, občas jsou k vidění zdařilé, či méně zdařilé pořady... Lidé už začínají brát zahradníky vážně a to je obrovský úspěch.

Co se mi nelíbí? Nekvalitní práce a nespolehlivost.

4. Za nejdůležitější v posledních 28 letech považuji změnu přístupu ke vzdělání, zvyšující se kvalitu vzdělávání v oboru, možnost čerpat zkušenosti těch nejlepších, napojení zahradnické komunity na zahraniční instituce a světově uznávané odborníky, práci oborových svazů a vydávání jejich časopisů, zahájení spolupráce s ministerstvy...

5. Ze zakázek a realizací bych nerad něco vyzvedával. Udělala se spousta nádherných věcí. Obdivuji například realizace Aleše Kurze. Obecně v oboru se ale ne všude daří držet kvalitní údržbu. Myslím, že kvalitní, efektivně a smysluplně prováděná péče o stávající i nově zakládanou zeleň by měla být nosným tématem nastávajících let.

6. Nemám pocit, že bych byl v něčem výrazně profesně úspěšný. Jedině snad, že jsem se spolupodílel na založení Svazu zakládání a údržby zeleně. Za vydařená díla, na kterých se naše firma podílela, považuji biokoridor v Čehovicích, balneopark Priessnitzovy přírodní lázně Jeseník a první etapu revitalizace Lednického parku.

Aleš Kurz majitel realizační zahradnické firmy

1. Nejvíce rodiče a moji předci obecně. Nebyli zahradníky, ale měli vztah k přírodě jako celku a k ochraně přírody obecně. Zahradníkem jsem byl snad dřív, než jsem začal chodit a mluvit, protože si pamatuji, že jsem se vždy někde hrabal v zemi a dělal různé domečky a okolo domečků zahrady.

2. Rok 1989 jsem prožil velmi aktivně a 90. léta naprosto nasměrovala můj celý život. Svoboda v myšlení, podnikání a cestování byla pro mě zásadní. Nešel jsem ani na vysokou a hned jsem začal zakládat zahrady, které jsem po víkendech zakládal i před rokem 1989. V 90. letech jsem nadšeně vycestoval do Německa, kde jsem pracoval na stromech a kde jsem si vydělal peníze, abych mohl založit firmu v Čechách. Tehdy to nebyla firma v pravém slova smyslu, ale spíš pár lidí, kamarádů, kteří dělají, co je baví. Zároveň doba byla tak hektická, že nejdůležitější bylo se nebát a začít. Později jsme založili s kamarádem firmu Král a Kurz a rozjeli to ve velkém...

3. Kladně hodnotím obrovský kvalitativní posun v našem oboru a záporně to, co souvisí s naším státem, který kvalitu řemesla i firem obecně negativně ovlivňuje špatným zákonem o zadávání veřejných zakázek a posty na důležitých místech obsazuje neobdobníky, kteří dělají špatná rozhodnutí pro krajinu i obce.

4. Vstup některých našich významných parků do UNESCO a bohužel předčasný odchod Františka Smýkala i Václava Weinfurtera.

5. Myslím, že to je celková rehabilitace Průhonického parku, který se pod vedením Ivana Stani dostal na světovou úroveň. S tím souvisí i zachování dendrologické zahrady v Průhoniciích, která nebyla srovnána se zemí developeři. Rekonstrukce zahrad pod Pražským hradem včetně Jeleního příkopu, toho času z rozhodnutí prezidenta nepřístupného.

6. Jednoznačně v tom, že jsem okolo sebe dokázal shromáždit skvělé lidi, výborné odborníky, se kterými společně dál dělám, co nás baví a co nás živí.

Prof. Ing. Jiří Mareček, CSc. projektant, pedagog, čestný člen SZKT

1. Rodinná zahradnická atmosféra prožívaná od dětství a láska mého otce k zahradnictví, naslouchání rozhovorům četných zahradníků, kteří u nás byli častými hosty. Tatínkova tehdejší zahradnická literatura a početné ceníky, pověstné alpinum s jmenovkami v Jiráskových sadech v Hradci Králové a ve své době mimořádná barevná Vaňkova publikace „Alpinum“. Ve 13 letech jsem tak na ploše asi 40 m² zřídil svoje alpinum s jezírkem a velkou část svých úspor jsem spotřeboval na nákup skalniček. Byla to i návštěva známého alpina Josefa Vaňka v Chrudimi, s nímž můj otec obchodoval (dodávky stromkových růží) a první návštěva v Průhoních, do nichž jsme tehdy s tatínkem podobně jako většina zahradníků vstupovali v hluboké účtě k našemu zahradnickému domovu, s analogickými pocity pokory jako venkovská babička ve dveřích chrámu sv. Víta na Hradčanech. Láska a úcta k oboru mě pak provázely celý život. Po zničení základních hodnot tatínkova zahradnictví a po jeho dobově katastrofálním označení „skrytý kulak“ jsem se snažil na jiné, tehdy možné úrovni pomáhat rozvoji našeho oboru, který se pro mne stal smyslem života.

2. Otevření se našeho oboru k tradičním, prvorepublikovým společenským a podnikatelským formám a návrat do evropské zahradnické náruče. Spojení podnikatelských aktivit se sociální a společenskou spravedlností. Velkorysý rozvoj oboru nejen na tradiční úrovni zeleně intravilánu sídel a rodinných zahrad, ale i ve formě řešení rozsáhlého prostoru venkovské krajiny, prohloubení věcné úrovně výzkumu – estetika, obytnost a nové tvůrčí pohledy na soudobou a perspektivní sortimentální skladbu sídelních a krajinných vegetačních struktur.

3. Základním pozitivním přínosem pro rozvoj oboru ve druhé polovině 20. století byla nastolená svoboda projevu a jednání jako základního předpokladu rozvíjení tvůrčí iniciativy. Pozitivními výsledky této atmosféry byly spontánní nárůst podnikatelských činností, vznik dvou oborových, naprosto nezávislých časopisů (Zahrada-Park-Krajina, Inspirace) a organizací (SZKT, SZÚZ). Za negativní skutečnost považuji náš (oborový) ne příliš důrazný a zásadový postoj k iniciativám (organizacím), které zastiňují (zlehčují, omezují) podstatu naší činnosti. Je naší chybou, že zatím neexistuje zodpovědná definice oboru zahradní

a krajinářské architektury a že nerozvíjíme aplikované formy estetiky a obytnosti, které jsou do hloubky minulosti nosnou podstatou našeho oboru. Vadou je i to, že se stále vyžíváme v zajetí staveb a plotů, a venkovská krajina, rozhodující prostor pro skutečné krajinářské formy, zůstává stále mimo náš zájem a čekáme, že se jej ujme někdo jiný. Společenská potřeba této aktivity je velmi aktuální!

4. Neomezovaná možnost individuálního rozvoje osobnosti, nárůst podnikatelských iniciativ ve školství, projekci a realizaci. Začleňování různých forem činnosti oboru do společenských a hospodářských struktur a do evropských systémů. Vysokou hodnotou nové generace kolegyň a kolegů je nárůst vzájemné profesní úcty a spolupráce spolu s hledáním kořenů našeho oboru v jeho klasických formách, zejména první Československé republiky (1918–1939).

5. Posuzování kompoziční hodnoty díla je vždy ovlivněno osobními přístupy. Pěstování potřebné objektivnosti soudů by proto mělo být rozvíjeno různými formami odborné osvětové činnosti. Velmi účinné je například organizované vyhlásování kvalitních zahrad, jejich komentovaná veřejná návštěvnost apod. Častým stereotypem těchto hodnocení jsou převážně pouze kompoziční a nikoliv duchovní (obsahové) hodnoty díla. Protože nemohu znát věcný rozsah těchto prací a jejich autory, uvedl bych pouze dva reprezentanty „krajních tvůrčích forem“. Ze starších kolegů je to Ivar Otruba, který ve svých pracích na vzácně vysoké úrovni spojuje hlubokou znalost přírodního materiálu se skutečně tvůrčí – duchovní hodnotou kompozice. Z mladších kolegů jsou to práce Zdenka Sendlera, který má nejen smysl pro nové kompoziční formy a abstrakci, ale má i autorskou odvalu k jejich realizaci. Jedná se tedy o dvě krajní polohy (formy) naší kompozice, jejímž základem jsou klasické přírodní hodnoty (terén, voda, rostliny, obloha) a nemusí si proto „vypomáhat“ řadou dalších možných, ale nikoliv nutných přídavek.

6. V časové řadě bylo mým úspěšným činem obnovení výuky zahradní a krajinářské architektury, násilně zlikvidované začátkem padesátých let (1961–1971, 1995–2015). Součástí tohoto „znovuzkřížení“ bylo vybudování výukové základny sadových úprav areálu ČZU (25 ha) a výukové zahrady Libosad (2 ha) a personálně i provozně plnohodnotně vybavená, samostatná katedra. Druhou zdařilou iniciativou (1971–1991) bylo „znovuzkřížení“ Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví (dnešní VÚKOZ), provozně i duchovně zdevastovaného v roce 1962, rovněž hrubým politickým atakem. Třetím činem bylo založení Dendrologické zahrady (1971) jako částečně náhradní výzkumné základny po vyhnání z parku a vytvoření nadšeného kolektivu jejich budovatelů. Časově průběžnou, šťastně osobně prožívanou aktivitou byla dlouholetá pedagogická činnost na ČZU v Praze a FZ MENDELU v Lednici (1961–2016) a výchova doktorandů. Probouzení lásky studentů k našemu oboru vždy bylo a stále zůstává mojí největší životní i odbornou nadějí.

Ing. Zdeněk Novák státní tajemník Ministerstva kultury, výzkumný pracovník a pedagog

1. Nevím. Už od dětství jsem se hrabal na jaře v zemi a zakládal u nás u řeky zahrádky, které pak zastínily letní a podzimní dětské zábavy, takže zanikly, ale následující jaro už mě zase „svrběly prsty“ a opět jsem vytvořil zahrádku novou. Když jsem potom studoval v Lednici a ve volném čase pracoval jako průvodce na zámku a zjistil jsem, jaké nesmysly se turistům vyprávějí o parku a areálu, začal jsem se zabývat historií zahradního umění a odtud byl krůček k památkové péči o zahrady a kulturní krajinu.

2. Naivní. Ale to odpovídalo atmosféře doby. Naštěstí jsem si v té době přečetl knihu Zákony profesora Parkinsona, což mi ukázalo cestu, jak postupně měnit svět k lepšímu (podle mého vidění světa). Proto jsem se zapojil i do procesu zakládání Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu, byl prvním tajemníkem její správní rady, vyráběl na koleně její první bulletin. Nastoupil jsem do systému státní památkové péče a postupně obětoval badatelskou a tvůrčí práci práci řídicí (dnes se říká management), abych pomáhal zachránit naše skvostné historické zahrady a jedinečnou kulturní krajinu.

3. Kladně hodnotím zázračnou společenskou změnu, která dala všem šanci zapojit se do pozitivní změny kvality života v naší vlasti, včetně obrovského posunu v našem oboru, který způsobil nejen volný trh a konkurence. Kdo si ještě dnes vzpomene, jak se vyráběly sekačky na trávu z kočárků a motorů z pračky, jak se na koleně stloukaly truhlíky a za okny v únoru vysévaly petúnie. Jen tyhle dvě drobné změny systému radikálně proměnily prostředí vesnic i měst – všude (kde chtějí) mají pokosené uklizené trávníky a okna a balkóny září květinami. Kolik zahrad bylo založeno nebo obnoveno... A mohl bych pokračovat, ale všechno by to bylo jen o tom, že někdo něco chce a hledá způsoby, jak toho dosáhnout.

Záporně hodnotím to, že se už v té neopakovatelné atmosféře 90. let minulého století projevovaly naše konstantní negativní vlastnosti – kibicování, hledání důvodů, proč něco nejde atd., zkrátka, že se opět bohužel potvrdila informace o naší národní mentalitě, kterou zaznamenal na počátku 9. století kronikář benediktinského kláštera ve Fuldě: „Lid velkomoravský je kmenem navzájem nesvorným, neustále se svářícím, co jeden slíbí, ostatní porušují, jednat s nimi je velmi těžké.“ A neplatí to jen v našem oboru. Nelíbí se mi aplikace zákona o veřejných zakázkách, kdy se vše soutěží na nejnižší cenu, a nikoli na požadovanou kvalitu. Nelíbí se mi termíny dotačních řízení a jejich účtování, které v kombinaci s dotačními pravidly často vedou k úhynu vysazených rostlin.

4. Privatizaci a soutěž (tedy zrušení všech monopolů) a s ní spojenou vysokou kvalitou výpěstků, projektů, realizací a údržby. Uznání profese v rámci zákona o komoře architektů. Soutěže, které motivují k vyšším cílům.

5. Mně jsou blízké obnovy historických zahrad, takže obnova Denisových sadů v Brně, Klášterních zahrad v Litomyšli, zámeckého skleníku v Lednici, obnova zahradního areálu v Kuksu, obnova zahrady vily Tugendhat či Květné zahrady v Kroměříži. Neuvěřitelná a dosud nedocenená je mravenčí práce Ivana Stani v Průhonickém parku, jež park zachránila před zhoubnými vlivy botaniků a ekologů a vytvořila podmínky pro jeho pečivou obnovu.

Pak se mi líbí vegetační úpravy v okolí kancelářských komplexů v Praze na Chodově (The Park) a v Brně (ulice Holandská), protože se patrně mimoděk vracejí k doporučením Ladislava Žáka (1947), jak má vypadat naše národní zahrada inspirovaná motivy z lesnických výsadeb a zemědělských zásahů do krajiny. Líbí se mi i zelené mosty nad novými dálnicemi, hlavně na D 11.

6. Jsem rád, že se mi podařilo prosadit tři naše nejvýznamnější zahrady do Seznamu světového dědictví UNESCO. Díky tomu se odborníci i investoři (klienti) v zahraničí dozvědí, že existuje Lednicko-valtický areál, zahrady Arcibiskupského zámku v Kroměříži a Průhonický park. Ještě musím připomenout zahradu Vily Tugendhat, i když v tvorbě není tak průlomovým dílem jako vila sama nebo jako Průhonický park či Lednicko-valtický areál. Zápis na Seznam světového dědictví znamená v našich podmínkách v podstatě záchranu zahrady, protože je zvýhodněna v přístupu k dotacím. Někde to jde rychle a zahrady jsou obnoveny (zahrada Vily Tugendhat), někde po částech (v Lednicko-valtickém areálu byl odveden obrovský kus práce, ale stále ještě jsme v kvalitě obnovy a průběžné péče nedohonili knížata z Lichtenštejna).

Podařilo se mi „nasměrovat“ dotační programy k dílům našeho oboru, jak dotace ve výzkumu (program Národní a kulturní identita a v něm výzkum památek zahradního umění a kulturní krajiny), tak dotace z evropských fondů (Integrovaný operační program – obnovená Květná zahrada, zahrada Vily Tugendhat, Květná zahrada v Kroměříži, expozice o Lednicko-valtickém areálu v Lednici, Integrovaný regionální operační program – momentálně probíhá podpora) a z Norského finančního mechanismu (obnova části Průhonického parku).

Podařilo se mi iniciovat vznik národního metodického centra pro péči o památky zahradního umění v Kroměříži a pevně věřím, že časem začne pracovat tak, jak jsem si v roce 2005 představoval.

Ing. Radek Pavlačka autorizovaný krajinářský architekt, jednatel zahradnické společnosti

Ing. Zdenek Sendler autorizovaný krajinářský architekt

1. Narodil jsem se v úžasném zahradnictví uprostřed Černých polí v Brně. Obrovská zahrada, Špilberk jako na dlani, moderní skleníky, zvláště „palmák“ navozoval neskutečnou atmosféru – palmy, banánovníky, orchideje, eucharisy, do toho voliéry s množstvím exotického ptactva. Vstup do něj přímo z kuchyně... Otec byl noblesní zahradník se spoustou koníčků, matka z velkého evangelického gruntu na Vysočině, oba s velkým citem pro krásno, asi tedy i genetika, nikdy jsem nepřemýšlel, že bych byl něčím jiným.

2. Především, že padnou komunisti, estébáci se omluví a budou chodit do konce života se sklopenou hlavou. Budou rychle rehabilitováni všichni nespravedlivě popravení, vězněni a stíhaní. Že se uvidíme konečně se všemi, co se nemohli vrátit. Že budeme svobodně cestovat, číst, dívat se a poslouchat bez cenzury. Že to rychle srovnáme...

3. Ve srovnání s tím, co bylo před rokem 1990, hodnotím v principu skoro vše kladně. Ve srovnání s tím, co zažili naši prarodiče a rodiče, jsou naše problémy naprosto prkotiny.

4. Žádné významné události mě nenapadají. Za důležitou událost považuji každé setkání s šikovnými lidmi, kteří se pokoušejí něco posunout, platí to i v našem oboru.

5. Při vší skromnosti bych vyzdvihнул obnovu Klášterních zahrad v Litomyšli, obnovu parku na Slovanském náměstí v Brně, krajinářský hřbitov v Dolních Břežanech nebo brněnský parčík Přírodní katedrála. Je to v rovině nepopsatelných emocí, tak asi proto.

6. Snad jsem nikoho „profesně“ moc nenašťval. Povedlo se mi naroubovat a vysázet staré odrůdy ovocných stromů a udělat radost pocestným, stejně jako lavicemi na vybraných místech kolem rodné vesnice mojí mámy. Tento rok jsem postavil nový včelín, kde se dá i spát, ten se mi fakt povedl. A také se mi (tedy nám) povedly dvě krásné a chytré dcery.

1. Vrozený vztah k přírodě a možnost studovat na střední škole zahradnické jako alternativa ke gymnáziu.

2. Neurčitá, zaměřená na politické změny, později jsem byl ohromen možnostmi, na které jsem ani nepomyslel, když jsem se rozhodl studovat zahradní architekturu.

3. Začátek 90. let přinesl téměř jen pozitivní změny a entuziasmus na všech úrovních v oboru. Postupně vše přerůstá v byrokratické a schematické jednání, znásobené českou připsaností. Také v rámci našeho oboru se odehrávají negativní projevy pramenící ze skutečnosti, že si zaměstnání nebo dobrovolné angažmá aktéři pletou s budováním vlastní kariéry. Obecně ale beru tyto jevy jako dlouhou, nicméně překonatelnou pubertu občanské společnosti, takže pohledem z výšky jsou věci velmi dobře nastartované. V oboru se podařilo neskutečně mnoho – obnovy historických objektů, množství krásných novodobých realizací, které stojí na osobní iniciativě a statečnosti jedinců.

Problémem je nepřiměřená „akademizace“ oboru. Dávám přednost konkrétní hmatatelné práci v zahradnickém oboru před akademickými výstupy, které mi (podtrženo v ryze praktickém oboru zahradnictví) připadají velmi často kontraproduktivní a poslední dobou v praxi již značně zřetelné. Příklad: mnoho odborníků na pěstování a řez stromů, vylihnutých z četných seminářů a vzdělávacích kurzů, téměř nikdo, kdo opravdu umí smysluplně ořezat strom. Dalším příkladem jsou akademické projekty bez zahradnických zkušeností, jejichž výsledkem jsou nesmyslná řešení s vysokou cenou.

4. Akceptace oboru Českou komorou architektů je jednoznačně nejdůležitější událostí, která se po roce 1989 udála, a to přes všechny pokračující problémy, které leží mezi architekty a krajináři. Dále vznik SZKT jako platformy vzdělávání a osvěty.

5. Obnovu pražských barokních zahrad pod Hradem a Vrtbovskou zahradu – rehabilitace světově unikátních objektů.

Klásterní zahradu v Litomyšli – příklad jednoduché moderní vznešenosti i dobrého programu a provozu. Samozřejmě je jich více srovnatelných.

6. Vypracoval jsem se do pozice respektovaného zahradního architekta s ateliérem, který tvoří komplexní zahradní díla se všemi potřebnými profesemi. Za mémi skromnými úspěchy stojí dost dávky štěstí a zejména kolegové v ateliéru, Erik Hindoš, Karin Dientsbierová, Lenka Jánošíková, Jitka Gajdoštinová, Zdenka Čechová, Luboš Čech, Lucka Winterová, Tomáš Hošek, Iveta Kabilková a desítky spolupracujících kolegů.

Zahradní umění v letech 1918–1948

Šárka Steinová

ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D.

vystudovala kombinované magisterské obory teologie-religionistika, učitelství pro střední školy a archivnictví – pomocné vědy historické na Karlově univerzitě v Praze. Postgraduální studium absolvovala v oboru teologie – církevní dějiny. V současnosti působí jako archivářka 6. oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek Národního archivu a dlouhodobě se věnuje historii zahradního umění.

V první polovině dvacátého století zažily zahradnické obory a samotné zahrady éru vzestupu, ale i náhlého pádu v důsledku světových válek a s tím souvisejících dramatických společenských a hospodářských změn. Vznikem první Československé republiky došlo kromě zmíněných změn zároveň k transformaci zahradnických spolků a organizací. V té době se projevilo výraznější sociální, národní a ekonomické odlišení, odborná specializace, demokratizace společnosti i vlivy politických stran. Také začala působit celá řada nově ustavených organizací i spolků transformovaných do nových poměrů.

Vůbec k nejvýznamnějším stavovským organizacím patřil Říšský svaz organizací československého zahradnictva se sídlem v Praze, založený v roce 1919, od roku 1923 Svaz zemských jednot československého zahradnictva, který měl prosazovat zájmy služebních i samostatně podnikajících zahradníků. Svaz zastřešoval Ústřední jednotu československých zahradníků pěstitelů, která vznikla v roce 1924. Prosazovala zemědělskou orientaci zahradnictví, převzala vydávání časopisů Pražská zahradnická bursa, Československá zahradnická jednota a Československé zahradnické listy a iniciovala založení Hospodářského družstva zahradníků v Praze, založeného v roce 1941. Dále Svaz zastřešoval Jednotu odborných živnostenských společenstev zahradníků v ČSR, ustavenou v roce 1926. Sdružovala společenstva zahradníků, která se orientovala živnostenským směrem. Stoupence měla především mezi květináři, obchodními zahradníky a prodejci květin. Mezi další organizace patřily:

- Zemská jednota moravských společenstev zahradníků v Brně, vzniklá v roce 1919 transformací ze Zemského společenstva zahradníků v Brně a Opavě, založeného již v roce 1908,
- Ústřední jednota československých zahradníků služebních, ustanovená v roce 1923 transformací odboru pro zahradníky, štěpaře a vinaře bývalého Svazu úředníků a zřízců velkostatků, založeného v roce 1919,
- Svaz československých školkařů, který začal hájit od roku 1919 zájmy ovocnického i okrasného školkařství.

Tyto stavovské organizace chtěly především vymezit postavení zahradnictví v tehdejším Československu. Nejednotné veřejnoprávní posuzování příslušnosti zahradnických podniků ze strany správních, daňových a soudních úřadů během tohoto období vzbuzovalo u majitelů zahradnických podniků dojem právní nejistoty a úřední anarchie. Jednotlivé úřady postupovaly de facto podle vlastního uvážení a často se stávalo, že dva stejné podniky ležící vedle sebe a pracující za stejných podmínek byly posuzovány z různých hledisek.

Založení Československého svazu školkařů

Krátce po říjnu roku 1918 vyvstala nutnost společného postupu při obhajobě zájmů školkařských podniků. Na podnět předních školkařů se v lednu roku 1919 v Praze sešla přípravná schůze školkařů za účelem projednání založení Československého svazu školkařů. Hlavní pohnutkou ke společnému postupu tehdejších představitelů školkařství byla snaha zlepšovat a usměrňovat jakost produkovaných školkařských výrobků. Svaz školkařů mimo jiné prosazoval názor, že v nové republice by měly být více podporovány soukromé školkařské podniky. Zároveň doporučoval omezit činnost do té doby podporovaných státních krajských a okresních školek.

Již v prvním roce činnosti svazu byla zahájena koordinace cen a společných prodejních podmínek členů svazu. Ministerstvu zemědělství bylo odevzdáno memorandum, ve kterém bylo požadováno zvýšení ochrany školkařství, zvláště v oblasti uzavírání obchodních smluv s cizími státy. Bylo také požadováno zlevnění železničních tarifů, protože železnice byla v té době hlavním přepravním prostředkem pro expedici školkařských výpěstků. Dále bylo prosazováno daňové zařazení školkařských závodů mezi zemědělské podniky. I v dalších letech svého působení Svaz velmi intenzivně vyjednával se státem výhody pro podporu svého podnikání a z dnešního pohledu dosáhl vynikajících výsledků v různých oblastech zájmu školkařských firem. Od roku 1918 až do počátku 40. let 20. století bylo evidováno kolem 65 školkařských závodů.

Soukromá meziválečná zahrada

Po provedené pozemkové reformě a s rozvojem průmyslu a obchodu se změnilo i spektrum investorů. Aristokracie nové zahrady nezakládala, sotva udržovala ty staré, přesto se na nich okamžitě projevil ztráta zdrojů. Silva-Tarouca nakonec problém vyřešil darováním parku Československému státu, a zůstal tak věrný svým postojům. Investory nových zahrad se stali podnikatelé. Vílo-

vé zahrady nejdříve kopírovaly zmenšené zámecké parky, například ve Strančicích nebo u vily Stiassny v Brně, posléze přebíraly inspiraci japonské zahrady a pozdně viktoriánské zahrady podle realizací a knih Gertrude Jekyll a dalších anglických autorů, stejně jako francouzských a německých zahradních architektů. Inspirace cizími díly byla mnohem snadnější díky tomu, že se v odborných knihách a časopisech zahrady dokumentovaly fotografiemi. Hledání národního výrazu se z prvorepublikového zahradního umění de facto vytratilo a stalo se internacionálním, srovnatelným s okolními zeměmi.

Privátní stavby rodinného charakteru vznikaly nejčastěji v dosahu městských aglomerací, ve vilových rezidenčních čtvrtích. Trend individuálního bydlení v dosahu velkoměsta, v domě obklopeném zahradou, vyvrcholil právě v meziválečném období. Meziválečná zahrada byla převážně zahradou formální s funkčně vymezenou náplní (okrasná, užitková, případně další funkce). V souvislosti s bohatostí uplatňovaných výrazových prostředků (vegetační, technické, výtvarné) čerpala z tradičních prvků formální dispozice. Archi-

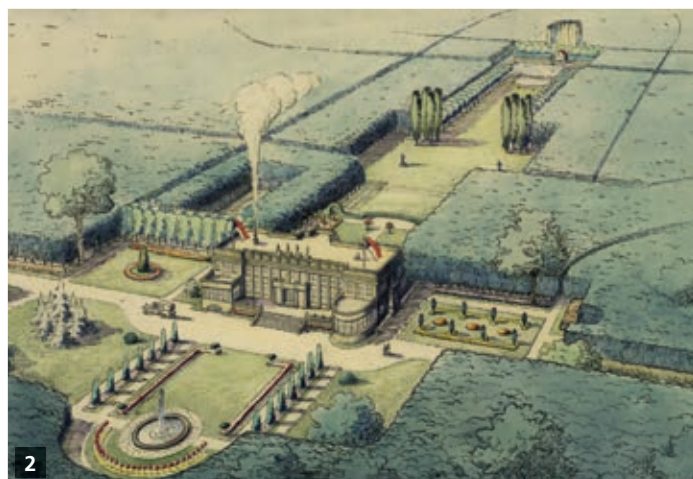
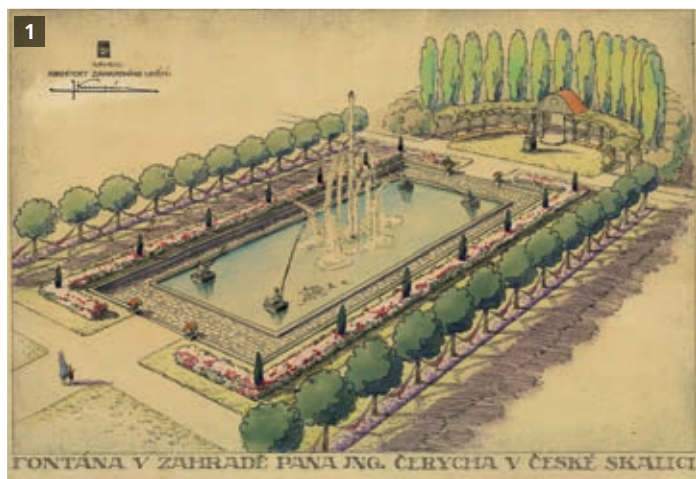
tektionická složka kompozice byla bohatá a inspirovaná prvky předešlých období, které byly transformovány a obohaceny individuálními přístupy jednotlivých architektů. Analýza skladebních prvků zahrad a interpretace tvorby prvorepublikových zahradních architektů poukazuje na poměrně zřetelný, a v pojetí rodinných zahrad převažující, směr charakteristický pojetím kompozice, která byla typická přímými (osovými) vazbami s půdorysem budovy, ze kterého byly přebírány rozsah a poměry jednotlivých zahradních oddělení. Architekti počítali s poměrně náročnou prací se stávajícím terénem, který byl vyrovnáván do rovin nebo nakloněných rovin (vegetačních teras) a překonáván technickými prvky – schodišti, zárubními zdmi nebo terénní modelací. Převažující byla formální struktura zahrady. Zahrada byla členěna do kompozičních oddělení charakteristických funkcí a použitými prvky. Za jeden z identifikačních znaků prvorepublikové privátní zahrady lze považovat výběr a použití skladebních (strukturálních) prvků kompozice (technické, výtvarné, ostatní, vegetační).

1 Fontána v zahradě pana Ing. Čerycha v České Skalici. Josef Kumpán (1929)

2 Jedna z variant návrhů zahrady v Kaníně. Josef Kumpán (1926)

3 Fotografie rosária E. Jiráskové v Bílých Poličanech. Josef Vaněk (1936)

4 Fotografie ze zahrady A. Jarošky v Dalečíně. Josef Vaněk (1940)

Veřejný prostor v meziválečné době

Vedle soukromých investorů, kteří patřili mezi hlavní prvorepublikové objednatele požadující projekty rodinných a vilových zahrad a zahrad víkendových chat a letních rezidencí, navrhovali zahradní architekti také nesčetné úpravy pro veřejné zadavatele. Radnice obcí a měst upravovaly svá veřejná prostranství návsi a náměstí a zakládaly veřejné parky. Kompozice nově zakládaných parků a parkově upravených ploch byla určována charakterem území. V případech, kdy se jednalo o úpravy v urbanizovaných částech měst a obcí, převažovala formální dispozice nad úpravami krajinářskými. Výrazně do takových úprav vstupovalo ovlivnění okolními budovami a vůbec povaha konkrétní parcely.

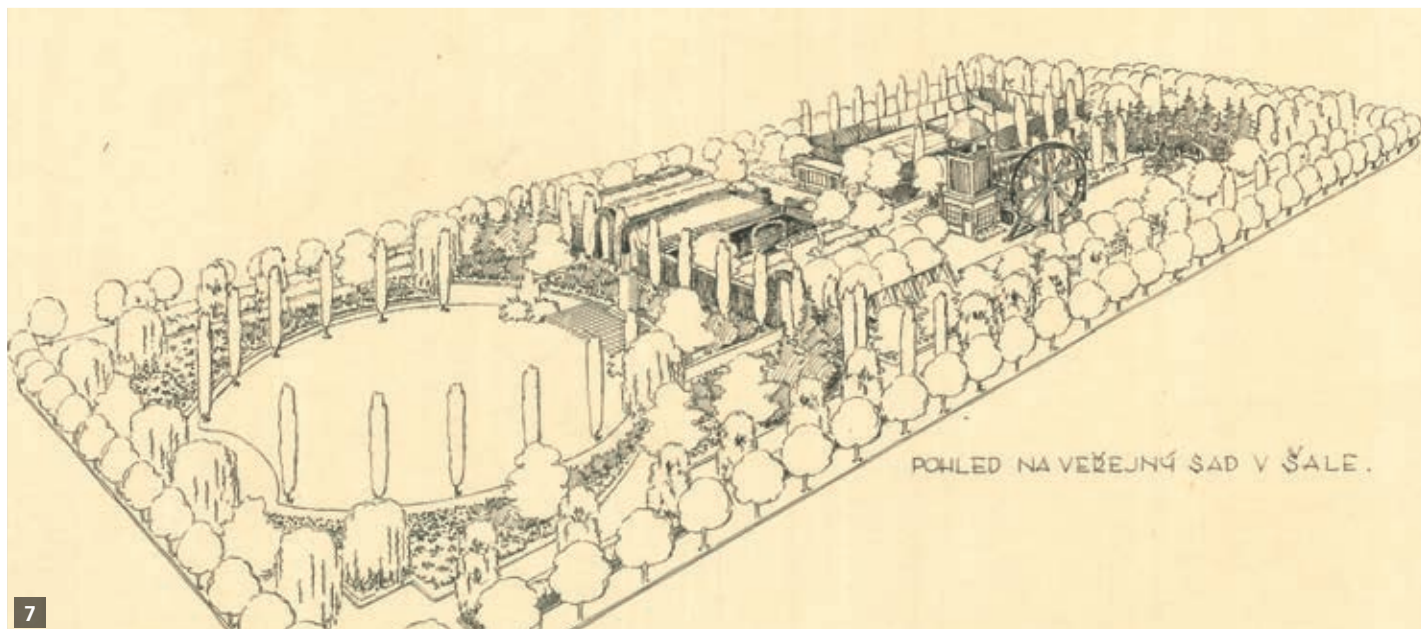
Nejvýrazněji se formální dispozice projevila při parkových úpravách náměstí a návsi. Ta bývala pravidelně členěna sítí cest, často s bohatým zastoupením keřových a květinových záhonů, nechyběly tvarované živé ploty a liniové výsadby stromů. V případě, že takové náměstí nebo parkově upravené plochy přiléhaly k některé z významných městských budov, měly nezřídka výrazně par-

terový charakter s převažujícím zastoupením květinových záhonů. Výsadby stromů byly většinou použity pouze po obvodu, případně zdůrazňovaly významné dominanty. Uplatnění krajinářské kompozice bylo citelné zejména u veřejných parků a parků se sportovní náplní zakládaných mimo historická centra, v polohách nově urbanizovaných, při okrajích měst a větších obcí. Základ kompozice tvořil bohatý výběr dřevin, které bývaly často seskupovány ve skupinách a porostech tvořící vizuální obvodovou bariéru, centrální plochy bývaly volné se zatravněným povrchem a s bohatým zastoupením obvodových výsadeb keřů, případně trvalkových společenstev, která přecházela do podrostů. Centrální plochy parků v sobě mohly pojímat různá sportoviště – travníková hřiště, tenisové kurty či dětská hřiště, případně byly využívány k pořádání společenských akcí. Významnou formou zahradní a krajinářské architektury byly kromě řešení dílčích vegetačních celků zahrad a parků i širší krajinářské koncepce, to je utváření vegetačních systémů se snahou vtažení vnějšího přírodního prostředí do sídelních soustav.

5. Návrh úpravy náměstí, Jihlava.
Josef Vaněk (1931)

6. Realizace veřejného sadu
ve Znojmě podle návrhu
Josefa Kumpána

7. Návrh veřejného parku, Šaľa.
Josef Kumpán (1948)

Hřbitovy a urnové háje

Zároveň ve městech i na vesnicích vznikaly nové parkově upravené hřbitovy a urnové háje. Kompozice areálů korespondovala s ideou pietních míst – ústředních budov a staveb. Cestní síť většinou vytvořila kostru areálu, kterou byl prostor organizován formálním způsobem. Aleje a stromořadí byly ústředními prvky kompozice, které parkově upraveným hřbitovům vtiskovaly specifický ráz. Prostřednictvím pestré skladby stromů s různým charakterem růstu se vytvářela bohatá kompozice různých výškových úrovní, struktur a textur. Kromě alejí a stromořadí byl prostor organizován také tvarovanými živými ploty. Formálnost řešení prostoru byla nezřídka zdůrazněna centrálním květinovým parterem. Hlavní osa členicí hřbitov byla zpravidla zakončena výtvarným nebo stavebním objektem, jemuž tvořila pozadí výsadba sloupovitě rostoucích stromů nebo stromů výrazně vybarvených. Od hlavní osy byl podle rozlohy areál členěn dále příčnými a podélnými osami.

Větší městské hřbitovy bývaly nezřídka tematicky rozděleny do několika oddělení (dětský hřbitov, čestný hřbi-

tov, urnový háj, atp.). V návrzích meziválečných hřbitovů se architekti snažili zdůraznit monumentální pojetí ústředních částí a reprezentační stránky kompozice.

Pochopitelně vznikaly či se rozrůstaly stávající areály hřbitovů, ale většinou za předpokladu, že jejich součástí bude urnový háj či kolumbárium. V rámci nově vznikajících areálů krematorií, církevních sborů a kostelů byla zřizována též kolumbária přímo v budově či v blízké návaznosti. Dále docházelo k zakládání lesních hřbitovů. Mezi první meziválečné lesní hřbitovy na našem území patřily lesní hřbitovy ve Zlíně a v Písku. Na Slovensku se v meziválečné éře přistoupilo pouze k úpravám stávajících areálů hřbitovů či založení nových hřbitovů, avšak bez jakýchkoliv projevů fenoménu krematorií. Krematoria vznikala na slovenském území až v období druhé poloviny 20. století.

Zeleň sportovních zařízení

V meziválečném období byly výrazně podporovány zejména aktivity spojené se sportem a obecně s aktivitami podporujícími zdravý životní styl. Mnohdy velkoryse

8 Fotografie teras na Barrandově, Praha. Josef Vaněk (1935)

9 Fotografie teras na Barrandově, Praha. Josef Vaněk (1935)

10 Fotografie teras na Barrandově, Praha (1933)

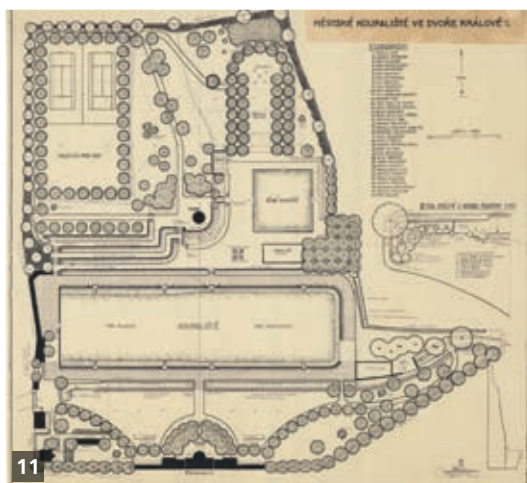

Pohled na živé ploty na koupališti, nepřepažený bazén, vpravo budova restaurace (pravděpodobně 1941)

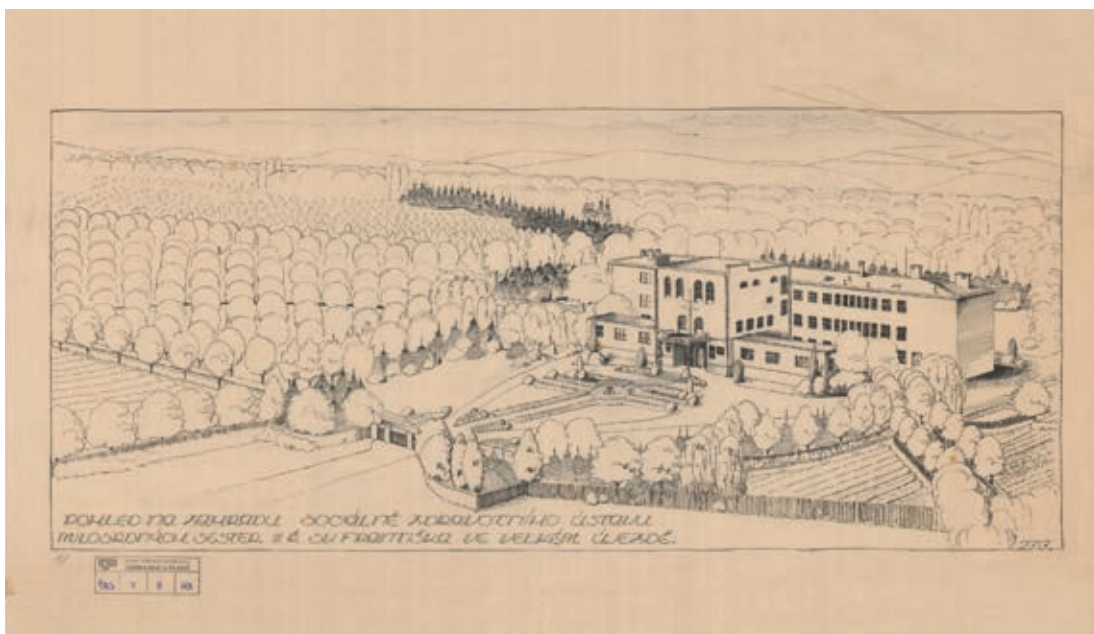

11 Městské koupaliště Dvůr Králové nad Labem. Josef Kumpán

12 Návrh areálu ozdravovny pro charitu „České srdce“, Komorní Lhotka. Josef Vaněk (1941)

Pohled na zahradu sociálně zdravotního ústavu, Velký Újezd. Josef Vaněk (1937)

koncepované sportovní areály s hřišti, plaveckými a rekreačními bazény vznikaly přímo ve městech nebo v jejich nově urbanizovaných příměstských částech. Zcela běžnou součástí areálů bývaly kromě převlékárny, zahradních restaurací a sportovních hřišť také zahradní besídky, hudební pavilony, terasy, pergoly a zahradní nábytek. Součástí návrhů takových areálů již bývala také vegetační složka kompozice.

V řešení prostoru převládal formální charakter uspořádání. Liniové vegetační prvky území členily na jednotlivé funkční části. Po obvodu areálu byly zpravidla založeny vegetační clony izolující objekt od okolí. Ve vyšší míře byly používány taxony s výraznou architekturou koruny, jako jsou břízy, vlašské topoly a smuteční vrby. I v úpravách tohoto charakteru byly použity květinové detaily. Okolí plaveckých a rekreačních bazénů se často upravovalo terasováním, čímž vznikaly odstupňované prostory ke slunění nebo sloužily jako přírodní divácké tribuny například v případě pořádání plaveckých závodů. Projekty zahradních úprav koupališť řešily komplexně celou šíři zahradněarchitektonických úkolů obdobně jako v jiných funkčních typech zahradní tvorby.

Skutečným prvorepublikovým fenoménem se stal plavecký stadion Českého plaveckého klubu pod barrandovskými terasami vystavěný v letech 1929–1930. Plavecký stadion s tribunami, v meziválečném Československu první a jediná realizace tohoto typu, byl umístěn do bývalého vápencového lomu.

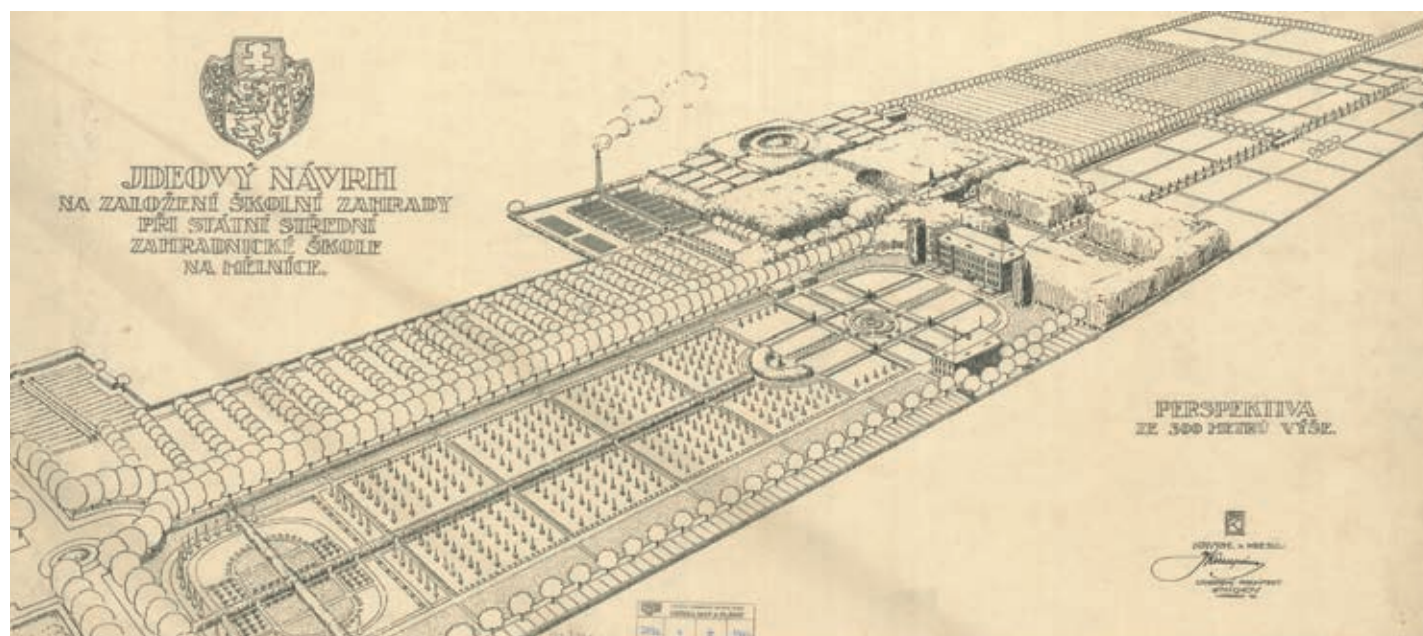
Dále byl podporován pohyb a pobyt na čerstvém vzduchu a slunci v parkově upraveném prostředí nemocnic, sanatorií a sociálních domovů. Řada ústavů v tehdejší Československu měla upravené areály podle návrhů významných zahradních architektů.

Mnohdy i cíleně tematicky zaměřené zahradní úpravy vznikaly také u škol všech stupňů. Výrazem plného pochopení funkce školní zahrady byly i výrazné snahy o to, aby zahrada především budila v dětech zájem o přírodu. Přitom se zdůrazňovalo, že tomu velmi úspěšně napomáhá to, jestliže je větší část zahrady vyhrazena a ponechána k pěstování přímo dětem.

Sté výročí vzniku samostatného státu je příležitostí k bilancování. V oboru zahradního umění dosáhla první Československá republika bezesporu kvality světové úrovně. Bohužel nedostatek informací zejména k navazujícímu období druhé poloviny 20. století vedlo mnohdy k nenahraditelným ztrátám jednoho z odkazů naší novodobé kultury. Poválečné období přineslo převratnou a překotnou změnu vlastnických poměrů. Ruku v ruce s ní přišla také například změna systému péče a využívání zahradních úprav založených v předcházejících historických obdobích. Vzhledem k tomu, že vegetační kompozice velmi rychle negativně reagují na absenci kvalitní péče, bylo u mnoha objektů potřebné po roce 1948 realizovat rozsáhlé obnovné zásahy. Jejich cílem bylo nejen navrácení důstojné podoby historickým areálům, ale také přizpůsobení těchto objektů změněné funkci a způsobu využívání. Jednotliví tvůrci a jejich partneři na státních institucích přistupovali k úkolu obnovy historických vegetačních kompozic různým způsobem – od nové architektonické tvorby vkládané do historického prostředí po snahu o reminiscenci možné historické podoby.

Své limity po roce 1948 do tvorby vnášely technické a materiální možnosti doby i společenská objednávka, která víceméně opustila investice do soukromých vilových zahrad a věnovala se především veřejnému prostoru. ■

Ideový návrh na založení školní zahrady při Státní střední zahradnické škole na Mělníce. Josef Kumpán (1921)

Krajinná architektúra v Žiline počas prvej Československej republiky

Marek Sobola

Mgr. Ing. Marek Sobola autorizovaný krajinný architekt, designér a heraldik. Je členom Slovenskej komory architektov, hostujúcim členom České komory architektů a členom liturgickej komise Žilinské diecézy. V súčasnosti pracuje vo vlastnom krajinárskom ateliéri v Žiline.

Štúdia je exkurzom do problematiky krajinnej architektúry v Žiline po roku 1918, teda po zániku Rakúsko-uhorskej monarchie a vzniku nových nástupníckych štátov, vrátane Československa. Vznik samostatnej Československej republiky bol vyhlásený 28. októbra 1918. Následne vzniklo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom, ktorého sídlom od 12. decembra 1918 do 2. februára 1919 bola Žilina. Mesto bolo teda dočasným hlavným mestom Slovenska a sídlom slovenskej vlády.

Prvé správy o prevrate a vzniku republiky sa niesli vo všeobecnej eufórii, ktorá bola v českých krajoch štátu výrazne markantnejšia ako na Slovensku. Počas týchto osláv prišiel novo vznikajúci štát aj o množstvo pamiatok v kultúrnej krajine, mestách a obciach. Najmä v českých krajoch sa spustila lavína deštrukcie sakrálnych symbolov, ktoré pre mnohých neznamovali umeleckú a kultúrnu hodnotu, ale evokovali v nich symboly „pobielohorského útlaku“ a „tmárstva“. Azda najznámejšie je strhnutie Mariánskeho stĺpu na Staromestskom námestí v Prahe. Okrem neho bolo zničených množstvo starobylých krížov, sôch, morových stĺpov a pomníkov na cintorínoch. Nadšenie z nového štátu sa prejavilo aj oveľa miernejším a spoločensky akceptovateľným spôsobom v zmenách názvov ulíc, verejných priestranstiev a v neposlednej rade aj mestských parkov. V Žiline bolo premenované Hlavné námestie (maďarsky: *Főtér*, známeho tiež aj ako Námestie Františka Jozefa či Rínok) na Námestie Slobody a zmenil sa tiež názov Miléniového parku, toho času jediného parku v meste. Na počesť Vavra Šrobára, ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, ktorý toho času sídlil v meste, ho premenovali na Šrobárov sad.

Žilina je dnes krajské a okresné mesto, ktoré leží na sútoku riek Váh, Kysuca a Rajčanka. Počtom obyvateľov je štvrtým najväčším mestom na Slovensku a je administratívnym, hospodárskym, dopravným a kultúrnym centrom severozápadného Slovenska. V roku 1891 bola v Žiline vybudovaná najväčšia uhorská textilná továreň – súkenka, ktorá zamestnávala až 1 600 robotníkov a vyvážala výrobky i do zahraničia. Vybudovaním Žilinskej akciovej továrne na umelé hnojivá a chemické produkty či ďalších závodov, obchodov, bánk a infraštruktúry rástol aj počet obyvateľov. Kým v roku 1850 malo mesto len 2 326 obyvateľov, v roku 1911 to bolo už 10 000. V súčasnosti ich v meste žije takmer 85 000.¹⁾

Mestská rada v Žiline si v prvej polovici 20. storočia zodpovedne uvedomovala rast a rozširovanie mesta. Najmä

s rozvojom košicko-bohumínskej železnice a rozvojom priemyslu vznikla reálna potreba kľúčového urbanistického dokumentu, ktorý by jasne vymedzil plochy na novú zástavbu, priemysel, zeleň a športoviská. Nemenej dôležitým faktorom bol vývoj dopravy a zahusťovanie mestskej premávky automobilmi. Mesto preto v roku 1929 pozvalo viacerých projektantov – architekta Václava Fuchsa, Ing. Josefa Peňáza a Ing. Vladimíra Zákrejsu – k užšej súťaži na vypracovanie Generálneho regulačného plánu Žiliny.²⁾ Regulačný plán nepočítal s úpravou historického centra, pretože zadanie jasne požadovalo stanovenie smerníc pre budúce rozširovanie mesta. Už v tomto období považovali za pamiatkovo hodnotnejšie pôdorysné usporiadanie historického centra ako celku oproti jednotlivým budovám, čo v podstate platí podnes. Ako najlepšia z návrhov bola vybratá koncepcia Ing. Peňáza, ktorá bola určená aj k následnej realizácii. Jeho veľkorysá koncepcia s názvom „Žilina roku 2000“ môže v súčasnom kontexte pôsobiť azda trochu úsmevne, avšak obsahom určite predbehla dobu. Josef Peňáz vytvoril niekoľko mestských okruhov a v priestore dnešného parku na Bôriku navrhol niekoľkonásobne väčšiu plochu zelene akú má súčasný park, ktorý začali budovať v neskoršom období. Niektoré z jeho nápadov sa začali realizovať až o 30 rokov neskôr. Z jeho návrhu vychádzali aj Ferdinand Čapka s Ladislavom Bauerom, spracovatelia projektu prvého sídelného útvaru v Žiline s názvom Hliny I. – IV. Nové sídlisko sa začalo realizovať na ploche, ktorú predtým predstavovali polia, močiare a jamy, z ktorých sa ťažil materiál pre neďalekú tehelňu. Toto sídlisko s jasnou urbanistickou štruktúrou v tesnej blízkosti centra mesta vychádza z pôvodnej Peňázovej koncepcie.³⁾

Problematika vývoja krajinnej architektúry v Žiline má obmedzené možnosti štúdia. Záhradnícke a sadovnícke tradície Žiliny totiž nie sú veľmi bohaté. Archívnych materiálov sa o žilinských parkoch oproti blízkym šľachtickým sídlam (Budatín, Bytčica, Gbeľany a Teplička) zachovalo výrazne menej.

1) SOBOLA, Marek (ed.): Divinka a Lalinok. Divinka : Obecný úrad Divinka a Magma Čadca 2018, s. 415

2) HÜBSCHMAN, Bohumil: Regulace Města Žiliny. In: Stavba měst a venkovských obcí, roč. IV., č. 1. – 3. Praha, 1930, s. 1–2

3) MARCINOV, Michal: Žilinské sídliská Hliny / Koncept, ktorý overil čas. Dostupné online: <http://www.uzemneplany.sk/zakon/zilinske-sidliska-hliny>

Mapa Žiliny z roku 1933.
Legenda: A – Námestie Slobody,
B – Šrobárov sad, C – Park na
studničkách, D – Súkenka. Štátny
archív v Žiline so sídlom v Bytči,
pobočka Žilina

1 Vizualizácia Finančného paláca
v Žiline. MELLNER, Dušan:
Architektúra medzivojnového
obdobia mesta Žiliny

2 Vizualizácia pôvodného návrhu
Evanjelického kostola v Žiline.
MELLNER, Dušan: Architektúra
medzivojnového obdobia mesta
Žiliny

3 Zrealizovaná podoba projektu
aj so sadovými úpravami (stav
v roku 1950). Fotoarchív autora

4) Žilinský nákupný a priemyselný informátor. Žilina, s. 189

5) MRVA, Marián: Mariánske námestie. Dostupné online: <http://www.tikzilina.eu/marianske-namestie/>

6) MRVA, Marián: Najstarší mestský park. Dostupné online: <http://www.tikzilina.eu/najstarsi-mestsky-park/>

7) Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pobočka Žilina. Fond Magistrát Mesta Žiliny – VOŽ, Kartón 102, Signatúra 438/22

8) GROMA, Patrik – NOVÁK, Milan – ŠTÁNSKY, Peter: ŽILINA – Solna – Silein – Zsolna – GENIUS LOCI. Žilina : PUBLISHING HOUSE, a. s., 2013, s. 75

9) MRVA, Marián: Najstarší mestský park. Dostupné online: <http://www.tikzilina.eu/najstarsi-mestsky-park/>

10) Tamže

11) Nová synagóga Žilina – centrum pre súčasné umenie a kultúru. Dostupné online: <http://www.novasynagoga.sk/historia/>

12) Register modernej architektúry Slovenska. Dostupné online: <http://www.register.ustarch.sav.sk/index.php/sk/objekty/274-pova%C5%BEd%C3%A1-agr%C3%A1na-a-priemysel%C3%A1-banka.html?showall=1&limitstart=>

13) VERGWILGHEN, Raph (ed.): LA CITE & TEKNE, Revue Mensuelle Belge d'Architecture, d'Urbanisme et d'Art Public. Brusel : Librairie Dietrich & Co., Jún 1932, zväzok 10, číslo 10, s. 167

14) FEILER, Jozef: Finančný palác Žilina. Dostupné online: <http://zilina-gallery.sk/picture.php?9420/category/871>

15) MELLNER, Dušan: Architektúra medzivojnového obdobia mesta Žiliny. Žilina: Artis Omnis, 2007, s. 28

16) Tamže, s. 44

17) PFLIEGEL, Miroslav – KRUŠINSKÝ, Gustáv: Premeny Žiliny. Martin : Vydavateľstvo Osveta, š. p., 1990, s. 73

18) Stromy svobody 1918 – 2018. Dostupné online: <https://www.stromysvobody.cz/>

Okrem čiastkových informácií o parkoch a záhradách máme zdokumentovaných i niekoľkých žilinských záhradníkov. Napr. Ján Baier bol mestský záhradník práve v období prvej republiky. V meste v tom čase ešte pôsobil Alois Tesár, ktorý vlastnil aj kvetinársky obchod.⁴⁾

Najvýznamnejší priestor v Žiline, dnešné Mariánske námestie, ktoré sa po vzniku Československa nazývalo Námestie Slobody, nebolo pôvodne oddychovou a pobytovou zónou ako je tomu dnes. Bol to pragmaticky vymedzený priestor pre zhromažďovanie obyvateľov a návštevníkov mesta najmä za účelom obchodu. Až neskôr, koncom 19. a začiatkom 20. storočia slúžilo na obľúbené korzovanie a spoločenský život. Časté požiare v minulosti výrazne menili charakter námestia. V roku 1987 bolo vyhlásené za Mestskú pamiatkovú rezerváciu. Vďaka štvorcovému pôdorysu (cca 100 × 100 m) a laubniam s arkádami, ktoré pokračujú v priľahlej Hodžovej a Radničnej ulici, vytvára neopakovateľnú atmosféru jedinečnú svojho druhu na Slovensku.⁵⁾ Malý parčík na námestí zachytávajú pohľadnice a fotografie z konca 19. storočia. Spočiatku ho tvorilo len niekoľko stromov, avšak postupne sa rozšíril až do tej miery, že úplne pohltil barokovú sochu Immaculaty. Kedysi tento priestor dokonca aj oplotili.⁶⁾ Dnes je výrazne zredukovaný.

Kategóriu veľkoplošnej zelene v sledovanom časovom období reprezentovali v meste iba dva významnejšie parky. Prvým z nich bol Šrobárov sad s výmerou 1,143 ha a druhý zo spomenutých bol súkromný park továrne na súkno (súkenky) s výmerou 2,12 ha.⁷⁾ Na výrobné a expedičné haly továrne nadväzovali vily vedúcich pracovníkov a tento areál sceľovala krajinárska úprava. Do čela továrne prichádza v máji 1905 Angličan James Vogel a zostáva tu ako jej správca, jej vedúci a generálny riaditeľ až do roku 1938, keď spolu s rodinou odchádza pred nacizmom späť domov do Spojeného kráľovstva.⁸⁾ James Vogel nepochybne využil svoje kontakty v domovine a po vzore podobných prosperujúcich tovární budoval v okolí súkenky rozsiahly park, pravdepodobne aj s príspevkom sadbového materiálu zo zahraničia.

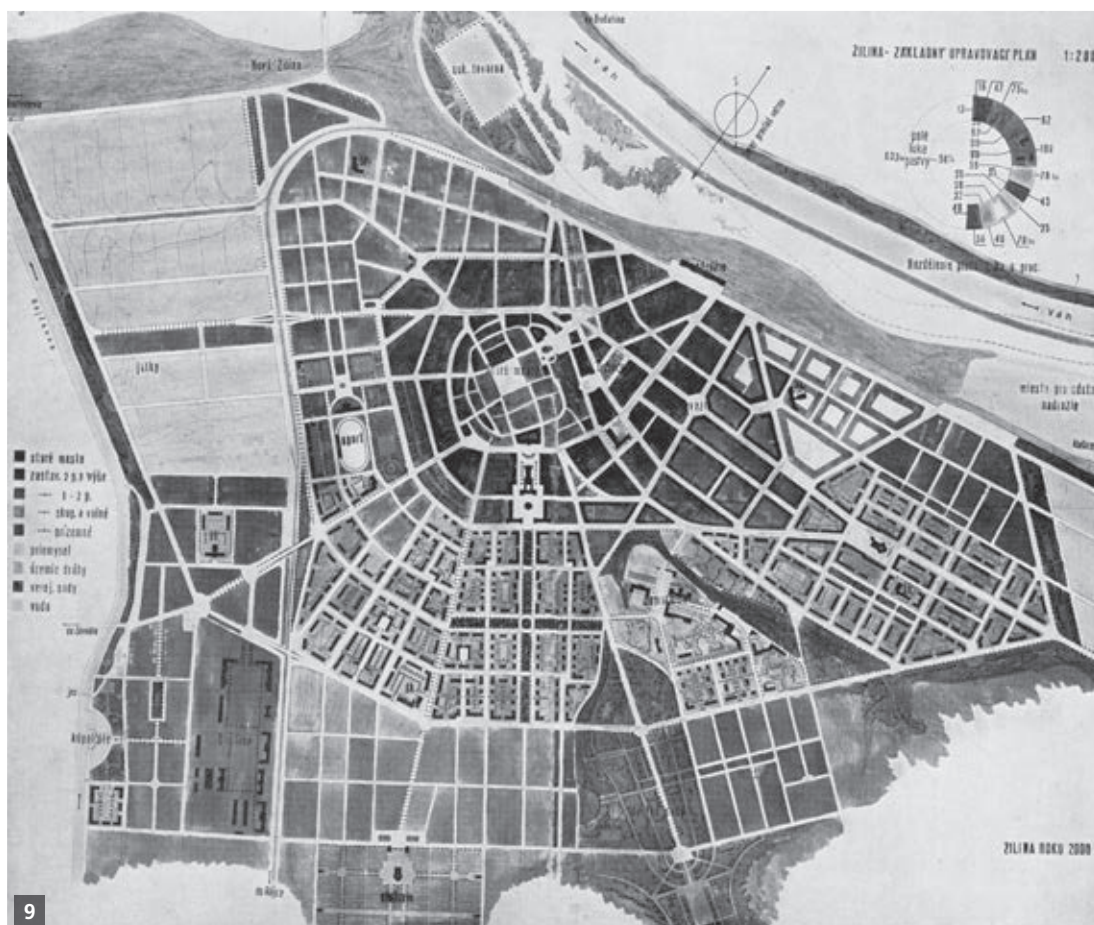
O polovicu menší mestský park – Šrobárov sad – bol založený ako Miléniový park. Názov pochádza od výročia, ktorým si Uhorsko v roku 1896 pripomínalo tisícročné príchodu Maďarov na územie monarchie. Po celej krajine v tom čase vznikali pamätne parky a ani Žilina nebola výnimkou. Mestská rada pod vedením starostu Jozefa Hrabovca sa na základe iniciatívy Žilinského okrášľovacieho spolku rozhodla zriadiť mestský park, ktorý bol po mnohých úskaliach dokončený až v roku 1909.⁹⁾ Kostrovou drevinou v parku bol pagaštan konský (*Aesculus hippocastanum*). Po vzniku Československa uprostred parku vybudovali hudobný pavilón. Názov Šrobárov sad si park udržal až do roku 1938, kedy bol premenovaný na Hlinkov park.¹⁰⁾ Z mestskej verejnej zelene tohto obdobia možno ešte spomenúť už

zmienený park na Bôriku, ktorého sadové úpravy vynikli najmä počas vojnovnej Slovenskej republiky a menší park Na studničkách, ktorý je zakreslený na orientačnej mape mesta z roku 1933.

Z pohľadu architektúry nastáva v Žiline významný zlom v období 20. – 40. rokov 20. storočia nárastom funkcionalistických stavieb. V meste vzniklo množstvo významných projektov od známych architektov. Ide najmä o budovu neologickej synagógy od svetoznámeho nemeckého architekta Petra Behrensa z rokov 1928 – 1931.¹¹⁾ Ďalšia známa stavba, budova Považskej agrárnej a priemyselnej banky bola vyprojektovaná Fridrichom Weinwurmom a Ignáčom Vécseiom v roku 1928 a dokončená v roku 1930.¹²⁾ Stavbu ako významnú svojho druhu spomínal v roku 1932 prestížny belgický magazín funkcionalistickej architektúry LA CITE & TEKNE.¹³⁾ Architektonicky cenný je aj Finančný palác od Michala Maximiliána Scheera postavený v rokoch 1930 – 1931.¹⁴⁾ Scheer v Žiline projektoval aj rodinné domy v žilinskej kolónii Svojdovcov (1928 – 1932), Pavlačový dom rímskokatolíckej fary v Žiline (1931) a Saleziánsky ústav s kostolom (1937 – 1938). Medzi významné stavby v meste aj z pohľadu krajiny architektúry patrí tiež Evanjelický kostol postavený v rokoch 1935 – 1936 vo funkcionalistickom slohu. Autorom stavby je významný slovenský architekt Michal Milan Harminec. Pôvodný návrh kostola s farou vytváral jednotný areál, ktorý sa však nere realizoval.¹⁵⁾ Okrem kostola navrhoval Harminec v roku 1934 Infekčný pavilón žilinskej nemocnice pred ktorým vznikla aj rozsiahlejšia parková úprava.¹⁶⁾ V sledovanom časovom období vznikli v Žiline mnohé ďalšie významné a architektonicky cenné verejné či obytné budovy. Bolo tiež postavených množstvo súkromných vil, pred ktorými záhradníci alebo svojpomocne ich majitelia vytvárali sadové úpravy rôznej kvality.

V tomto období nemôžeme zabudnúť ani na cintorínsku architektúru. Najmä vojenské cintoríny boli v mladšej republike veľmi aktuálnou témou. Žilinský vojenský cintorín s 1 276 obeťami prvej svetovej vojny bol vybudovaný v secesnom štýle. Mal centrálny pamätník a podľa dobových fotografií aj náznak určitej sadovej úpravy v podobe aleje, koncipovanej pravdepodobne z vrby cintorínskej (*Salix x sepulcralis*, *Chrysocoma*).¹⁷⁾

Na záver by som rád spomenul ešte jednu iniciatívu, ktorá je v podstate politicko-sadovnícka a priamo súvisí so vznikom Československa. Ide o výsadbu Hájov slobody či Stromov slobody. Pamätne stromy, najčastejšie lipy (*Tilia sp.*), boli na celom území novej republiky vysádzané najmä v rokoch 1918, 1919, 1928.¹⁸⁾ Iniciatíva sa opakovala aj po druhej svetovej vojne. V Žiline sa mi zatiaľ nepodarilo získať dôkaz o vysadení takéhoto stromu, čo však neznamená, že nebol zasadený. Veď mesto bolo dočasným hlavným mestom Slovenska, sídlila tu vláda a po ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska pomenovali mestský park...

4 Námestie Slobody, pohľad zo strechy budovy Považskej agrárnej a priemyselnej banky (dnes Mariánske námestie). Foto archív autora

5 Zaniknutý žilinský vojenský cintorín z prvej svetovej vojny. Nový svet, Žilina a okolie 1927

6 Obrázok zachytáva dnes zatrubnený potok Všivák, ktorý preteká parkom v prirodzenom koryte. Foto archív autora

7 Žilinská vila so sadovými úpravami predzáhradky. Nový svet, Žilina a okolie 1927

8 Benzinová pumpa na Hurbanovej ulici. V pozadí pôvodné budovy pošty a synagógy. Mestské ulice lemovali stromové aleje. Nový svet, Žilina a okolie 1927

9 Ing. Josef Peňáz: Žilina roku 2000. Víťazný projekt regulačného plánu Žiliny z roku 1929. HÜBSCHMAN, Bohumil: Regulace Města Žiliny

Budoucích 100 let zahradní architektury

Zdenek Sendler

Ing. Zdenek Sendler absolvoval obor zahradní a krajinářská architektura na zahradnické fakultě VŠZ v Lednici. Je členem vědecko-umělecké rady FA ČVUT v Praze, věnuje se průběžné pedagogické a publikační činnosti. Od roku 1190 působí ve vlastním atelieru zahradní a krajinářské architektury v Brně.

V rámci této úvahy, tedy co bude za 100 let, kam se ten náš svět a spolu s ním třeba i zahradní architektura bude ubírat, se mi vybavilo, jaká by byla asi reakce našich kolegů před 100 lety při stejné otázce. Kam se budeme vyvíjet a jak to bude vypadat v roce 2018. Z obrovského množství různých materiálů nebo zdrojů jsem vybral dva, které mě napadly jako první. Zdánlivě spolu nesouvisí, ale pouze zdánlivě. Vše je vzájemně propojené, ovlivňuje se, vše souvisí se vším...

Na jedné straně píseň Jarka Nohavici „Těšínská“ z úžasného alba „Divné století“, kde mimo jiné zpívá:

*„Kdybych se narodil před sto léty...
...Vidím to jako dnes
šťastného sebe
ženu a děti a těšínské nebe
ještě, že člověk nikdy neví
co ho čeká“...*

Vzápětí první válka, první republika – nadšení, krize, nástup fašismu, druhá válka, nadšení, nástup komunismu, lágry, popravy, devastace fyzická i duševní, pražské jaro,

nadechnutí, tanky, čistky, emigrace, opětná devastace, i když ne taková jako v padesátých letech... Sametová revoluce, nadechnutí, nadšení, postupná byrokracie, utahování... proti všem předchozím doba úžasná... (10/2018 senát bez komunistů).

Z obrovského množství příkladů, na kterých by se dal dokumentovat vztah mezi vývojem lidstva, umění nebo architektury, jsem vybral drobný park v Brně-Králově poli. Park „Slovanské náměstí“, jehož návrh vytvořil před 100 lety německý architekt Leberecht Migge. Návrh ve všech kritériích nadčasový. Jeho původní podoba by spolehlivě fungovala i dnes a jsem přesvědčen, že i za 100 let. Když jsme byli před pár roky vyzváni do ar-

chitektonické soutěže na jeho obnovu, přemýšlel jsem o Miggeho genialitě, s jakou lehkostí přeskočil tehdejší zažitý styl zahradní architektury. Kladli jsme si otázky, je-li na jedné straně možná transformace původního návrhu na současné podmínky, na straně druhé co bychom měli nebo mohli udělat, abychom vytvořili stejně nadčasový návrh nyní jako Migge na počátku 20. století v jedné nově vznikající části Brna. O tom, že přeskočil, a to velmi výrazně, tehdejší styl, osvobodil prostor od zažitých prvků, nabídnul lidem volnou plochu, svobodu pohybu, svědčí další zásahy do jeho geniálního řešení. Během dalších několika roků byl park doplněn cestičkami, záhony letniček, palmičkami, plůtky kolem všeho... Nic proti komunistické agresi v podobě trolejbusu brutálně přetínajícího park. Pak dlouhé období bez zásadních změn, období chátrání, stejně jako celé společnosti. Po listopadu 1989 nejen odstranění trolejbusu, ale i několik architektonických pokusů o jeho proměnu. Naštěstí pro park zůstaly všechny jen na papíře. Doba zrála, až vzniklo promyšlené zadání, architektonická soutěž s fundovanou porotou a především znovuobjevení autora původní koncepce a pokora vítězného týmu před jeho návrhem, který byl očištěn a v určité formě rehabilitován... po 100 letech. Od té doby park krásně zraje a stal se až mystickým. Předpovídat jeho stav za 100 roků je stejné, jako kdyby to dělal někdo před 100 lety. Pokud by si udržel princip krásného stárnutí a naši následovníci jej svými zásahy udrželi v nastavené kontinuitě, bude vše OK.

Zahradní architektura je důležitým faktorem zobrazujícím stav společnosti, jeho zrcadlem, historickou stopou,

odkazem pro další generace. Není možné ji vytrhávat z kontextu, naopak je nutno ji chápat jako součást společnosti se všemi klady i zápory. Z tohoto pohledu je velmi složité hodnotit nejen nějaký časový úsek nebo dokonce dílčí podíly jednotlivých zainteresovaných. Zpětně je to ale určitě jednodušší než uvažovat o pohledu do budoucnosti.

Na uvedeném příkladu Slovanského náměstí lze charakterizovat dobu vzniku, která s sebou mimo jiné nesla přelomové vynálezy, byla úžasná a asi se v ní i dobře žilo (jak zpívá Nohavica v „Těšínské“). Realizace vznikala v době nového státu plného nadšení, očekávání. Poté zásah, který také odpovídal tehdejší mentalitě, návratu ke starým pořádkům.

Parčík na Slovanském náměstí si prošel historickým vývojem, tento zaznamenal a podle mě jej lze použít jako modelový příklad, i když samozřejmě subjektivní a zjednodušený...

Závěrem doufám, že za 100 let budou mít naši následovníci dostatek času, umu a citu rozlišit zrno od plev, nezapomenou na selský rozum a kvalitní zahradnické řemeslo a že budou mít to štěstí, jako jsme měli my v podobě odkazu Leberechta Miggeho na Slovanském náměstí v Brně.

A samozřejmě, že budou všude kolem, tedy i v parcích, krásné baby, stejně jako dnes.

Prostě, že to bude „Dobré století“... ■

Harmonická kompozice krajiny jako dílo sedláků. Byla stejná před sto lety, jako je dnes, a bylo by úžasné, kdyby se udržela i za sto let
Foto autor

Přínos FLORY OLOMOUC k rozvoji krajinářské architektury

Jiří Finger

Ing. Jiří Finger

absolvent MZLU Lednice, dálkové studium na FAPS ČVUT Praha, do roku 1968 hlavní inženýr a zastupující ředitel Flory Olomouc, nyní projektový atelier a soukromé arboretum Artflora. Čestný člen SZKT.
Foto autor

Rozsah a historie Flory Olomouc byly v minulých letech dostatečně popsány – zdůrazním tedy zatím opomíjené aspekty originálních přístupů této zahradnické výstavy.

Flora Olomouc – škola krásy

Květiny a jiné okrasné rostliny se v 60. letech minulého století na výstavách řadily jedna vedle druhé, porota je zhodnotila a stanovila pořadí. Část vystavovatelů byla potěšena, mnozí však byli zklamáni.

Této konfrontaci jsme v zájmu rozvoje výstav nemohli domácí zahradníci vystavit, neboť kvalitou své květinářské produkce nemohli soupeřit s výpěstky rakouskými, francouzskými a zejména holandskými.

Pavilony jsme tedy začali řešit jako jednu obrovskou scénu s grafikou, nasvětlením, hudebním doprovodem, pro vystavovatele jsme vypsalí kritéria soutěže o nejkrásnější expozici v několika velikostních kategoriích (z hledisek nejen obsahových, ale i výtvarných, tedy kompozičních, barevných či obsahujících vedle květin i originální doplňky). Pro vystavovatele to byla velká výzva, neboť tvorbou ucelených expozic se stali spolutvůrci krásy.

Zejména zahraniční účastníci se po návratu do své vlasti pyšnili svými diplomy, neboť se zatím s ničím podobným nesetkali. To byla mimo jiné nejlepší pozvánka pro příští

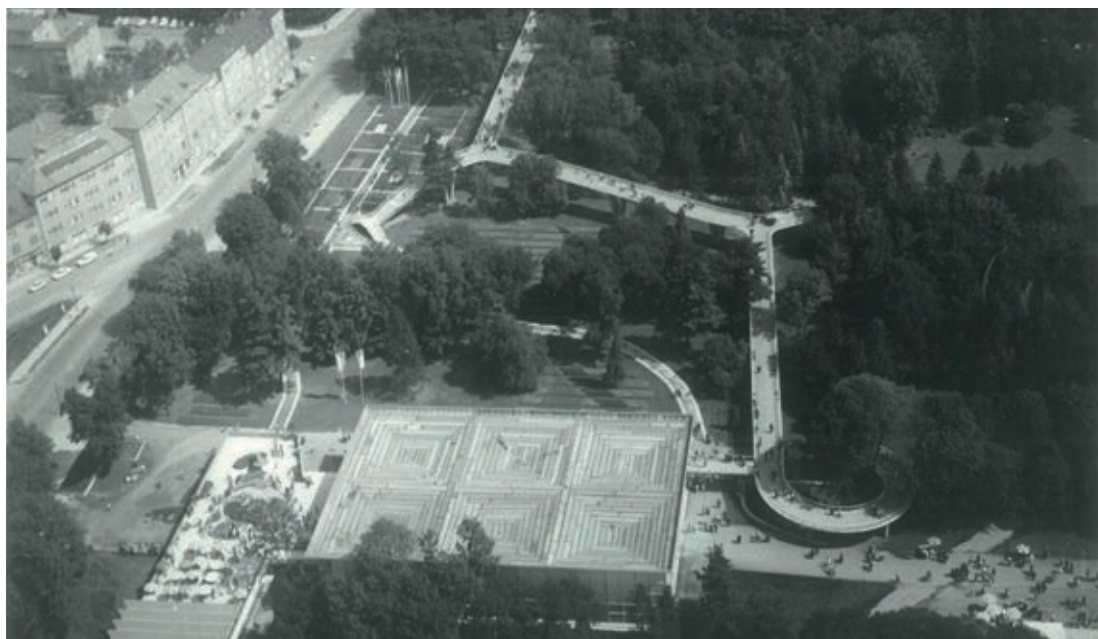
ročník a dobrá zkušenost pro architekty, výtvarníky a zejména aranžéry-floristy. Tato metoda prezentace exponátů (nejen květin) se následně uplatnila na výstavách i v dalších městech, například v Ostravě, Českých Budějovicích, Litoměřicích.

Neméně významná byla i další cena – Novitas Olomucensis – pozlacená soška od grafika Františka Bělohávků, udělovaná za originální novošlechtění. Vedle několika nových skleníkových květin byla udělena například dr. Hendrychové za barevnou škálu šalvějí nebo dr. ing. Černému ze Sempry Jaroměř za nové odrůdy begonií. Ty pak byly následně ve státnicových kusech vysazovány do záhonů v areálu výstaviště i v jiných městech a významně tak obohatily veřejná prostranství poválečných měst.

Flora Olomouc – škola vkusu

Součástí výstav v exteriérech byly i instalace desítek zahrad. Vedle exhibiční Magnoliové zahrady, Sluneční zahrady, Letní čítárny, Rozárie to byly i dvě desítky příkladů obytných zahrad zdůrazňujících principy jejich tvorby. Po druhé světové válce byli významní tvůrci těchto za-

Letecký snímek části výstaviště – lávka v korunách stromů a pavilon A se střešní zahradou (1966)

Hlavní alej výstaviště

Sluneční zahrada, autoři Finger
a sochař Vajce – jarní etapa
Flora 1968

hrad (Thomayer, Vaněk, Kumpán) téměř zapomenuti a nově zřizované obytné zahrady byly spíše snůškou rostlin, které se podařilo sehnat na trhu.

Začali jsme tedy obytné zahrady prezentovat jako rozšířené obydlí domu, které musí splňovat nejen funkční nároky všech věkových kategorií jeho obyvatel, ale také požadovaný vzhled.

Zahrady jsme představovali jako trojrozměrný prostor, který musí být řešen nejen podle potřeb biologických, ale také podle zásad kompozičních a estetických, například klasického měřítka krásy – zlatého řezu. Skutečně hodnotná zahrada tedy musí mít parter, kulisy hlavního průhledu, výtvarnou dominantu, možná boční průhledy. Musí mít vodní prvek, barvy, vůně, zvuky. Samozřejmostí je vhodný mobiliář.

Na tvorbě těchto zahrad se podílely desítky krajinářských architektů a sochařů (za všechny například Ivar Otruba, Jára Šubr, Ivan Staňa, Láďa Sitta, Emil Zavadil, sochaři Jiří Habarta, Josef Vajce, Marcela Hofmanová, keramik Zavadil).

Flora Olomouc – setkání umělců

Abychom kolegům z oboru obohatili jejich pracovní kontakty, uspořádali jsme v Bezručových sadech při letní etapě Flory 1967 první celostátní přehlídku výtvarných děl pod vedením ředitele olomoucké Galerie umění dr. Lakosila. Získali jsme takřka 200 sochařských objektů, které jsme instalovali v romantickém prostředí Bezručových sadů. Expozice vzbudila u veřejnosti bouřlivé emoce – například tehdejší prezident Novotný, zahajující letní etapu Flory, se po zhlédnutí této části výstavy natolik rozčílil, že návštěvu ukončil a ředitel galerie dr. Lakosil byl vzápětí odvolán.

Byly to zejména sochy „Bobuložrout“ a „Náš Čech na Jadranu“ – odulý chlapík v červených trenýrkách, v tuzexových vietnamkách, s bílými slunečními brýlemi na čele

a s výtiskem Rudého práva pod paží. Tyto sochy jsme museli předčasně odstranit.

Olomouc – město květin

Asi do roku 1965 se Olomouc prezentovala pro veřejnost jako město olomouckých tvarůžků, ačkoliv zde působila univerzita, fakultní nemocnice, několik středních škol, umělecké galerie, sochaři, architekti, malíři, dvě divadla a symfonický orchestr.

Pokusili jsme se tento trend zvrátit – a v tom nám velmi napomohl nizozemský Svaz exportérů cibulovin, který nám na podzim roku 1966 bezplatně daroval jeden milion cibulek narcisů, tulipánů, gladiolů a lilí. Mohli jsme tak velmi snadno po celou letní sezonu dekorovat nejen výstaviště a park, ale i pět historických kostelů, nemocniční park, tři mateřské školky a samozřejmě výstaviště. Tzv. Velká květinová cesta vedla od hlavního nádraží až k hlavnímu pavilonu A.

Úspěch Flory Olomouc vedl k založení svazu tehdejších sadovníků a krajinářů, byli jsme okamžitě přijati do IFLA (mezinárodní federace krajinářských architektů). Stačili jsme ještě připravit obrysy budoucí celosvětové zahradnické výstavy pod názvem Interflora 1980.

V roce 1968 jsme připravili úspěšnou jarní etapu výstavy Flora Olomouc, letní etapu jsme s velkým očekáváním otevřeli 21. srpna 1968 – ale po dvou hodinách jsme ji byli nuceni zavřít, neboť výstaviště obklíčila tzv. spojecká vojska. A tím naše smělé plány skončily.

Nastupující komunistická garnitura tvůrčí tým rozmetala, někteří kolegové emigrovali. Flora Olomouc pak už nikdy nedosáhla takového mezinárodního zájmu a vysoké návštěvnosti. Slabou útěchou je to, že desítky kolegů i výtvarníků si z té doby nesou cenné zkušenosti a poznatky a vesměs se výborně uplatnili na svých následných pracovištích. ■

Fontánová alej, autoři Hynek, Hradil, Finger – Flora 1967

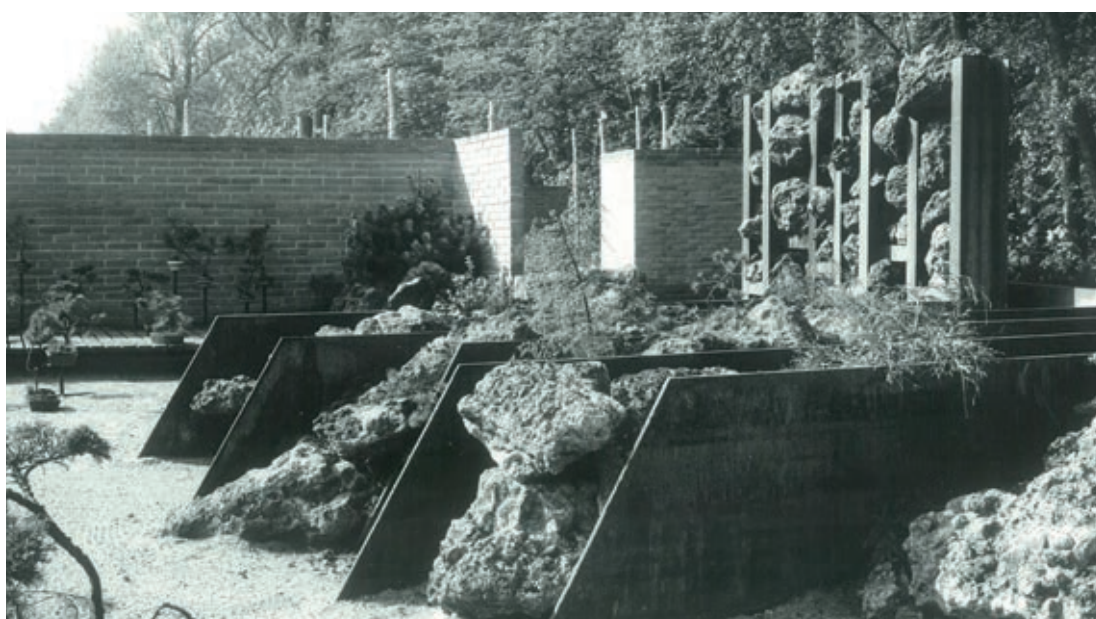

Pavilon H, autor Finger a sochař
Kurt Gebauer, letní etapa Flora
1967

Pavilon Sempry Praha s fotogalerií
jejich zahradnic – Flora 1967

Ocelová zahrada, expozice
zahradnické školy Ostrava-Zábřeh,
autor Finger – jarní etapa Flora
1968

Činnost okrašlovacích spolků

Šárka Steinová

ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D.

vystudovala kombinované magisterské obory teologie-religionistika, učitelství pro střední školy a archivnictví – pomocné vědy historické na Karlově univerzitě v Praze. Postgraduální studium absolvovala v oboru teologie – církevní dějiny. V současnosti působí jako archivářka 6. oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek Národního archivu a dlouhodobě se věnuje historii zahradního umění.

V Čechách i na Moravě existuje řada měst, kde minulé aktivity okrašlovacích spolků mají dodnes trvalé hodnoty. Výsledky jejich činnosti jsou patrné, aniž si to uvědomujeme. Díky konceptu okrašlování došlo k významnému vzrůstu bezprostředního zájmu občanů o vzhled vlastního sídla a z toho plynoucí místní aktivity. Počet obyvatel zainteresovaných počátkem minulého století v okrašlovacích spolcích, že obyvatelům tehdy rozhodně nebyl lhostejný vzhled jejich města a jeho okolí.

Historickou éru okrašlovacích spolků ohraničuje rok 1861, kdy byl založen první spolek v Kutné Hoře, a rok 1951, kdy byly spolky donuceny k zániku. Dalším určujícím mezníkem je založení Svazu českých spolků okrašlovacích v Království českém roku 1904.

Okrašlovací spolky vznikaly převážně na malých městech. V druhé polovině 19. století jim šlo zejména o udržování čistého prostředí a jeho vylepšení dalším ozeleňením. Okrašlovací spolky se de facto staly prostředníkem mezi odborníky a veřejností s ambicí zvyšovat „estetický smysl obyvatel.“ Úsilí „okrašlovati“ čili „činiti něco krásným, vkusným“ se odvíjelo ve dvou rovinách. V širším smyslu na úrovni krajiny jako lokálně pojatého životního prostředí, v němž se vývoj přírody snoubí s historií člověka, ale také v prostředí obklopujícím člověka bezprostředně při jeho práci, společenském i soukromém životě, tedy v úzce vymezeném domově.

Na přelomu 19. a 20. století zaznamenáváme prudký nárůst vzniku dalších nových spolků. Během své existence Svaz změnil hned čtyřikrát svůj název. K poslední změně došlo v roce 1940 na „Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze“.

Předválečné spolkové aktivity

Hlavním organizačním úkolem Svazu bylo zastřešovat velké množství okrašlovacích spolků v Čechách, posléze i na Moravě, Slovensku a Podkarpatské Rusi. Poskytovat jim jakousi metodiku, rady a informace a získávat finanční subvence pro jejich činnost. Kromě určité záštity před státními i obecními úřady a subvencí poskytoval Svaz také značné množství sazenic pro nejrůznější sadové úpravy navrhované jednotlivými spolky. Účelem Svazu a okrašlovacího hnutí bylo rozvíjet okrašlování, zalesňování a zvelebování krajiny obcí a měst, ochraňovat domácí flóru a faunu, chránit přírodní památky, umělecké památky a lidovou architekturu.

Členství ve Svazu se dělilo na čtyři stupně:

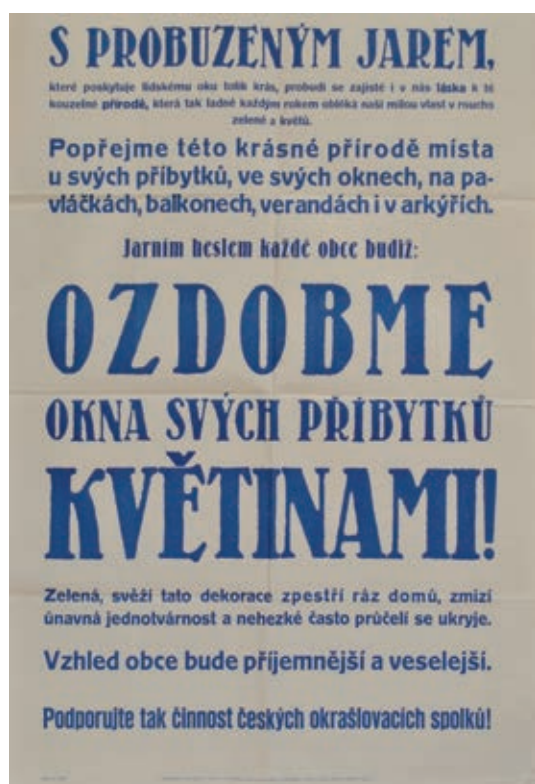
- činný člen – český okrašlovací spolek v Království českém, který se přihlásil jako člen a byl přijat do Svazu ústředním výborem,

- přispívající člen – každý „přítel snah v účelu Svazu vytčených,“ který platil každý rok do pokladny 2 K,
- zakládající člen – jednotlivec nebo spolek, který složil do pokladny najednou nejméně 50 K,
- čestný člen – ten, kdo vynikajícím způsobem reprezentoval Svaz. Mohl být zvolen pouze na návrh ústředního výboru valnou hromadou a tím se také osvobodil od placení jakéhokoliv příspěvku.

Záležitosti Svazu spravovala valná hromada, ústřední výbor a předsednictvo. Ústřední výbor mohl zřizovat i tzv. odbory, které vystupovaly víceméně jako samostatné složky, které se řídily svými stanovami a jednacím řádem. První takový odbor „studentský“ byl založen dne 3. března 1907 a jeho členové-studenti působili na školách, mezi mládeží a na venkově, kde pořádali přednášky, propagovali zakládání okrašlovacích spolků a pomáhali při pořizování soupisu přírodních památek. V roce 1907 založil moravskou odbočku pro Moravu a Slezsko. Dne 23. února 1909 založil Svaz ženský odbor, tzv. Čechovu květnici, která si prostřednictvím pěstování květin, zahradnictví a rolnictví kladla za cíl probouzet a upevňovat v srdcích dětí smysl pro přírodu, její krásy a bohatství. V jejím čele stála choť Jana Urbana Jarníka. Zde se děti pod vedením zkušených zahradníků učily pěstovat květiny a sázet stromy. Květnice se nacházela v pražské čtvrti Maniny. Oba dva odbory bohužel neměly dlouhého trvání. Studentský odbor zanikl v průběhu první světové války a Čechova květnice krátce po ní.

V roce 1908 začal Svaz pořizovat soupis přírodních památek a ve stejném roce začal rozdělovat sazenice stromů a keřů mezi jednotlivé spolky, pořádal velké množství přednášek a kurzů, organizoval soutěže, udílel podpory svým členům, poskytoval rady a pokyny při opatrování květin, stromů, zakládání sadů, zřizování rozhleden, lázní, hřišť apod. Od roku 1904 do roku 1914 vzniklo celkem 177 nových spolků a v roce 1914 měl tak Svaz již 367 činných členů.

První světová válka způsobila pokles aktivity okrašlovacích spolků. Omezil se výdej sazenic, časopis nebyl vydáván pravidelně, někteří funkcionáři byli povoláni do války a Čechova zahrada musela být vrácena pražské obci.

Dobové plakáty dokumentující činnost okrašlovacích spolků

Čechova květnice 1913 (MÚA AV
ČR, f. 33 Svaz okrašlovací, kart. 7)

Na druhou stranu však neustále vzrůstal počet členů Svazu, aby v roce 1919 dosáhl svého maxima, to je 388 činných členů.

Okrašlovací spolky se od začátku své působnosti deklarovaly jako spolky nepochitické, přesto se jich však politika přímo dotýkala. V době doznívání éry mocnářství spolky dávaly na odív svou loajalitu k císařství vysazováním takzvaných královských lip.

Činnost spolků za první republiky

Rok 1918 přinesl do okrašlovacích spolků nový vzduch a nadšení z nové vlasti. První schůze ústředního výboru Svazu okrašlovacích spolků se konala 11. ledna 1919. Svaz podle předsedajícího čekaly výborné vyhlídky, předpokládal podporu ze strany vlády a ministerstev. Začínala pomalá obnova činnosti místních okrašlovacích spolků a zároveň vznikly spolky nové. Svaz svou působnost rozšiřoval i na Slovensko. Vznikl dokonce i nový okrašlovací spolek v Užhorodu.

Z řady zápisů ze schůzí vedení Svazu se dovídáme o vydávání časopisu „Krása našeho domova“ a dalších tiskovin k okrašlování. Zásahu na vydávání obsahu tohoto časopisu měl zahradní architekt Josef Kumpán. Toto období je charakteristické výsadbou lip svobody a mnohých stromů a pomníků na počest „prezidenta osvoboditele.“ V rámci péče o vzhled měst, obcí a objektů pořádal Svaz pro členy okrašlovacích spolků i pro veřejnost soutěže v květinových výzdobách.

Období první republiky bylo dobou budování funkcioná-

listických center našich měst, při němž pomáhaly místní okrašlovací spolky. Řadu spolků v menších obcích postihla po velkém nadšení ze založení určitá únava a nakonec podaly Zemskému úřadu přípis o svém zrušení.

Do začátku druhé světové války

Léta druhé republiky a protektorátu lze definovat jako dobu pokračování činnosti jednotlivých spolků, protože jako nepochitické organizace mohly ve své činnosti pokračovat. V roce 1939 měl svaz 289 spolků v Čechách a na Moravě, 159 na Slovensku a ve Slezsku. Nedatovaný seznam z období protektorátu ukazuje celkem na 361 okrašlovacích spolků. Svaz musel okupačním úřadům ohlásit, že mezi jeho členy nejsou žádní Židé.

Aktivita místních okrašlovacích spolků upadla a jejich činnost se projevovala drobnými úpravami v obcích. Za okupace se Svaz soustředil hlavně na otázky zevní úpravy obcí a celkového krajinného rázu a na rozšiřování své členské základny. V roce 1942 měl Svaz 374 členů a na konci roku 1945 celkem 379 členů.

Velkou aktivitu vyvinul Svaz ve dvou směrech: v zakládání botanických rezervací a v evidenci a ochraně starých a vzácných stromů. Se zakládáním rezervací a pronajímáním pozemků s ohroženými druhy rostlin započal Svaz v roce 1939 ve spolupráci se Svazem na ochranu přírody a domoviny v Brně a již o tři roky později spravoval celkem čtyři české rezervace (například Chržín u Kralup, Stará Bář u Žehuně) a 19 na Moravě (Větrník u Bučovic, Žerůvky u Olomouce, Šěvy u Mouřínova atd.).

Poválečné období

Dobu bezprostředně po válce lze charakterizovat jako plnou radosti z osvobození a ukončení okupace, zároveň prolínající se s velkou nadějí pro obnovu našich měst a sídel a také pro další rozvoj okrašlovacího hnutí. Pro období existence Svazu okrašlovacích spolků v letech 1946–1952 máme k dispozici seznam, který uvádí celkem 268 okrašlovacích spolků, z nichž je ale 152 škrtnuto. Tak zbylo posledních 116 spolků, které vytrvaly v členství ve Svazu až do jeho likvidace v listopadu 1951. Pokles počtu ve Svazu registrovaných spolků započatý v době protektorátu se nezastavil ani po roce 1945.

Svaz se snažil i hledat cesty k určité spolupráci s KSČ. V březnu roku 1949 rozeslal Svaz všem krajským národním výborům v ČSR žádost, aby národní výbory v rámci svého kulturního působení „laskavě přihlížely také k dosavadní činnosti okrašlovacích spolků ve Vašem kraji. Okrašlovací spolky sdružují uvědomělé občany k ušlechtilému úsilí o zdokonalení zevní úpravy našich obcí.“ Dále Svaz nabízel spolupráci lidové správě v organizaci brigád, při vytváření upravovacích plánů, údržbě veřejných sadů a pořádání stromových a květinových slavností. Odpovědi z krajských úřadů podpořily okrašlovací hnutí. V době, kdy se vyzývá k socialistickému soutěžení „aby Vaše spolky daly podnět v obci svého působení k vyvolání této soutěže“, psal KNV z Brna. Jinde zase zdvořile poděkovali s tím, že využijí každé příležitosti k podpoře jejich snah. Okrašlovací spolky byly nabádány k přizpůsobení se výzvám „nových úkolů, jež nám doba ukládá“ a přihlášeny se k ekonomické koncepci tzv. pětiletke a ke spolupráci s národními výbory a každým orgánem, který se snažil podporovat splnění hospodářského plánu.

Od spolků se očekávalo předložení jejich pracovních plánů na pět let, stejně jako zpráv a sdělení o postupu prací. Úloha Svazu okrašlovacích spolků i jejich činnost začala degradovat a upadat. V roce 1951 tento trend vyvrcholil rozpuštěním Svazu, který ve změněných společenských podmínkách už „nemůže být masovou organizací.“ Vysvětlení, že jde vlastně o „zjednodušení spolkového života“ a doporučení, aby se okrašlovací spolky nelikvidovaly, ale „včleňovaly se do masových organizací,“ působí v tomto kontextu tragikomicky.

Následně se většina zbylých spolků buď sama zrušila, anebo také přecházely pod tzv. Osvětové besedy, kde jejich aktivita postupně dohasla.

Během roku 1951 bylo Svazu odejmutou povolení k vydávání svazového časopisu Krásy našeho domova. Dne 16. listopadu se sešla likvidační komise Svazu, která rozhodla o ukončení jeho činnosti. Přáním posledních funkcionářů Svazu bylo, aby se otázkami okrašlování, respektive ochrany památek a životního prostředí zabývala Masarykova akademie práce. Postupně však ochrana přírody, památek a péče o životní prostředí přešla do gesce orgánů státní správy. Tím byl vliv občanské společnosti omezen jen na spolky působící v rámci Národních fronty. Řadoví členové okrašlovacích spolků přešli do různých dalších, především zahrádkářských spolků. Smrt Jana Emlera dne 26. května 1951 se tak stala možná příliš symbolickou. ■

Zvládáme více

- Řešení technicky a termínově náročných situací
- Strojní likvidace náletových dřevin
- Hydroosev

gabriel®
NAŠE PRÁCE ROSTE

WWW.GABRIEL.CZ

Role SZKT v budoucí spolkové činnosti

Přemysl Krejčířík

Doc. Ing. Přemysl Krejčířík, Ph.D.

předseda správní rady SZKT, autorizovaný architekt. Absolvent zahradní a krajinářské tvorby Zahradnické fakulty MENDELU v Lednici, kde vyučuje dendrologii a vede ateliér zaměřený na obnovu památek zahradního umění.

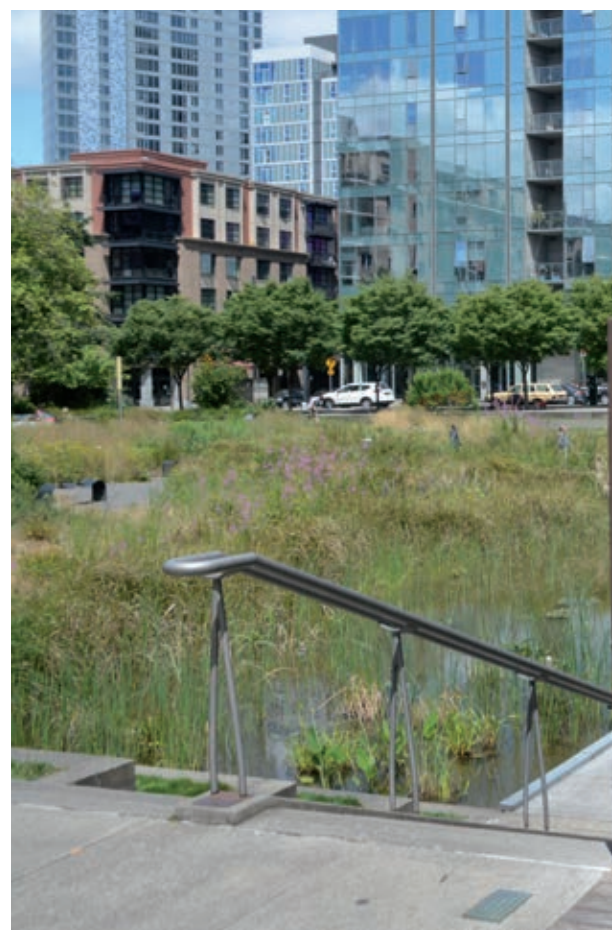
Spolky aktivních občanů jsou motorem a hybatelem změn ve společnosti. U vzniku většiny našich městských parků byly okrašlovací spolky, které vytvořily poptávku po vstupu vegetace do měst a tím i kultivaci životního prostoru v našich sídlech.

Tito aktivní občané, většinou laici, budou stále častěji udávat požadavky na úpravu prostoru v sídlech. Inspirací pro naše prostory budou zkušenosti ze života, ale i jen „pouhé“ pocity či emoce z kvalitních úprav po celém světě. Právě zde je prostor pro přenos informací a zkušeností, ale vždy se zasazením do kontextu našich podmínek. Naše města jsou specifická svou pamětí a kulturním vývojem. V našich městech byly jako jedny z prvních v Evropě zakládány muzea, koncertní síně, knihovny, ale i tělocvičny, zase většinou na základě spolků a učených společností. Pošilňáváme po zahraničních vzorech ze Skandinávie, ale tamní města a kulturní život se rozvinuly až v druhé polovině 20. století. Jejich města jsou mladá a potřeba kulturních stánků nastala až s rozvojem poválečné společnosti. Naši devizou je historie a výzvou pro budoucnost je vystavět na kvalitních historických základech měst novou infrastrukturu a životní prostor pro člověka.

Již slavný americký krajinářský architekt a pedagog Peter Walker vyzval krajinářské architekty, aby se zapojovali do veřejného života nejlépe účastí v zastupitelstvech měst a obcí, protože přes ty je nejlépe možné prosazovat změny veřejného prostoru. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu (SZKT) by měla být v budoucnu partnerem pro zastupitelstva a ve vzdělávacích programech pro zastupitele a správce veřejných prostorů by měla přinášet impulzy ze světových realizací. Členové naší Společnosti by měli napomáhat vypracovávat zadání pro proměny městských prostor. Zadání by mělo být postoupeno do architektonické soutěže, která jako nekompetentnější a nejefektivnější způsob výběru dokáže v soutěži idejí přinést výsledné řešení, které bude projednáváno a nejlépe moderováno skupinou profesionálů, v jejichž čele stojí městský krajinářský architekt. Ten si do svého týmu zve odborníky, kteří jsou schopni pochopit ideu vítězného návrhu a jsou kompetentními partnery architekta. Nepotlačují jeho myšlenky, ale naopak je pomáhají posunout dál a především uskutečnit. Společnost by měla tyto profesionály kultivovat a pomoci sdílet potřebné informace nejen ve zkratkách na sociálních sítích, ale v živých kultivovaných diskuzích, které budou sdílet prověřené informace, vzdělávat a zvyšovat kompetenci členů Společnosti. Proto Společnost vydává a dotuje časopis Zahrada-Park-Krajina, který je jedním z možných diskuzních platform.

SZKT nebude nikdy zadavatelem změn, může a měla by být zprostředkovatelem idejí mezi aktivními občany, zastupiteli, správci sídel a krajinářskými architekty. Může a měla by vytvářet podhoubí a podvědomí změn, nebo naopak poukázat na hodnoty území, které není nutné měnit, ale je třeba jej neustále kultivovat za pomoci moderních technologií a sofistikovaných přístupů. Moderní technologie pravděpodobně změní tu nejtěžší práci, kterou nahradí stroje, jako je sekání trávníků, svoz odpadu či individuální zavlažování. Nikdy však nenahradí utváření prostoru pro život, vyváření určité atmosféry, pocitu pohody či domovské sounáležitosti.

Moderní stroje však nenahradí naše specialisty při práci s živými rostlinami. Společnost v tomto směru může pod-

porovat osvědčené způsoby pěstění rostlin a možná i zno-
vuobjevování starých zahradnických postupů. Samozřej-
mostí musí být aplikace těchto znalostí na nové způsoby
použití rostlin, které budou použity v prvcích moderní ar-
chitektury, jako jsou vertikální, střešní či dešťové zahrady.
Moderní technologie mohou poskytnout data pro rozho-
dování. Mohou zjednodušit život a pomoci při nastavení
vytváření klimatu v dané zahradě závlivkovými dávkami,
optimalizací a správné doby sečení trávníku. SZKT by měla
být kritickým pozorovatelem těchto změn a měla by zpro-
středkovávat ty nejlepší postupy svým členům.

Jejím posláním je předávání informací mezi těmito sku-
pinami a jejich moderování. Pokud chce Společnost pře-
žít i v budoucím století, bude i nadále vytvářet prostor
pro diskuzi, sdílení informací, které budou stále více so-
fistikované a technologicky náročnější. Stejně tak bude
náročnější komunikace s našimi klienty, kteří na základě
vlastních zkušeností či obrázků zveřejněných na sociál-
ních sítích budou požadovat kvalitnější řešení, která bu-
dou logicky srovnávány s nejnovějšími světovými trendy.
V praxi se v budoucnu jednoznačně lépe uplatní sdruže-
ní profesionálů, které je schopné reagovat na moderní
trendy, než jednotlivci či malé skupiny. Ty budou po-
stupně ztrácet dech. Budoucnost mají pracovní týmy
schopné spolu komunikovat na odpovídající profesní
výši ne dovnitř oboru, ale především vně vůči ostatním
profesím. Prostor v sídlech je již dnes natolik komplikov-

vaný, že je ke vzniku krajinářského díla nutná spoluprá-
ce spíše desítek profesí a dotčených orgánů. Tuto spolu-
práci zajistíme pouze vzděláváním se a udržováním
povědomí o současných trendech, ale i předpisech, kte-
ré jsou nutné k vytvoření krajinářského díla. Propojením
zelené, modré, dopravní a dalších infrastruktur bude do
budoucnosti stále náročnější a zastávat zájmy zelené infra-
struktury na mnohazájmovém poli bude moci jen fun-
dovaný specialista orientující se v problematice s nad-
hledem spíše světovým než s lokálním pohledem.

Tento nadhled je zase prostorem pro SZKT, aby vytvářela
jednotlivé platformy pro diskuzi a zvala si do svých vzdě-
lávacích programů specialisty z celého světa, kteří před-
staví své postupy a řešení ve svých projektech. V odbor-
né diskuzi, která by měla následovat po každém
takovém vystoupení, by měly být tyto poznatky převe-
deny do našich podmínek a závěry aplikovány v jednot-
livých případech našich měst.

Pro budoucí profesní růst našich členů a celé profesní
komunity je podle mého názoru SZKT osvědčenou plat-
formou pro sdílení informací a výměny zkušeností. Její
význam v profesním prostředí tvorby sídel i krajiny po-
roste. Myslím, že Společnost má velký potenciál dalšího
rozvoje, ale to závisí na aktivních členech, kteří budou
vytvářet životní prostor pro obyvatele naší krásné České
republiky, pevně ukotvené v evropských hodnotách
a schopné vstřebat impulzy celého světa. ■

Příklad inteligentně vyřešeného veřejného prostoru. Povrch ulice města Portland (USA) u Tanner Springs Park je řešen dřevěnými chodníky, pod kterými je skryta infrastruktura. Voda je sváděna do dešťových zahrad, kde postupně vsakuje nebo je využívána pro oběh potoků. Stromy nemají založenou korunu v podchodné výšce.. Ulicemi jezdí české tramvaje

Úvaha nad budoucností vědy a výzkumu v použití bylin v následujících letech

Adam Baroš

Ing. Adam Baroš

vystudoval zahradní a krajinářskou architekturu v Lednici (2005), od roku 2006 pracuje jako výzkumný pracovník ve VÚKOZ, v.v.i. v Průhoncích, specializuje se na použití bylin, zejména trvalek.

Příspěvek je stručnou úvahou, anotací k přednášce na konferenci SZKT v Luhačovicích 2018, nad dalšími směry vývoje v oblasti vědy a výzkumu v použití rostlin v zahradní a krajinářské architektuře. Nastiňuje trendy, které jsou již ve výzkumu patrné a jejichž vliv bude silný i v dalších letech. Jsou zde nastíněny také současné problémy a jejich možná řešení.

Předpovídat směřování jakékoliv činnosti na delší dobu je velmi ošemetné. K tomu, aby člověk svou vizi budoucnosti co nejvíce přiblížil následné skutečnosti, je potřeba poznat a zejména pochopit vývoj v minulosti. Tedy nejen, co a kdy se stalo, ale hlavně proč. A pokud se zabývá tento příspěvek otázkou výzkumu a směřování použití rostlin a úžeji vzato trvalek, je například změna sortimentu květin v minulých desetiletích velmi dobrým příkladem. Projevují se zde jak ekonomické aspekty (válečná léta, znárodnění podniků, přesun použití rostlin se soukromé do veřejné sféry aj.), tak aspekty sociální (jazykové znalosti a kontakty se zahraničím za první republiky, uzavření hranic a potřeba šlechtění vlastních odrůd po druhé světové válce, sbírkaření, otevření hra-

nic v 90. letech 20. století aj.), módní (barevné i tvarové změny sortimentu, ústup i nástup odrůd k řezu a k výsadbě do záhonů aj.) či technologické (nástup mechanizace, ústup drahé manuální práce, využití plastů ve výrobě, rozvoj chemie, technologie pěstování skleníkových kultur, robotizace aj.) i vlivy trhu (snižování nákladů, přesun výroby do levnějších zemí, globalizace, spontánní nákup aj.).

Na základě i těchto zkušeností lze načrtnout v následujících letech určité teze vývoje:

- **Příroda** bude stále častěji **zdrojem inspirace** jak nových atraktivních rostlin, tak i pro své vzájemné vazby a uspořádání ve společenstvech.

1

2

- Každý **trend** vývoje bude po určité době **následován reakcí** na opačné straně spektra – například prvky hi-tech versus přírodní, naturální prvky, kontrola prostoru versus divočina atd.
- Jako už tomu bylo v minulosti, budou i trendy zažívat **vlny obliby** a následně **úpadku** a znovuoživení (retro, nostalgie, nadšení z nově objeveného...).
- Bude silnit **nutnost vyrovnat se se změnou klimatu** jak výběrem vhodného sortimentu (na úkor tradičních druhů), tak i přizpůsobením technologií (zejména v otázce hospodaření s vodou), či nutností vyrovnat se se změnami v zaběhlých technologiích zakládání záhonů, výsadby dřevin aj.
- Mnohem častější bude **propojování zahradnického oboru** s dalšími disciplínami, jako jsou ekologie, zoologie, entomologie, fytoecologie, sociologie aj.

Tyto proudy a změny se budou samozřejmě s jistým časovým zpožděním projevit i ve výzkumu a vědě. V současném výzkumu se jedním ze základních problémů jeví prolnutí a sloučení základního a aplikovaného výzkumu, respektive hodnocení užitečnosti a úspěšnosti aplikovaného výzkumu měřítkem odvozeným z výzkumu základního. Tento problém se však netýká jen České republiky, ale celého oboru, kdy je řada kolegů tlačena k akademickým, v praxi téměř nepoužitelným výstupům (zejména k impaktovaným vědeckým publikacím). K této problematice lze také připočítat stupňující se tlak na rychlé výstupy, které ale příliš nevyhovují potřebám dlouhodobého hodnocení vegetace. Otázka financování a tedy i směřování vědy a výzkumu jsou ale zahaleny tajemstvím a zřejmě nebudou (a nikdy vlastně ani nebyly) na delší období zcela jasné.

Cílem výzkumu by mělo vždy být vyřešení nějaké aktuální a budoucí potřeby. V našem spíše aplikovaném výzkumu by tedy především mělo jít o aktuální otázky, které vycházejí z praxe. S ohledem na určitou rozpolcenost požadavků (poskytovatel × uživatel) a díky rychlému toku nejrůznějších podnětů a požadavků je vhodné:

- **Pravidelně se zastavit, zklidnit a najít dostatek času** na rekapitulaci a hlavně na směřování a zacílení pozornosti v dalším období, abychom dokázali uzavřít již dokončené projekty a měli čas na vnímání nových podnětů a nových výzev.
- **Udržovat a rozvíjet osobní vztahy s kolegy ze zahraničí**, abychom pochopili jejich práci a spojili síly při řešení často velmi podobných výzev.
- **Udržovat pevné a časté vztahy s kolegy z praxe**, abychom znali reálné potřeby a požadavky.
- **Využívat nových technologií**, nezapomenout však na vlastní práci a zkušenosti s živými rostlinami.

Každá doba má své priority a potřeby, které by měla pomocí výzkumu co nejlépe vyřešit. Klíčové bude, jak pružně a rychle dokážou vědecké týmy na nové okolnosti reagovat a nabízet nové poznatky a řešení. Relevantní, ověřené informace a hlavně osobní zkušenosti budou vždy velmi cenné a v blízké době je nenahradí žádná aplikace, umělá inteligence nebo software. ■

1 Květy jsou pro mnoho lidí pouze dekorací, v širším kontextu však plní systémové funkce, životně důležité pro mnoho dalších organismů. K pochopení těchto vazeb je zapotřebí týmů rozmanitého vědeckého zaměření

2 Nenáročný stepní druh před sebou má díky klimatickým změnám velkou budoucnost

3 Na extrémních stanovištích lze i v našich klimatických podmínkách použít opuncie. Podobných exotických druhů bude zřejmě dále přibývat i v našich zahradách

4 Velké květinové plochy nelze udržovat klasickými postupy, ale spíše managementem inspirovaným lučním hospodařením

Kolektivní paměť Československa vyprávěná v příbězích Stromů svobody

David Kopecký

David Kopecký

vystudoval politologii na brněnské Masarykově univerzitě a lidská práva na pařížské Sciences Po. Prošel řadou nevládních organizací jako je Amnesty International, Demagog.CZ, International Federation for Human Rights, Liga lidských práv nebo Oživení. Nyní působí na pozici media relations, PR a komunikace v Nadaci Partnerství. V rodném Vsetíně pořádá nejrůznější kulturní akce a je aktivní v lokální politice.

Nadace Partnerství se rozhodla oslavit letošní stoleté výročí republiky nevšedním projektem – oprášit širokou škálu příběhů Stromů svobody, které dokumentují zlomové momenty společné i samostatné historie Čechů a Slováků a znovu jejich poselství představit veřejnosti v unikátní databázi. Nakonec se ve spolupráci se stovkami komunit v Česku, na Slovensku i vzdálenějším zahraničí podařilo zanést do digitální mapy na www.stromysvobody.cz přes tři tisíce historických stromů a zasadit na oslavu stoletých narozenin nezávislé republiky stovky nových.

Stromy z radosti

První vlna výsadby Stromů svobody proběhla v roce 1918 na počest vzniku Československa, druhá v říjnu 1919, na oslavu prvního výročí nově vzniklé republiky.

Mezi takové „stromy z radosti“ patřila i šestnáctka Lip svobody ve Velkých Opatovicích u Brna. Pojmenovány byly podle významných osobností té doby, jako byl Masaryk, Wilson, Jirásek nebo také Klofáč, Rašín či Kramář. Do dneška se bohužel dochovala pouze lípa jediná, kterou v místní části Zádvoří před svým domem vysadil kameník a písmák Jan Pospíšil. Strom se zdárně vyhnul i kácení kvůli vytvoření parkoviště pro sousedící vinárnu, která dnes hrdě nese jméno Vinárna U Lípy. Místní si své „Zádvorské lepy“ cení natolik, že jej letos vyslali do finále ankety Strom roku. Získala přes 26 tisíc hlasů, což ji vyneslo oprávněně prvenství. Strom tak bude v únoru

reprezentovat Českou republiku v mezinárodním klání třinácti zemí o titul Evropský strom roku.

Pamětní háje na připomínku republikových kulatin

Výsadby pokračovaly i v dalších letech. Neméně masivní vlna byla například v letech 1928 k desátému výročí ČSR, kdy se vysazovaly po celém území České republiky a Slovenska celé stromové Háje svobody. V této tradici letos pokračují i Lesy ČR, které u Muzea lesnictví a myslivosti Chřibů pod hradem Buchlovem vysázely 26. října pamětní Výroční háj. Jubilejní háj doplní postupně budovaná expozice historie lesnictví a myslivosti v Chřibech, fořtova kancelář, expozice přírodnin a venkovní expozice lesnických pracovních pomůcek a prostředků.

U sázení Stromů svobody se nezřídká sešla celá obec.
Foto Nadace Partnerství

Zádvorská lepa, vítěz ankety
Strom roku 2018.
Foto Marek Olbrzymek

Lípy pod odborným dohledem stromolezců

Další dílčí výsadby probíhaly například při oslavách konce druhé světové války. V roce 1945 tak v Obci Seninka u Vsetína místní vysadili Lípu svobody a Lípu přátelství. Lípy byly z důvodu padání větví a kontaktu s dráty elektrického vedení v minulosti často neodborně prořezány, proto se zařadily po bok 28 dalších stromů ve zhoršené kondici, kterým se v rámci kampaně dostalo sponzorského ošetření. Stromy svobody pomáhalo pro další generace zachránit osmnáct arboristů. Jedním z dalších cílů kampaně Nadace Partnerství totiž bylo klást důraz na odbornou pomoc postižených stromů jako metaforu péče o kořeny české demokracie.

Stromy ze vzdoru

Snad nejvíce pohnuté jsou osudy stromů z druhé velké vlny výsadby v roce 1968. Většinou byly výsadby uskutečněny 28. října nebo ve dnech tomuto datu blízkých a staly se významným bodem oslav 50. výročí Československa. Ochrana přírody tuto hromadnou akci pojímala zároveň jako součást programu Zahrada Evropy poukazujícího na špatný stav životního prostředí a nevhodné zásahy člověka do krajiny.

Řadu stromů ale čekal kvůli vpádu vojsk Varšavské smlouvy méně radostný osud. Mnoho stromů, které byly k oslavám půlstoletí republiky objednány, muselo být pod vlivem nastupující normalizace zničeno. Některé výsadby nakonec proběhly okolo 28. října 1968 v utajení na soukromých zahradách a jejich organizátoři za to často zaplatili vyhazovem z práce nebo jinou formou perzekuce. Známý je případ ředitele školy ve Žďáru nad Sázavou Bohuslava Brabce, který zasadil v září 1968 spolu se studenty před budovou školy Lípu svobody. Spolu se svým kolegou, který odsoudil okupaci ve školní kronice, byli v roce 1970 zbaveni místa. Stejný osud stihnul dvojici ředitelů v Brně a řadu dalších

odvážných pedagogů. Lípu svobody v Lázních Bohdaneč zasedli dva bohdanečští učitelé spolu se svými žáky v den 50. výročí vzniku Československa úmyslně ve 13 hodin, když byla většina bohdanečských v zaměstnání. V Bohdanečích byla totiž umístěna sovětská vojska, a proto musel akt proběhnout zcela klidně. Tento teprve padesátiletý strom si za svůj příběh odnesl 2. místo v anketě Strom roku.

Návrat tradice

Sázení jubilejních stromů se uskutečňovalo i v pozdějších letech, nikdy už ale nedosáhlo takových rozměrů. I z toho důvodu si kampaň Stromy svobody vytkla za poslední cíl vysázet především na podzim letošního roku ke dvěma tisícům nových stromů svobody. K 30. říjnu plánovaly stovky komunit v Česku, na Slovensku i zahraničí vysadit 2 204 nových stromů. Celorepublikový výsadbový happening vyvrcholil v týdnu od 20. do 28. října, ve kterém bylo koncentrováno největší množství veřejných akcí.

Kilometrová alej vyrostе pod Řípem

Pomyslnou tečku za kampaní Stromy svobody bude tvořit více než kilometr dlouhá Alej svobody pod horou Říp čítající stovku lip. Na symbolickém místě ji vysadí v den nově nabyté svobody 17. listopadu společně organizátoři spolu s partnery a patrony Stromů svobody. Alej kolem polní cesty je prvním krokem k budoucímu propojení sousedních obcí Mnetěš a Loucká. Stane se tak základem turistické stezky s podmanivým výhledem na Říp. V neposlední řadě se postará o výrazné oživení intenzivní, suchem a erozí strádající zemědělské krajiny Polabí. Závazek následné péče o výsadby převzala obec Mnetěš s odborným dohledem České zemědělské univerzity. Začátek aleje bude vybaven odpočinkovým stanovištěm s pamětní tabulí a označením stromů dárců a partnerů. ■

Hledejme způsoby, jak lidi spojovat

Zuzana Řezníčková

Ing. Zuzana Řezníčková
absolventka oboru sadovnictví a krajinářství na VŠZ v Lednici na Moravě. Pracovala na Odboru městské zeleně Magistrátu města Zlína jako správce zeleně a garant investičních akcí. Členka redakční rady časopisu ZPK.

Tento improvizovaný rozhovor vznikl ve Zlíně symbolicky při přebírání lip pro zajímavou výsadbu k 100. výročí vzniku republiky. Stanislav Flek zde dohlížel na správnou manipulaci a přebírku speciálně zapěstovaných stromů, které jejich firma dodávala pro tuto akci. Byla jsem ráda, že si našel chvíli času na zhodnocení spolupráce s Nadací Partnerství při akci Stromy svobody.

Jak vznikla myšlenka akce Stromy svobody?

Před dvěma lety – po aféře s udělováním státních cen prezidentem republiky – jsme seděli s mými přáteli a společníky Pavlem Kafkou a Ivmem Hánlem a přemýšleli nad neutěšenou náladou ve společnosti. Naše politická reprezentace bohužel docela razantně rozděluje společnost a my jsme hledali možnost, jak naopak lidi spojit, oživit či udržet dobré vztahy a mravy obecně. Jsme totiž názoru, že problém není v rozdílnosti názoru jednotlivých lidí či skupin, ale v kopání příkopů mezi nimi. A právě přes příkop se velmi těžce vede dialog a už vůbec není možné dojít dialogem ke kompromisu. My Češi prostě jinou než tuto vlast mít nebudeme, a proto by bylo dobré, abychom se naučili spolu mluvit a vycházet si vstříc.

Napadlo nás tedy vymyslet pozitivní akci, u které se lidé potkají a bude i do budoucna důvodem jejich společného setkávání. Protože pracujeme se stromy, vymysleli jsme kampaň na vysazování stromů spojenou s oslavami 100. výročí vzniku České republiky. Později námi vymyšlenou akci zkopírovali i další, ale to nevadí, pro nás je to potvrzení toho, že je to dobrý nápad a v konečném důsledku se budou sázet další stromy a profitovat budou z toho občané naší republiky.

Jak došlo ke spolupráci s Nadací Partnerství?

Cítili jsme, že marketingově by tuto akci lépe zvládla organizace denně pracující s veřejností a zájmovými skupinami. Zároveň jsme potřebovali záruku, že nedojde k politickému zneužití, jak se v mnoha případech stává. Tím nechci říci, že politici u takovéto akce nesmí být, ale jsou jen součástí mnohem bohatšího života. Nadace Partnerství vyšla z tohoto pohledu jako ideální partner a i pro ni byla naše myšlenka zajímavá.

Naše předpoklady se potvrdily a Nadace rozběhla skvělou kampaň Stromy svobody zaměřenou jak na vyhledávání dříve vysazených stromů, tak na výsadbu nových, jejichž výsadba se k 100. výročí vzniku republiky teprve plánovala.

Byla založena databáze, do které může kdokoli přidat příběh stromu ze svého okolí. K 29. 10. zde bylo zaregistrováno 3 119 stromů a jejich počet dále roste. K nim zároveň přibýly stromy nové – vysazené právě k 100. výročí. Zároveň byla zahájena kampaň pro výsadbu stromů nových. Zájemci mohli využít 100 ks stromů darovaných naší

firmou, 100 ks od dalších dárců anebo až 2 000 stromů nakoupit za zvýhodněnou cenu u nás, přičemž z každého takto prodaného stromu věnujeme 10 % Nadaci Partnerství na výsadbu stromů. Podmínkou bylo zapojit do samotného aktu sázení co nejširší veřejnost – děti ze škol, členy místních spolků a obyvatele obce, a zavázat se k pětileté péči o vysazený strom.

Čeho si nejvíc ceníte?

Do databáze Stromů svobody začaly velmi rychle přibývat příběhy stromů a lidí, které by bez jejich zaznamenání zmizely. Zůstanou tak zachovány i pro příští generace. V průběhu celé akce jsme si uvědomili, že český národ má veskrze pozitivní vztah k zeleni a speciálně k lípě jako národnímu stromu. A tak se sázejí Stromy republiky ve městech a obcích, školkách a školách, na univerzitách, ve firmách, různých institucích až po nemocnice a sanatoria, ale i na zajímavých místech v české krajině, na místech významných, ale i na místech zcela neznámých. Důležité je, že stromy sází vždy nějaké seskupení lidí, jednou jsou to hasiči, jindy zase sportovci, jednou spolek kulturní, jindy spolek vzdělávací, jednou lékaři, jindy zase faráři. Při vlastní výsadbě se lidé sejdou, připomenou si, proč se stromy sázejí právě v tomto období. A my jako pěstitelé můžeme mít radost, že při tomto historickém momentu důležitou roli sehrávají právě stromy, vypěstované u nás nebo u nějakého dalšího kolegy školkaře.

Co bylo pro vás na společném projektu nejtěžší?

Propojení dvou organizačně velmi různých firem a světů – svět byznysu a svět neziskové organizace. Dobrá myšlenka na samém začátku je důležitý moment takového projektu, tam to vše začíná, ale vlastní operativa celého projektu je další velmi důležitá věc. Zajistit velkému množství subjektů po celé ČR dodání jednoho stromu je docela „logistický oříšek“. Ale uvědomujeme si, že stoleté výročí republiky je významné výročí a je třeba pro zdar akce udělat něco navíc.

Díky skvěle zvládnutému marketingu se podařilo vysadit více než 1 200 ks nových stromů, u kterých je záruka následné péče a předpoklad další spolupráce zúčastněných.

Děkuji za rozhovor.

Zuzana Řezníčková

Co se dozvíme z databáze

Veřejně přístupná databáze Stromů svobody na www.stromysvobody.cz obsahuje nejen seznam všech starších i nově vysazených stromů, ale i řadu dalších informací a přehledů. Vybrali jsme některé z nich.

Užhorod – nejdelší alej v Evropě

Údajně nejdelší alej v Evropě v délce 2,2 km vysadili v roce 1928 čeští botanici, kdy byla Podkarpatská Rus (Zakarpatská Ukrajina) součástí Československa. Lipová alej se nachází na pravém břehu řeky Už a je tvořena 300 lipami ve dvou řadách.

Bratislava – tři lípy na hradě

28. října se Československo stalo federací dvou národů. Podepsání dohody se konalo na Bratislavském hradě a na připomínku byly slavnostně zasazeny tři lípy do trojúhelníku nedaleko posvátného místa dneš už zaniklé Velkomoravské baziliky. Je pozoruhodné, že nová republika se na mapě Evropy (1918) objevila skoro tisíc let od zániku Velké Moravy (908).

Brno – Husova lípa na Slovanském náměstí

V neděli 6. října 1918 vysadil Sokol Královo Pole v městském parku Husovu lípu a odevzdal ji do ochrany obce. K lípě byl zasazen pamětní kámen a místo bylo opatřeno železným plůtkem.

Jaké stromy se sázely?

Přirozeně dominují druhy lip – *Tilia cordata*, *T. x euchlora*, *T. platyphyllos*, *T. tomentosa* v celkovém počtu 1492 (78 %). 158 Stromů svobody (8 %) byly jehličnany, zbytek tvoří jírovce, javory, platany a jeřáby.

V kterých letech se sázelo?

Nejvíce stromů přibývalo v prvních letech republiky a poté v rámci prvního kulatého výročí Československa, především díky Hájům svobody na Slovensku. Poslední vlna proběhla v roce 1968 a doufejme, že další bude letos.

Kdo nejvíce sázel?

Nejvíce aktivní v sázení stromů byli žáci se svými učiteli či města a vesnice. Ze spolků to byly Sokolové a skautské oddíly, dobrovolní hasiči, českoslovenští legionáři i jednotlivci. Téměř tisícovka z těchto stromů je dnes památných.

Cibuloviny Verver Export
pro ruční i strojovou výsadbu
sady pro jarní, letní i celoroční kvetení

Poslední století v životě tisícileté lípy v Tatobitech

Pavel Wágner, Lenka Malá

Ing. Pavel Wágner

absolvent zahradnické fakulty Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, obor Zahradní a krajinářská architektura, znalec v oboru Zemědělství, odvětví zahradnictví, specializace arboristika

Lenka Malá

starostka obce Tatobity

Jedním z nejznámějších a nejpozoruhodnějších památných stromů v ČR je bezesporu tzv. tisíciletá lípa velkolistá v obci Tatobity pod horou Kozákovi (744 m n. m.) v CHKO Český ráj. Za památný strom byla vyhlášena Okresním národním výborem v Semilech již v roce 1979.

Tatobitská lípa je zajímavá nejenom pro své mohutné rozměry, především kmene, tvořeného dnes již pouze jeho fragmenty. Obvod kmene ve výšce 1,3 m nad zemí přesahuje úctyhodných 9 m a je „opásán“ ručně kovanou obručí. Koruna bizarních tvarů je tvořena sekundárními výmladky v různých stupních vývoje.

První písemná zmínka o tatobitské lípě byla nalezena v časopise Háj XV. z roku 1886. Jan Evangelista Chadt Ševětínský ve své v publikaci „Staré a památné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ z roku 1908 na straně 56 cituje tento zdroj a uvádí, že lípa je „v objemu téměř 14 m při zemi, jest tak sešlá, že k úplnému zahynutí se blíží“. Ve druhém rozšířeném vydání této publikace z roku 1913 J. E. Chadt Ševětínský na straně 158 ještě dodává, že „obvod jejího vykotlaného kmene vně i zevně korou porostlého obnáší 17 m (?). I větve stromu jsou duté. Jest uvnitř úplně dutá a s místem pro menší stolek a 4 lidi. Má pouze jednu (k východu) ve 2 díly se rozkládající ohromnou větev a pouze ta se každého roku zelená. Okolo lípy udělána byla podezdívka, na níž nyní tato lípa stojí.“ Tyto velmi dobře odborně popsané skutečnosti dokládá i unikátní olejomalba Cyrila Kuttlika z roku 1889, dobová fotografie asi z roku 1895 či fotografie asi z roku 1910, na níž je již dobře patrná první pískovcová podezdívka.

O tom, že je lípa od konce 19. století, nejspíše po zásahu bleskem a po rozpadu poloviny její koruny, silně mechanicky poškozená a vitalitně oslabená, nemůže být jakéhokoliv sporu. Podle dochovaných snímků dokládajících její stav by každý zkušený arborista nepochybně konstatoval, že vizuálně hodnoceno je lípa ve fázi senescence, se zbytkovou vitalitou, silně narušeným zdravotním stavem i stabilitou, s perspektivou maximálně v řádech několika málo let. Obyvatelé Tatobit však tohoto zesláblého a odumírajícího obra nehodlali ani pokácet, ani ponechat vlastnímu osudu, a začali o něj pečovat, jak jen bylo na tehdejší poměry možné a v následujících sto letech i obvyklé.

V roce 1923 lípu na vlastní náklady obezdil mládenecký spolek „Svoboda“ a zřídil kolem ní železný plot. Nejspíše ve třicátých letech minulého století její dutý kmen citlivě konzervoval Ing. Jan Frič. Někdy v této době se

začíná stav lípy dramaticky zlepšovat, lípa zakládá svou novou sekundární korunu a obráží výmladky i z kmene. V 60. letech minulého století místní kovář Josef Jaček ručně ukoval obruč se závitem kolem celého dutého kmene. Až do své smrti v polovině 70. let ji pravidelně osobně povoloval tak, aby obruč nezarůstala do kmene. Dnes již sice nikdo obruč nepovoluje, jelikož je na několika místech zarostlá do kmene, ale zůstává výmluvným svědkem péče našich předků o cenné stromy. Přibližně ve výšce 3 m byla někdy v osmdesátých letech instalována v místě větvení kosterní větve ještě jedna, dnes již poškozená a do dřeva kmene i částečně vrostlá obruč. Těsně po sametové revoluci byl kmen lípy velmi citlivě sanován stromolezci Ing. Milanem Wachem a Martinem Němcem z firmy Asakon Liberec. Tak jak bylo na tehdejší dobu běžné, bylo za pomoci frézy a ručních dlát odstraněno ztrouchnivělé dřevo ve kmeni i v kosterních větvích až na pevné dřevo. Odumřelé části dřeva byly penetrovány v tehdejší době často používaným nátěrem Luxol, odstín palisandr. Při současných znalostech a úrovni poznání v arboristice bychom si takovouto sanaci u starého stromu nedovolili, ale lípě tato vskutku precizní konzervační práce kupodivu velmi prospěla, zvláště když byla následně podpořena citlivým obvodovým redukčním řezem sekundární koruny. Lípa pak byla znovu zredukována a ošetřena zdravotním řezem v roce 1995.

Osobně jsme měli tu čest i štěstí, že jsme byli v roce 2003 odborem životního prostředí MÚ Turnov i starostkou Tatobit Lenkou Malou přizváni na pomoc k péči o tento arboristický skvost. Od té doby se péči o ni věnujeme soustavně až dodnes. V několika etapách v letech 2003, 2008, 2013, 2015 a v březnu 2018 jsme se podíleli na postupné redukci její sekundární koruny i stabilizaci několika kosterních větví dynamickými vazbami. Obvod vykotlaného kmene je značný, ale po jeho rozpadu tvoří spíše útvar ne vždy pevně spojených menších kmenů, které přecházejí v ne zcela stabilní kosterní větve. Proto bylo nezbytné opakovaně snižovat korunu, aby se kosterní větve nevylomily a pozůstatek kmene se nerozpadl. Snižování koruny bylo záměrně etapizováno. V závislosti na reakci stromu jsme několikrát redukovali i větve

1 Nejstarší dochovaná malba lípy v Tatobitech pochází od Cyrila Kuttlika z roku 1889

2 Nejstarší dochovaná fotografie lípy z roku 1895

3 Lípa na pohlednici z roku cca 1910

4 Lípa s nově zbudovanou podezdívkou a plotem z poloviny 30. let minulého století

uvnitř koruny, aby se dostalo světlo do míst, kde očekáváme tvorbu nových výmladků.

Lípa je v současné době ve velmi dobré vitalitě a kondici, zažívá po dlouhé době své krásné období zaslouženého stáří. Za to vděčí nejen lásce a péči místních obyvatel, ale i arboristů, ochránců přírody, zahradníků a stromolezců, kteří o ni pečovali tak, jak v dané době uměli nejlépe.

Zdaleka nejen zásluhou dobře cílených zásahů, ale nemalým podílem všech lidí, kteří se péčí o tento strom v posledních 130 letech dosud účastnili, jsme se všichni mohli radovat z titulu Strom roku 2015 a následující rok

pak z prestižního ocenění 2. evropský strom roku 2016. Cena je krásnou odměnou nejen pro lípu samotnou, ale i pro celé generace, jejichž zásluhou se dnes můžeme radovat z hodnoty a krásy vskutku nevyčísitelné.

Lípa je s obyvateli Tatobit spojena již po staletí tak hluboce, že o ní byly psány i básně, povídky a pověsti. Asi nejznámější báseň *Naší tisícileté lípě* složil 17. dubna 1957 i český akademický malíř a spisovatel Jan Dědina mladší (1906–1980), který v Tatobitech žil na sklonku svého života. Lípu dokonce nalezneme vyobrazenou i na oficiálním znaku obce z roku 1992. Ve stříbrném štítu znaku z trávníku vyrůstající tatobitská lípa s mohut-

5 Stav lípy před obvodovou redukcí koruny v říjnu 2013

6 Stav lípy po obvodové redukci koruny v říjnu 2013

7 Habitus lípy na jaře 2017

8 Ručně kovaná obruč se závitem pochází z dílny tatobitského kováře Josefa Jačka z 60. let minulého století

9 Vykotlaná kosterní větev lípy (tzv. kánoe) zajištěná bezpečnostní vazbou

Oficiální znak obce z roku 1992

ným kmenem a čtyřmi větvemi, po stranách kmene vpravo broušený granát a vlevo drůza ametystu, vše přirozené barvy. Lípa je vyobrazena i na vlajce obce z roku 2007 a na mnoha pohlednicích, obrazech a dokonce i poštovních známkách. V souvislosti s oslavami 100 let pošty v Tatobitech byla 2. března 2007 vydána jubilejní poštovní známka v hodnotě 10 Kč znázorňující lípu. Lípa neumírá. Žije a bude žít dál. Doufejme, že přežije i naši generaci a generaci našich dětí a vnoučat. Možné to je. A až přesto jednoho dne dožije, bude mít v Tato-

bitech své potomky a v myslích místních obyvatel bude žít dál. 14. června 2006 byly totiž občanským sdružením Dědina vysazeny v obci dvě geneticky identické lípy jako odkaz dalším generacím. Tatobitská lípa se tak stala nejen významným památným stromem, ale i generačním odkazem předků, dokazující smysl péče, která se má předávat z generace na generaci. A tak je nám velkou ctí, že i my jsme se mohli stát součástí velké „rodiny Tatobitské lípy“, která se podílí na zachování tohoto poselství. ■

Quo vadis, památková péče v zahradách?

Zdeněk Novák

Zamyšlení nad budoucností památkové péče o zahrady – od chvíle, kdy jsem v roce 1991 psal příspěvek tohoto názvu¹⁾, uplynula řada let, proběhla řada důležitých událostí a nastaly nové skutečnosti.

Od doby, kdy se zrodil fenomén památkové péče, zasahoval okruh jeho zájmu stále více jevů, které společnosti stály za to, aby je považovala za památky (BIRNBAUM). Památková péče byla posléze uzákoněna, u nás zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, který stanovil zřejmě vyčerpávající definici památky, totiž, že památkou je „kulturní statek, který je dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života, nebo jest jí dochované historické prostředí sídlištních celků a architektonických souborů, anebo věc, která má vztah k významným osobám a událostem dějin a kultury.“

Max Dvořák se ve svém díle „Katechismus der Denkmalpflege“ (1918, česky 2004) kromě zmínky o vegetaci, která oživuje a maliřsky dotváří obraz města, o zahradách jako samotném předmětu památkové péče nezmiňuje. O něco dříve (1911) publikuje WIRTH svou obsáhlou stať „Evropská zahrada“ zaměřenou čistě umělekohistoricky bez památkové metodologie. Později se WIRTH (1933-34), BIRNBAUMOVÁ (1938) a FIERLINGER (1938) k této problematice vracejí a upozorňují na krásu a hodnotu českých a moravských zahrad. Popisy zámeckých zahrad najdeme také v předválečných odborných časopisech a v obsáhlém trojdielném Zahradnickém slovníku naučném.

Po druhé světové válce se k problematice vrací ŘÍHA (1948), DOKOUPIL (1954) a posléze zásadní publikace obsahující kromě historie a popisu českých a moravských zahrad také kapitolu metodickou, zabývající se postupy při tzv. rekonstrukcích zahrad – Historické zahrady v Čechách a na Moravě²⁾.

Max Dvořák ve svém podnětném díle definuje čtyři nebezpečí, které starým památkám (a nejen jim) hrozí:

1. Zničení z nevědomosti a lhostejnosti

Toto nebezpečí hrozí také zahradám, neboť dále existuje nevědomost a lhostejnost správců a správních orgánů. Kvůli nim zanikly nebo jsou těžce poškozeny zahrady a parky například v Bystřici pod Hostýnem, Chvalkovcích, Troubsku, Brtnici a Rajhradě. Paradoxním příkladem mohl být park v Průhonicích, který spravuje Botanický ústav ČAV. Park chátral, přestože byl stále ošetřován. Byl totiž ošetřován jako botanicky zajímavá lokalita, kde po-

bíhají biologické a ekologické procesy, nikoli jako kulturní památka – vynikající doklad zahradního umění z konce 19. století. Dokud do parku nenastoupil jako správce Ivan Staňa, měl park skutečně namále. Jeho úsilím byla odstraněna nevědomost a lhostejnost k uměleckým hodnotám parku a ostatním zaměstnancům Botanického ústavu, včetně jeho vedení, bylo vysvětleno, jaká je jeho skutečná hodnota. Park byl zachráněn.

2. Poškození památek z lakoty a podvodu

Většina zahrad chátrala z nedostatku finančních prostředků na údržbu, nedostatku, který není zaviněn lakotou jednotlivců, ale špatným rozdělováním finančních prostředků. Společnost, která nesmyslně plýtvala vším možným, nechala zničit skvosty mezi zahradami (a nejen jenom je). Ještě v 90. letech 20. století se začala situace radikálně měnit a jak veřejným, tak soukromým památkám zahradního umění začala být poskytována náležitá péče. Zrestaurována či zrekonstruována byla řada historických zahrad.

3. Zničení starých uměleckých děl špatně chápanými pokrokovými idejemi a požadavky přítomnosti

Zahrady patří k nejzranitelnějším památkám, které často tzv. požadavkům přítomnosti podléhají. Z takzvaných objektivních zájmů byly zničeny parky v Prunéřově, Jezeří, zámecký park ve Velkém Meziříčí ukrojila dálnice, parky ve Velkých Opatovicích, Boskovicích a Rájci byly poškozeny vestavbou „pokrokových“ letních kin. Tento trend bohužel neskončil. Jeho motivy často vycházejí z provozních požadavků přítomnosti. Tak byl například zničen parter zámku Konopiště, někdejší soukromá zahrada arcivévodovy rodiny. Travnatá plocha byla velkým dílem vydlážděna, protože zahrada tvoří zázemí pro svatby, jež se na zámku hojně konají. Kdyby proměna zahrady skončila „jen“ technickou změnou povrchu, snad by byla omluvitelná. Správa zámku však potřebovala vyjádřit soudobý výtvarný názor a do prostředí národní kulturní památky vnesla čtvrté nebezpečí – falešnou zkrášlovací mánii (viz níže). Odborná památková péče tento proces nezastavila.

Ing. Zdeněk Novák

absolvent oboru sadovnictví – krajinářství Vysoké školy zemědělské v Brně, od roku 1990 je činný v systému péče o kulturní dědictví, momentálně na pozici státního tajemníka v Ministerstvu kultury, výzkumného pracovníka v Národním zemědělském muzeu a vysokoškolského učitele na Vysoké škole ekonomické v Praze, kde je garantem předmětu Legislativa a veřejná správa v kultuře a památkové péči. Zabývá se dějinami zahradního umění zejména na Moravě a památkovou péčí o historické zahrady a kulturní krajinu.

1) NOVÁK, Zdeněk: Quo vadis, památková péče v zahradách? Informační a odborné metodický bulletin, Památkový ústav v Brně, 1991

2) DOKOUPIL, NAUMANN, RIEDL, VESELÝ: Historické zahrady v Čechách a na Moravě, Praha 1957, ss. 48-50

Předcházející tři nebezpečí jsou zřejmá a odborní pracovníci památkové péče proti nim více či méně úspěšně, často celý život, bojují a většinou mají na své straně kulturní veřejnost. Následující čtvrté nebezpečí je poněkud záluďné a někdy památkám hrozí i ze strany památkové péče.

4. Zničení starých památek falešnou zkrášlovací mánií

Tento jev, nazývaný purismem, o němž se má dnes obecně za to, že je záležitostí 19. století, bohužel přetrvává. Vyplývá z toho, že památky jsou chápány jako umělecká díla a nikoli odkazy minulosti, a proto je možné „je nešetřitně opravovat a doplňovat, aby vypadaly jako právě vyšlé z ruky umělce, ano, podle svého mínění je i korigovat“ (BIRNBAUM). Právě tomuto trendu v zahradách hodně napomohla zmíněná publikace²⁾. Pokud vyjdeme z nepochopitelné nadutosti autorů, zřejmě architektů (str. 44: „*Tvorba zahrady se tak odtrhuje od „velké“ architektury a dostává se osobností s rozhodně menší tvůrčí schopností.*“), je všechno jasné. Zahradníkům je potřeba ukázat, jak se vlastně měly zahrady v jednotlivých slohových obdobích dělat a jak dnes mají jako památky vypadat. Autoři argumentují publikovanými vzorníky zahrad, jako by tyto byly jedinými podklady pro tvorbu zahrad a jako by ve „velké“ architektuře nikdy nic podobného neexistovalo. Jako by nebyly knihy o architektuře Vitruviovy, Palladiovy či Johanna Bernarda Fischera z Erlachu. Autoři dále stanoví, že „*Není pochyby o tom, že barok je dobou nejvyššího tvůrčího vzepětí v oboru architektury zahrad.*“ Proč? Toto stanovisko patrně vychází z práce GÖTHEINOVÉ (1914), popř. BLOMFIELDA (1892), a v její době je snad pochopitelné, protože ve své práci nerefletovala mimořádné tvůrčí výboje krajinářské zahrady, k nimž došlo na našem území v Lednici a v Průhonících. Nerefletovala je ani zdejší elita oboru, nedokázala je zařadit mezi vynikající díla, navazující na soudobé evropské podněty. Kniže Jan II. z Lichtenštejna přitom již před rokem 1881, tedy více než 10 let před tím, než BLOMFIELD roku 1892 publikoval svou knihu, založil jižně od lednického zámku a skleníku pravidelnou zahradu, která odpovídá charakteristice moderních anglických zahrad, jak ji podala Rose Standish NICHOLS v roce 1902, totiž, že „v nejlepších moderních anglických zahradách se nachází kombinace klasických soch, renesančních fontán, francouzské perspektivy, dřevin tvarovaných po holandském způsobu a květiny z celého světa“. Ale hned vedle pravidelné zahrady založil novou krajinářskou partii a alpinum, protože krajinářskou zahradu viděl stále jako životaschopnou.

Hrabě Arnošt Silva-Taroucca začal asi v roce 1886 zakládat Průhonický park, který LANDAU a SCHNEIDER už v roce 1928 postavili na roveň parku v Muskau. Nyní se jejich názor potvrzuje – oba parky jsou zapsány v Seznamu světového dědictví (UNESCO).

Kvůli nepochopení zdejších hodnot a v podmínkách, kdy byly zpřístupňovány konfiskované zámky jako muzea životního slohu, a to slohu vybrané etapy, nastala móda barokních (tj. italských nebo francouzských) zahrad

(Zdeněk Wirth navíc stanovil, že pro historické parky a zahrady „je cílem obnovy úprava shodná s dnešními potřebami rekreace), tedy móda „rekonstrukcí“ barokních vývojových fází, jejichž výsledky však barokní nejsou (ani nemohou být). Navíc nikdy nešlo o přesné rekonstrukce. Metodicky byl tento způsob nakládání s památkami zahradního umění podložen takto: „*I když leckdy máme doloženo i podrobné ztvárnění parterů a květinových ploch zahrady, sotva se budeme vracet k jejich věrné obnově. Brání nám v tom jejich často přílišná zdobnost, jež je v rozporu s dnešními udržovacími možnostmi zahrady, především však je v rozporu s naším dnešním vkusem, kterému je tato pestrá barevnost i tvarová přebujelost cizí a nepřijemná*“ (DOKOUPIL aj., 1957). Není argument vkusu v památkové péči absurdní?

Ve smyslu uvedených postulátů a pod dozorem památkové péče se zlikvidovala řada krajinářských parků a budovaly se „barokní“ úpravy. Tak byly „rekonstruovány“ francouzské zahrady v Českém Krumlově, Slavkově, Troji. Vznikly chiméry, které nejsou ani krajinářským parkem, ani francouzskou zahradou. Jsou však stále památkami, neboť dokládají přinejmenším určité vývojové období památkové péče.

Někde k tzv. rekonstrukcím vedly důvody jiné. Snad jakási touha doplnit domácí sortiment zahrad, například zahradami italskými renesančními. Nezachovala se žádná, ovšem nebylo přece problémem nějakou vytvořit. Tak vznikly v intaktním historickém prostředí například zahrady v Bučovicích a Kratochvíli, které jsou velice pěkné (jistě odpovídají „současnému vkusu“), ale jejich dokladová hodnota je velmi nízká, neboť o skutečné podobě italských zahrad v Bučovicích a Kratochvíli neříkají nic. Zatímco bučovická zahrada (Bohdan Wagner, Dobroslava Menclová) vytváří vcelku důstojné prostředí unikátnímu zámku, zahrada u zámku Kratochvíle (Otakar Kuča) je jakousi básní na téma inspirace prvky italské zahrady. Je to svébytné umělecké dílo, ve 20. století ve světě zcela ojedinělé. Není to však rekonstrukce italské zahrady Viléma z Rožmberka.

Na subjektivní vlivy, dané osobami investora a projektanta, a lokální svéráz se v památkách zahradního umění často zapomíná. Zdůvodňuje se to všelijak, pokud se to vůbec zdůvodňuje. Silnou zbraní těchto tendencí může být i špatně chápaná ekologie. Ekologicky se často zdůvodňují z památkového hlediska nevhodné dosadby a přeměny porostů v chráněných zahradách. Přitom se pozapomíná nejméně na dvě důležité premisy:

1. Zahradnictví bylo, je a zřejmě bude aplikovanou ekologií: člověk-zahradník vytváří v místních ekosystémech dodáváním energie nové niky (rozumí se ekologické) a sám rozhoduje i o jejich realizaci. Například chce-li pěstovat na jižní Moravě pěnišníky, původem rostliny horské, připraví jim vhodný substrát, vybere vhodné mikroklimatické stanoviště a hodně zalévá vodou bez vápna. Navíc vybere odolné druhy nebo křížence. Jejich biologická

Geniální fantazie na téma italské zahrady zdobí zámek Kratochvíle, rekonstrukce to však není

Požadavek přítomnosti a zkrášlovací mánie vytvořily na Konopišti krásnou, ale historicky nepravdivou podobu parteru

Ivo Hofman navrhl v 70. letech obnovu francouzské zahrady v Českém Krumlově v podrobnosti nejčinnějších jedinců z krajinářské fáze

Literatura:

BIRNBAUM V.: Památková idea, ... Listy z dějin umění, usp. A. Birnbaumová,

BIRNBAUMOVÁ A.: Naše zahrady v minulosti, Salon XVIII, 1938,

DOKOUPIL Z.: Zahrada a park v historickém vývoji, Brno 1954,

DOKOUPIL Z., NAUMANN P., RIEDL D., VESELÝ L.: Historické zahrady v Čechách a na Moravě, Praha 1957,

DVOŘÁK M.: Katechismus der Denkmalpflege, Wien 1918,

GOTHEIN M. L.: Geschichte der der Gartenkunst, Jena 1914,

GÜNTHER H.: Peter Joseph Lenné, Berlin, 1985,

HALLBAUM F.: Der Landschaftsgarten, München 1927,

HUŠEK P.: Historické zahrady a parky, které překážejí ..., Portál 1/1988,

OBERHAMMER E.: Der ganzen Welt ein Lob und Spiegel, Stuttgart 1990,

NOVÁK Z.: Monuments of Garden Architecture in Southmoravian Region, Acta Průhoniciana 57, Průhonice 1988,

ŘÍHA J. K.: Země krásná, Třebechovice pod Orebem, 1948,

ŠTULC J.: Proč dnes ochraňovat památky, Respekt 13/1991,

WIRTH Z.: Evropská zahrada, Praha 1911,

WIRTH Z.: Česká zahrada, Styl XVIII., 1933-34,

Florentská charta, Památky a příroda 6/1986, Zahradou, parkem, krajinou s jihomoravskými sadovníky a architekty, Katalog výstavy SCA, CFVU, Brno 1989,

Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách,

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči,

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Moravský zemský archiv, F 115, Stavební úřad Lednice.

plasticita umožní to, že i na jižní Moravě pěnišníky docela dobře rostou, i když „ekologicky“ tam nepatří. To vše je možné díky staletým zkušenostem zahradníků.

2. Uvedené skutečnosti podmiňují odvěkou snahu člověka-zahradníka pěstovat nové a nové rostliny pro osvěžení ducha i potěšení těla – například jiřinky nejen v Americe a okurky nejen v Indii. Z tohoto pohledu je zahradnictví činností veskrze protiekologickou, neboť do místních stabilizovaných ekosystémů neustále vnáší nové prvky. Někdy jsou z toho problémy, například akát byl na přelomu 18. a 19. století jedním z nejobdivovanějších okrasných stromů a dnes často nevíme, jak se ho zbavit. Ale která lidská činnost není problematická?

Tyto dvě premisy se prolínají celým vývojem zahradnictví a zahradního umění (například dávný požadavek Sira Francise Bacona, aby v zahradách panovalo věčné jaro, tedy, aby tam stále něco kvetlo) a nutně zanechaly stopu v zahradách označených jako památky zahradního umění a jsou samy také kulturními hodnotami. Jsou jimi posilovány slohové, lokální a subjektivní vlivy, jejichž výsledkem je unikátní, neopakovatelný výtvor.

Hrabě Arnošt Silva-Tarouca vytvořil v Průhonicích prvek, který je dodnes v zahradní tvorbě nosným. Nazývá jej „pflanzengeographische Szenerie“, tedy scénérie vzniklá sesazením domácích a cizích dřevin (rostlin), u nichž je jedinou podmínkou pro použití v zahradě kromě nároků na stanoviště odolnost vůči našemu klimatu. Jeho účelem je využít vlastností kombinovaných rostlin tak, aby vznikla co nejpůsobivější celoroční scénérie.

Hrabě Silva-Tarouca aplikoval v Průhonicích principy vzdušné malířské perspektivy, umění dnes téměř zapomenutého a v jiných zemích patrně neznámého. Proto působí Průhonický park jako mnohem rozsáhlejší, než ve skutečnosti je. Geniálně jednoduché schéma je v podstatě založeno na tom, že okraje parku na hraně údolí tvoří výsadby ze smrku ztepilého (*Picea abies*) a douglasky tisolisté (*Pseudotsuga menziesii*), na dně údolí leží zrcadla vodních ploch. To vyvolává pocit mnohem hlubšího údolí, než vytváří vlastní terén. Díky světly před sadbám se temné porosty konifer zdají vzdálenější. Mistřův talent rozpracovává toto schéma dál a hlouběji, do kombinací struktur, textur, barev a jejich kontrastních či harmonických vztahů během roku.

Řada krajinářských parků inspirovaných parkem průhonickým použila výše zmíněný model kompozice. Například parky v Lešné (okres Vsetín), Obořišti (okres Pelhřimov) nebo Luhačovicích jsou částečně komponovány na temném pozadí smrkových stěn. Park v Lešné prošel v letech 2009–2010 obnovou dotovanou z Operačního programu Životní prostředí. Do obvodových smrkových porostů jsou dosázeny lípy a další listnáče, smrk nebyl vysazen jediný. Výsledkem bude radikální proměna scénérií. Stále ještě je tak respektováno doporučení „...budeme se snažit park převádět v porost takového složení, jaké odpovídá stanovištním poměrům. ... Zpravidla tím v parku způsobíme další převahu listnáčů proti jehličnatým dřevinám a omezíme

tím v jisté míře jeho barevnost odklonem od některých, v nedávné minulosti nadužívaných barevných odrůd.“

Nakolik jsou tyto postupy způsobeny neznalostí, lhostejností, dotačními pravidly nebo jejich kombinacemi, by si vyžadovalo samostatnou studii. Předpokládám, že ani mnoho krajinářských architektů zde často citovanou metodickou kapitolu nezná. Odborných zaměstnanců státní památkové péče je málo. Často jsou navíc zatěžováni nesmysly, jako například kolegyně na pražském pracovišti, která se měla vyjadřovat k zahradní expozici v Národním zemědělském muzeu v Praze. Tam, na nádvoří muzea, vznikla ke 100. výročí vyhlášení samostatného státu stylizace zahrady první Československé republiky. Co tam měla kolegyně posoudit? Nešlo o obnovu historické zahrady, ale o muzejní expozici. Pokud chtěl orgán památkové péče posoudit dopad změny prostředí na kulturní památku, což bych považoval za legitimní, měl snad posudek zpracovat architekt nebo urbanista.

Florentská charta, tedy Charta historických zahrad ICOMOS – IFLA, přijatá 15. 12. 1981, definuje velmi přesně výše popsané skutečnosti a stanoví i metody údržby i konzervace zahrad. V článku 17. výslovně stanoví, že zmizelou zahradu nelze restituovat a „*Dílo, jež by se v tomto případě inspirovalo z tradičních forem a bylo vybudováno na místech bývalé zahrady, nebo místech, na nichž dříve žádná zahrada neexistovala, má charakter evokace nebo nové tvorby. Nejde však v žádném případě o historickou zahradu.*“

V době, kdy byla tato charta vyhlášena (u nás byla publikována v roce 1986), probíhaly v této zemi rekonstrukce zahrad myšlenkami Florentské charty téměř nedotčené; například již zmíněná zahrada u zámku Troja v Praze (1983–1990). Výsledek – dnešní trojská zahrada – je velmi působivý, což při kvalitě projektanta (Otakar Kuča) a realizátorů jistě nikoho nepřekvapí.

Ve světě však došlo k podstatným změnám. Zejména u našich německých sousedů proběhly obnovy zahrad ve Schwetzingen, Wörlitz, Muskau, Branitz a řady dalších, kdy byla využívána zahradní archeologie a pečlivý průzkum pramenů. I tam se potýkají s problémy. Například snaha uchovat ikonický červený buk (*Fagus silvatica* 'Atropunicea') před zámek Muskau tak, že byl nový exemplář (roubovanec původního stromu) vysázen do vyvrtného torza kmene, se zatím nesetkala s úspěchem. U nás stále ještě panuje metoda, kdy kolem solitéry vysadíme několik „perspektivních“ jedinců s tím, že až solitéra dožije, některý ji nahradí. Co je výsledkem této metody? Solitéra přestane být solitérou a je nahrazena monokulturní skupinou. Pokud nakonec původní solitéra odumře (nevzpomínám si, že bych to někde viděl), její náhrada přirozeně neroste na místě, kam ji vysadil hrabě Silva-Tarouca nebo Camillo Schneider či Wilhelm Lauche nebo kníže Jan II. z Lichtenštejna. V Lednici tak například skupina mladších katalp na jednom místě již desítky let ničí vyhlídku na hladinu Zámeckého rybníka. Nejkurioznější příklad takovéto obnovy solitéry jsem zaznamenal ve shora zmíněném parku v Lešné. Dochovala

Největší výsadby pěnišníků na evropském kontinentu (1903) byly v květu senzací dávno předtím, než se proslavily pěnišníky Průhonického parku

Jako ekologicky nevhodné byly pěnišníky po roce 1948 odstraněny

Náhradníci ničí desítky let vyhlídku na hladinu Zámeckého rybníka v Lednici

se tam habrová kytice (podle knížete Hermanna Pückler-Muskau tzv. Bäumenstrauss). Habry nebyly v roce 2012 a zřejmě ani předtím v dobrém zdravotním stavu, a proto bylo rozhodnuto o její obnově. Místo toho, aby stará kytice byla odstraněna a na její místo vysázena nová, byla nová kytice vysázena nedaleko té staré, pochopitelně na úplně jiném místě, než kam ji situoval někdejší tvůrce. Stará kytice byla arboristicky ošetřena. A tak máme kytice dvě!

Je to způsobeno metodicky špatným postupem, nebo zjištěností? Dovede si někdo představit, že by se takto obnovovaly stavby nebo restaurovaly sochy či obrazy? Že by se na soše svatého nechala poškozená ruka a někde libovolně na těle přidala ruka nová? Proč si takhle ničíme díla našeho oboru?

Naštěstí i u nás jsou dnes firmy a odborníci, kteří postupují způsobem, jenž je vůči památkám zahradního umění šetrný. Ateliéru Krejčířikovi jsem asi v roce 2000 v rámci obnovy vegetačního krytu v Zámeckém skleníku v Lednici naznačil, jak pracovat s fotografickou dokumentací a jak ji využívat pro obnovu zahrad. Sami tento způsob analýzy a využití podkladů zdokonalili a posléze používali při všech akcích obnovy památek zahradního umění. I oni někdy sklouznou ke zkrášlování, jak o tom svědčí naše letošní diskuze o použití hortenzií ve výsadbě před skleníkem. Osobně hortenzie miluji, ale na tom místě jsem je nikdy nezaznamenal. Až mě přesvědčí, že hortenzie na tomto místě zdobily knížecí zahradu za knížete Jana II. z Lichtenštejna, nebudu proti jejich použití.

Jak si tedy představuji budoucnost péče o památku zahradního umění?

Představuji si, že alespoň v těch nejvýznamnějších památkách zahradního umění budeme pracovat s pokorou k dílu někdejšího tvůrce. Tedy přinejmenším v knížecích parcích v Lednici, Valticích, v celém Lednicko-valtickém areálu, v krajině Národního hřebčína v Kladru nad Labem, v arcibiskupských zahradách v Kroměříži, v Průhonickém parku, v parku u zámku Vrchotovy Janovice, v zahradách vily Loosovy, Tugendhat, Stiassni, v zahradách a parcích od Františka Thomayera, Leberechta Miggeho, Josefa Kumpána, Josefa Vaňka, Josefa Minibergera, Otokara Fierlingera, Ladislava Žáka, Otakara Kuči, Ivara Otruby...

Že se budeme památku snažit předat dál se vším, co jsme se o ní dověděli (třeba z pařezů, které časem zmizí, nebo ze vzpomínek pamětníků, které mizí rovněž). I práce v archivech je náročná a ne každého baví a ne každý umí číst kurenty. Dnes je po ruce oceán zdigitalizované odborné literatury, ale kdo dnes ještě mluví německy a dokáže číst švabach? Přitom je o našich zahradách v němčině spousta informací. Když tedy někdo něco objeví, měl by to publikovat nebo předat Národnímu památkovému ústavu.

Tam sice již od roku 2015 existuje Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži, avšak stále neplní poslání, s nímž jsem je v roce 2005 vymýšlel a následně v letech 2008–2010 podporoval jeho vznik.

Zájmy státní památkové péče se uskutečňují prostřednictvím správních rozhodnutí vydávaných podle správního řádu. Ten (zákon č. 500/2004 Sb., správní řád) správnímu orgánu ukládá mj. „aby přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu, jakož i na to, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly.“ (§2 odst. 4). Správní řád tedy vytváří prostředí, jehož aktéři očekávají rovný přístup. Jak toho dosáhnout v památkové péči, kterou nelze normovat (alespoň se to nikomu na světě nepodařilo)? Pracuje se s metodickými doporučeními (viz výše zmíněná Florentská charta na mezinárodní úrovni). Na národní úrovni vytváří Národní památkový ústav podle zmocnění v § 32 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, metodiky nebo se řídí metodikami vytvořenými jinými institucemi, ale certifikovanými Ministerstvem kultury.

V roce 2001 jsem publikoval metodiku Použití dřevin v ulicích a na náměstích památkově chráněných měst³⁾ a současně jsem do zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, prosadil změnu týkající se úpravy dřevin v památkových rezervacích a zónách. Do té doby to totiž zákonem upraveno nebylo. Tak se mohlo stát, že při úpravě Zámeckého náměstí v Lednici byly odstraněny původní jírovce (*Aesculus hippocastaneum*) a nahrazeny lipami (*Tilia platyphyllos*). Zničen byl původní záměr knížete Jana II. z Lichtenštejna a Wilhelma Laueho rozlišit výsadby na náměstí, jehož rustikalita byla zdůrazněna výsadbou dřevin s hrubou strukturou i texturou, od sousední uhlazené knížecí zahrady, kde byly na hranici parku vysázeny dřeviny se zpeřenými listy a tedy jemnou texturou (*Sophora japonica*, *Gleditsia triacanthos*, *Juglans nigra* – poslední taxon zničilo jmelí, a tak sama příroda přispěla ke zglajchšaltování prostředí).

Snažil jsem se, aby metodika byla jednoduchá a kromě stručné historické sondy obsahovala hlavně doporučení. Záhy jsem se přesvědčil o její „účinnosti“. V Brně na Komenského náměstí shodila vichřice unikátní svitel (*Koeleria paniculata*), doložený v literatuře z 19. století, asi nejstarší ve veřejném prostranství u nás. V metodice jej uvádím jako zajímavý příklad botanického zpestřování veřejného prostranství. Co udělala památková péče? Na místo byla vysazena líska turecká (*Coryllus colurna*). Na pořízení metodik péče o památku zahradního umění od roku 2011 vynaložilo Ministerstvo kultury miliony korun. Oborové metodiky jsou dostupné na <http://www.nczk.cz/metodiky.html>.

Kdo však tyto metodiky používá v praktické péči o památky zahradního umění? Řídí se jimi alespoň jejich autoři? Zkrátka a dobře, přál bych si, aby naše péče o památky zahradního umění kráčela v dalších 100 letech ve šlépějích té nejlepší německé a anglické památkové péče, aby byla názorově konzistentní a její postoje byly konsolidované a předvídatelné a aby se jí dařilo uchovat křehkou krásu a hodnotu našich památek zahradního umění pro další a další generace. Je to neskromné? ■

3) Dostupné na <http://ftp.npu.cz/download/1303382827/met22dreviny.pdf>

Kuriózní příklad obnovy solitéry – habrové kytice v parku Lešná. Místo odstranění původní habrové kytice byla vysázena do těsné blízkosti nová a ta původní byla arboristicky ošetřena

Požadavky ochrany přírody údajně způsobily nejen ponechání torz stromů (dočasné), ale i změnu šířky aleje (navěky)

Zelená barva smrku je v paletě barev nezastupitelná jiným taxonem, přesto jsou výsadby smrků nahrazovány listnáči (Lešná)

Sto let zájmu a péče o památky zahradního umění

Lenka Křesadlová

Ing. Lenka Křesadlová Ph.D.

absolventka Zahradnické fakulty MZLU v Brně, od roku 2005 pracuje v Národním památkovém ústavu v oddělení Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži. Snaží se široké veřejnosti přiblížovat svět historických zahrad a parků z nejrůznějších úhlů pohledu.

V počátcích památkové péče byly historické zahrady a parky vnímány spíše jako důstojné prostředí pro svá panská sídla, či cenné přírodní památky. Postupem doby a za přispění řady významných osobností se však etablovaly jako svébytná umělecká díla a kulturní památky. Vzhledem ke své proměnlivosti a živosti však vyžadují zčásti rozdílné přístupy při péči a obnově. Stále trvá také úkol je pečlivě zmapovat, popsat a srozumitelně se společností komunikovat jejich kulturní hodnoty.

Památky zahradního umění se řadí mezi nemovité kulturní památky. Vznikly záměrnou lidskou uměleckou, tvůrčí a řemeslnou činností v souladu s estetickými názory, životním stylem, filozofickými postoji a zahradní kulturou své doby. Jsou jedinečné svou komplexností, vrstevnatostí a přítomností přírodní složky v jejich kompozici. Na rozdíl od stavební složky jsou živé součástí, především rostliny, zdrojem proměnlivosti nejen v rámci střídání ročních období, ale v důsledku růstového vývoje i v dlouhodobém časovém horizontu. Jejich zachování je proto závislé na kontinuální kvalitní péči.

Péče o památky v období do druhé světové války

Pojem památka se stává součástí právních norem evropských států většinou v druhé polovině 19. století. Dějiny památkové péče jako instituce sahají na našem území do roku 1850, kdy byla ve Vídni v rámci ministerstva obchodu, průmyslu a veřejných staveb zřízena Ústřední komise pro zjišťování a zachování stavebních památek. Svou činnost, spočívající především v mapování památek, vykonávala na území rakouských zemí prostřednictvím 120 konzervátorů-dopisovatelů. V roce 1911 byla Komise přetvořena v odborný úřad, spojený s vědeckým ústavem pro výzkum a odbornou inventarizaci uměleckého majetku v monarchii.

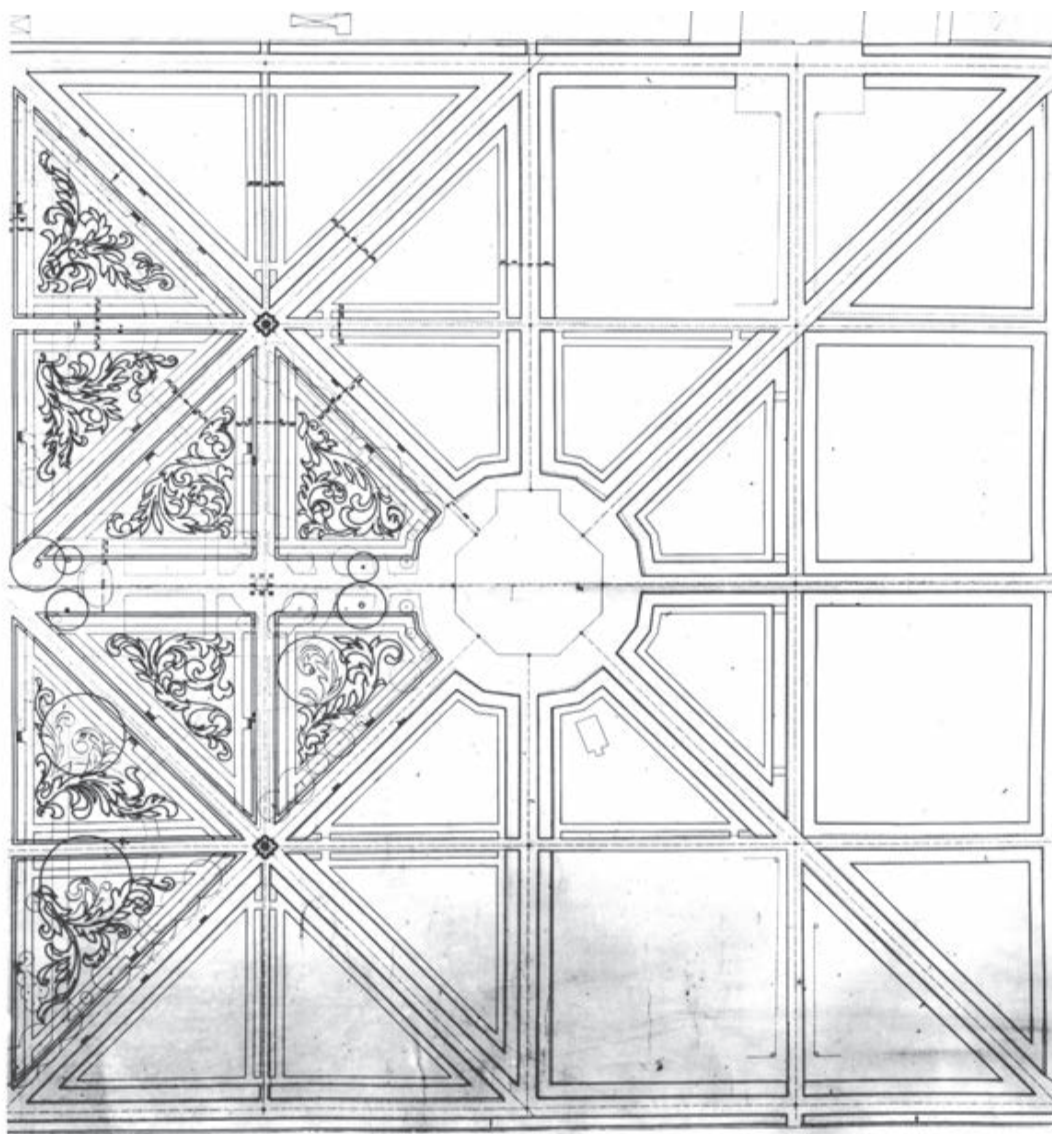
Od roku 1899 fungovala na území našeho státu také Zemská památková komise se svými zemskými konzervátory, podřízená centrální komisi. Z obecného hlediska však měly velký význam při praktické ochraně památek především nejrůznější spolky, které ve společnosti zvedaly povědomí o důležitosti uchování národního dědictví pro příští generace. Směrem k historickým zahradám a parkům byla významná především činnost okrašlovacích spolků. Společnost obecně vnímala tento obor jako velmi důležitý a potřebný, čímž byla práce oficiálních státních institucí velice ulehčena. I tato skutečnost přispěla k tomu, že již 29. října 1918, jediný den po vzniku

samostatného státu, vyšlo první nařízení týkající se památek, konkrétně pojednávalo o ochraně a zákazu vývozu uměleckých památek z našeho území.

K naplňování tohoto nařízení se okamžitě přihlásil celý sbor původních zemských konzervátorů zastřešený Zemským památkovým úřadem pro Království české v Praze, v němž v té době již působil Dr. Zdeněk Wirt (1878–1961), jedna z nejvýraznějších osobností meziválečné i poválečné památkové péče, který měl k památkám zahradního umění blízký vztah. Tomuto úřadu byla opravdu svěřena péče o památky na území celého státu a následně byl proměněn na Státní památkový úřad spadající pod Ministerstvo školství a národní osvěty. Konzervátoři měli dohled nad památkami, zjišťovali jejich stav, sepisovali o něm protokoly. Velmi důležitá byla činnost čestných (dobrovolných) konzervátorů, kteří pracovali bez nároku na honorář.

V roce 1920 pak vznikl samostatný Státní památkový úřad v Brně. Důvěra veřejnosti v tuto státní instituci musela být poměrně vysoká, jak dokládá závěr článku zahradníka Josefa Valíka o zahradě v Buchlovicích, který byl uveřejněn v časopise Československé zahradnické listy v roce 1923: „*Tady kam oko pohlédne, všude samá nádhera a umění. Zde mluví staletá historie o lásce k umění a k přírodě, s níž se v době naší, bohužel, tak zřídka setkáváme. Chraň, ó chraň, státní památkový úřade, tato veděla před rukou ničivou, aby kulturní cizina neopovrhovala námi a nepoznamenala nás znamením Kainovým jako barbary.*“

Jakým způsobem péče o jednotlivé památky probíhala, je možné sledovat například v archivu Státního památkového úřadu v Brně. Samostatnou složku zde měla například Květná zahrada v Kroměříži, v níž je první protokol zachován z roku 1936. Zahrnuje popis nejnehodnotnějších částí zahrady a jejich stavu. Jestliže konzervátor zaznamenal nějakou skutečnost, kterou považoval za hodnou nápravy, informoval o ní jak úřad, tak úředním dopisem majitele památky. Ve válečných

Reprodukce plánu Pavla Janáka na obnovu části Květné zahrady z roku 1950. Archiv NPÚ ÚOP v Kroměříži

Květná zahrada v Kroměříži po obnově v roce 2014. Foto Aleš Karban

Upozornění na nebezpečí poškození Květné zahrady od redakce časopisu Dikobraz z roku 1956. Archiv NPÚ ÚOP v Brně

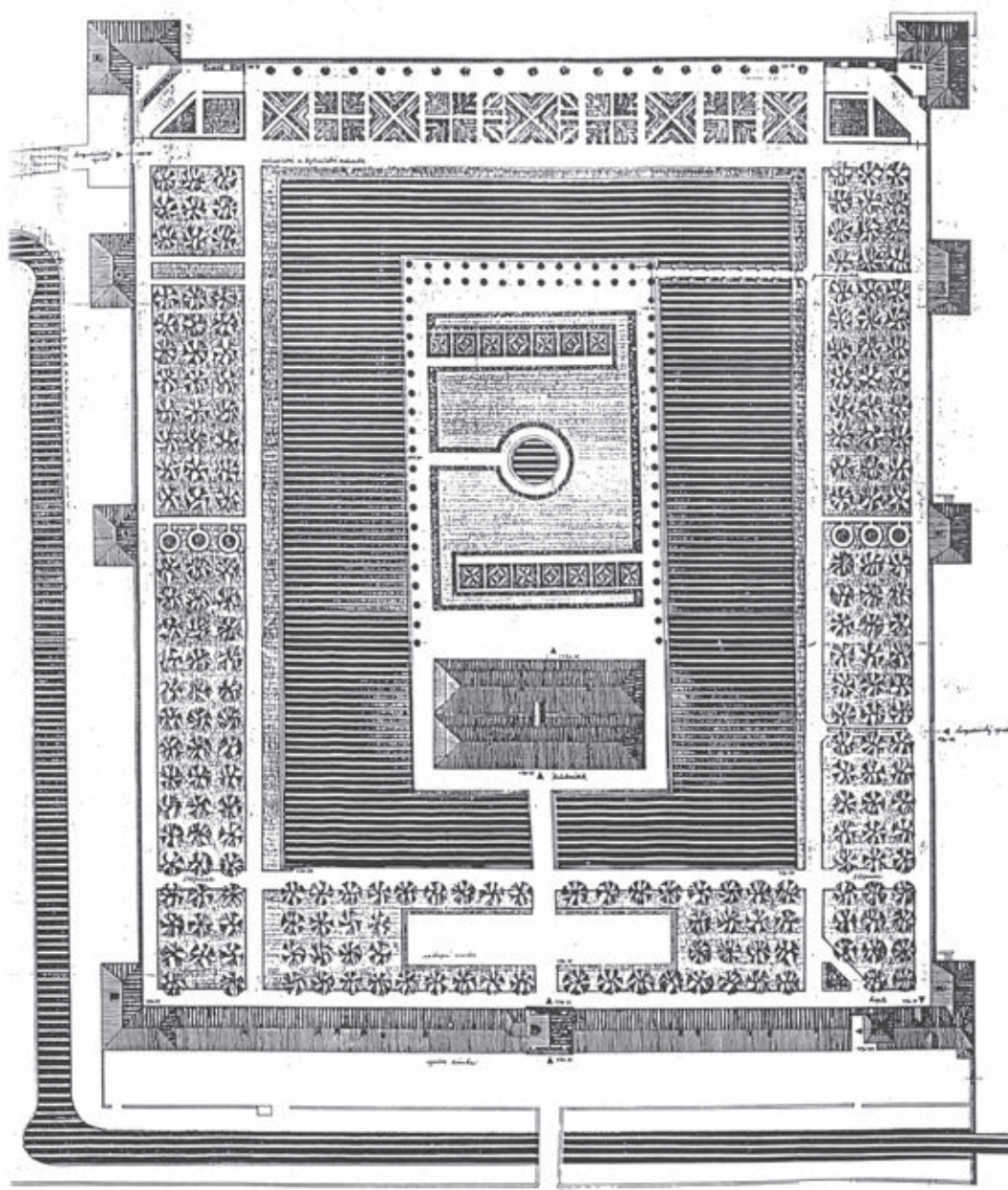
letech měl dohled nad Květnou zahradou konzervátor památkového úřadu pro politický okres kroměřížský prof. Jan Havlíček, který adresoval dne 17. 3. 1941 dopis Ústřednímu ředitelství knížecích arcibiskupských statků v Kroměříži: *"V hluboké úctě podepsaný dovoluje si upozornit, že vážně churaví několik stromů v Květné zahradě. Příčina chřadnutí bude asi už starší, z loňské neblahé zimy. Co snad je bohužel ještě horší, je nápadně již patrné a rok od roku postupující degenerování dřevinného porostu střižených alejí a loubí... Je rozhodně třeba zákroku erudovaného i zkušeného dendrologa. Památkový úřad v Brně se uvědomuje o tom zároveň."* Role konzervátora byla především poradní, se snahou motivovat majitele k nápravě problému.

Poválečná památková péče

Velké ohrožení a úpadek péče o historické zahrady a parky představovala druhá světová válka a období bezprostředně po jejím skončení. Benešovy dekrety zanechaly řadu památek bez majitelů. Hledalo se pro ně nové využití. V roce 1947 vzniká Národní kulturní komise pro správu kulturního majetku, vedená Zdeňkem Wirthem, jejímž úkolem bylo mimo jiné vybrat, které zámecké objekty budou určeny *"k zachování jako historické dokumenty věkům budoucím"*. Ostatní zámky se zahradami měly být odevzdány potřebám lidu. Národní kulturní komise v Praze v roce 1948 vybrala a vzala pod svou správu prvních 48 objektů, v roce 1949 přibýlo dalších 24 a v roce 1950 se tento počet zvýšil na 90 objektů. V Národní kulturní komisi již měly zahrady a parky svého specialistu. Generálním inspektorem zahrad se stal dlouholetý praktik, někdejší zámecký zahradník Josef Rublič (1902–1953). Měl na starost zajištění fyzické péče o vybrané zahrady, *"umělecký dohled"* pak vykonávali dr. Charvátová a Ing. arch. Břetislav Štorm. Josef Rublič byl pro daný úkol nesmírně

zapálený, pravidelně o své práci pro komisi informoval zahradnickou veřejnost prostřednictvím článků v odborných časopisech, ale především osobně v letech 1948–1952 navštěvoval jednotlivé zahrady, prováděl zde fotodokumentaci, psal zprávy o stavu zahrad a určoval neodkladné zásahy. Zprávy o stavu a nutných zásazích posílal na NKK a na Technickou kancelář, kopii dostával místní zahradník, byl-li zde nějaký. Vzhledem k nedostatku peněz i lidí usiloval, aby alespoň každých pět až šest zahrad mělo dohromady jednoho odborného zahradníka, který mohl řídit pomocný personál. V jednom ze svých článků v roce 1948 konstatoval: *"Po okupaci parky zůstaly bez ošetřovatelů nebo byly opatrovány cituplnými starými kastelány, kteří však mnoho nezmohli proti náporům nepřátel zahradního umění. K nejčastějším nešvarům dneška stále patří svévolné rubání dříví v parcích, otevření nových cest v plotech, úmyslné pouštění drůbeže a používání parků nevázaně ve dne i v noci"*. Vzhledem k tomu, že při výběru prvních státem chráněných objektů byl brán zřetel především na kvalitu budovy, Rublič uvádí, že se u nich někdy nacházejí i zahrady podřadné hodnoty. Bylo ale počítáno, že těmto zahradám a parkům *"bude hodnota dána"*. Naopak k nejhodnotnějším objektům počítal Veltrusy, Lednici, Krásný Dvůr, Kynžvart, Dobříš, Buchlovice, Opočno, Sychrov, Klášterec nad Ohří, Náměšť, Červenou Lhotu, Velké Březno, Ratibořice a Frýdlant.

Péče o zahrady se začala postupně rozvíjet. V roce 1949 byla v Moravském Šternberku zřízena školka na pěstování dřevin pro doplňování státních objektů. Rozsáhlé obnovné práce se rozběhly například v Lednici, kde bylo kromě čištění od náletů v roce 1949 vysazeno 9 000 kusů dřevin a na rok 1950 byla plánována výsadba dalších 15 000 stromů. Ve stejném období se dočkaly úprav zahrady v Litomyšli, Miloticích, na Kynžvartu, v Ratibořicích a jinde. Projekčně se zde často uplatňoval

Reprodukce plánu Otakara Kuči na obnovu zahrady zámku Kratochvíle u Netolic.
Archiv autorky

Ing. arch. Břetislav Štorm (1907–1960) – Litomyšl, Jemniště, Liblice, Náchod, Mnichovo Hradiště, Chlumeck nad Cidlinou, Veltrusy, Rájec, Jaroměřice nad Rokytnou aj.

Další významnou osobností, která se podílela na návrzích obnov historických zahrad v tomto poválečném období, byl architekt Pavel Janák (1882–1956). V jeho nekrologu od Aloise Kubička je uvedeno: „Stál v prvních řadách bojovníků o naše stavební památky a stal se z ochránce i jejich obnovitelem. Obnovitelem proslulým co do množství, tak i kvality.“ Byl znám svou úctou vůči památkám, při jejichž obnově výrazně upozadoval sebe jako tvůrčího umělce. Ještě před válkou se společně s Otakarem Fierlingrem (1888–1941) podílel na obnově zahrady Černínského paláce nebo na úpravách Královské zahrady. Jeho nejvýznamnější realizací v oblasti zahradního umění je však obnova části Květné zahrady v Kroměříži.

Přestože projekty obnov zahrad nerespektovaly vždy historický vývoj, byly připravovány kvalitně. Problema-

tická ale byla jejich realizace. Jako příklad může posloužit poválečná obnova bývalé arcibiskupské zahrady ve Vyškově, která dosáhla největšího rozkvětu, stejně jako Květná zahrada v Kroměříži, v druhé polovině 17. století za biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (biskupem 1664–1695). V roce 1954 začal akad. arch. Vladimír Hradil připravovat projekt její obnovy. Projekt byl vypracován velmi pečlivě včetně návrhu na řadu uměleckých prvků jako dva bazény se sochařskou výzdobou, kamenné vázy apod. Autor se evidentně nechal inspirovat návrhy architekta Pavla Janáka pro Květnou zahradu. Po schválení projektu v roce 1957 se přistoupilo k obnově. Pro velký nedostatek finančních prostředků byla řada prací realizována svépomocí místními obyvateli. Proběhly terénní úpravy a část navržených zahradních úprav. Umělecké prvky zůstaly pouze na papíře. I tak byla zahrada veřejnosti otevřena až 7. června 1964. Poválečná obnova památek s sebou přinesla i vznik sa-

mostatného rekonstrukčního ateliéru Stavoprojektu v roce 1949 a proměnu v samostatný Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SURPMO) v roce 1954. Dílčí změnou prošla také instituce zabývající se památkovou péčí. Státní památkový ústav v Praze a Brně byly roku 1958 reformovány a změnilý název na Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, a to v souvislosti s přijetím zákona o kulturních památkách č. 22/1958 Sb. Již rok před tím vyšla tiskem kniha *Historické zahrady v Čechách a na Moravě* (autoři Pavel Nauman, Dušan Riedl, Zdeněk Dokoupil), která veřejnosti představila naše nejvýznamnější památky zahradního umění a ve svém závěru přinesla obsáhlou kapitolu o zásadách jejich obnovy, z nichž mnohé jsou stále platné.

Konec 50. let přinesl nástup nové generace architektů pracujících často právě pod hlavičkou SURPMO. Z mnohých jmenujme alespoň doc. dr. Ing. arch. Otakara Kuču, CSc. (1927) nebo Ing. arch. Dušana Riedla, CSc. (1925–2015), kteří se obnově historických zahrad věnovali celé následující půlstoletí. Zdá se, že kvalitnější zázemí našla péče o historické zahrady a parky na Moravě, a to díky osobnosti Ing. Zdeňka Horsáka (1927–2005) a Ing. Pavla Vlášky (1943–2009). Horsák působil již jako obvodový zahradník pro státní kulturní komise. Následně se stal zaměstnancem Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Brně, kde vzniklo samostatné oddělení věnované zahradám, které provozovalo zá- sobní zahrady a účelně organizovalo péči o nejvýznamnější památky v regionu. Zde začala svou odbornou pouť také jedna z opor oboru Ing. Dagmar Fetterová (1943). Ucelený přehled památkové péče o historické parky a zahrady od 70. let 20. století do prvního desetiletí nového tisíciletí podala ve svém článku z roku 2008 přímá aktérka a další nesmírně důležitá osobnost oboru Ing. Božena Pacáková-Hošťálková (1946). Zmíňme tedy alespoň některá důležitá či zajímavá fakta. V roce 1965 stálo Československo při založení nevládní organizace ICOMOS a v září 1977 se u nás konalo IV. mezinárodní sympozium o zachování a obnově historických zahrad, jehož se zúčastnili odborníci z obou stran železné opony. Jeho uskutečnění, na němž měla velký podíl Ing. arch. Olga Baševá (1934), zvedlo prestiž tohoto specifického segmentu našeho památkového fondu. Následovala řada dalších, již domácích odborných setkání po celé republice a po deseti letech další mezinárodní sympozium (zatím poslední se konalo v roce 2017). Přestože byla snaha používané postupy sjednotit, jednotliví tvůrci (architekti) a jejich partneři na státních institucích přistupovali k úkolu obnovy historických vegetačních kompozic různým způsobem, od nové architektonické tvorby vkládané do historického prostředí po snahu o reminiscenci možné historické podoby objektu. Své limity do této tvorby stále výrazně vnášely technické a materiální možnosti doby i společenská objednávka, která často nebrala dostatečný zřetel na křehkost a hodnotu památky. Významný posun v přístupu k péči a obnově památek zahradního umění pak přináší tzv. Flo-

rentská charta z roku 1981, která pro tuto část kulturního dědictví precizovala přístupy nastíněné již v Benátské chartě v roce 1964. Důležitým propagátorem Florentské charty a neocenitelným obhájcem zahrad jako komplexního uměleckého díla byl dlouholetý nejdříve brněnský a později pražský pracovník památkové péče PhDr. Jaroslav Petrů (1930–2006).

Poslední desetiletí

Nový zákon o státní památkové péči č. 20/1987 Sb., účinný od 1. ledna 1988, již přímo zmiňoval historické zahrady a parky a přiznával jim rovnocennou ochranu jako jiným nemovitým kulturním památkám. Některá odborná pracoviště, která jejich agendu vedla v rámci ochrany přírody, ji tedy přiřadila k památkové péči. Následující společenské změny opět přinesly řadu novinek, především institucionální oddělení památkové péče a ochrany přírody, které začaly patřit do působnosti různých ministerstev. Bohužel Ministerstvo kultury nevytvořilo žádný dotační titul pro financování obnov památek zahradního umění, na rozdíl od ostatních kategorií památek. Tato část památkového fondu tedy zůstala závislá na finančních prostředcích z Ministerstva životního prostředí, což jejich kulturní podstatu stále více ohrožuje. V republice fungovala v každém kraji územní odborná pracoviště Národního památkového ústavu (NPÚ). Na každém krajském pracovišti NPÚ je dnes zaměstnán specialista na památky zahradního umění a kulturní krajinu, který řeší příslušnou agendu. Část národních kulturních památek spadá do kompetence pracovníků generálního ředitelství v Praze.

Po roce 2004 začaly být pro kvalitní a tedy finančně velice nákladnou obnovu památek zahradního umění využívány fondy Evropské unie (Květná zahrada v Kroměříži, hospital Kuks, Veltrusy, zahrady hradu Pernštejn aj.). Výrazně se zvýšily nároky na předprojektovou přípravu těchto obnov a začalo se zde ve větší míře využívat do té doby spíše opomíjené destruktivní i nedestruktivní archeologické metody. Trvá snaha přiblížit se k dobovým sortimentům rostlin i vrátit do zahrad kvalitní řemeslo. Díky programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI), financovaného Ministerstvem kultury ČR, je realizována řada projektů zaměřených právě na zahradní kulturu. Jejich výstupy, například výstavy, odborné monografie a metodiky, přinášejí řadu nových poznatků o vývoji zahradního umění a tím dále přispívají ke zkvalitnění péče o jednotlivé objekty. Existence metodických materiálů by měla především přispět ke sjednocení kvality péče na celém území republiky. Další oborové metodiky vydává také Metodické centrum zahradní kultury v Kroměříži. To vzniklo v roce 2015 jako součást NPÚ územního odborného pracoviště v Kroměříži v rámci projektu IOP zaměřeného na obnovu Květné zahrady v Kroměříži. Kromě tvorby metodických materiálů a pořádání vzdělávacích akcí pro odbornou veřejnost se snaží i o kvalitní prezentaci zahradní kultury a její historie. ■

Literatura:

KOTALÍK, J. T. – KUČA, O. – MONNIEZ, C. Otakar Kuča: Krajina - architektura - design / Landscape - Architecture – Design. Praha: Obec architektů, 2000.

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. Historické zahrady a parky v památkové péči od 70. let 20. století do současnosti. Zprávy památkové péče, 2008, ročník 68, číslo 5, s. 408 – 414.

RIEDL, D. O obnově historických zahrad. Památková péče na Moravě. Brno: 2005, Národní památkový ústav.

ŠTONCNER, Petr. Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938. Zprávy památkové péče, 2004, ročník 64, číslo 5, s. 426 – 430.

VALÍK, Josef. Několik obrazů ze zámeckých sadů v Buchlovicích na Moravě. Československé zahradnické listy, 1923, ročník XX, s. 202-229.

ZAHÁNĚL, Jan. Obnova zámecké zahrady ve Vyškově. Památková péče, 1965, ročník 23, s. 10-16.

IV. mezinárodní sympozium o zachování a obnově historických zahrad – Historické zahrady v současnosti 16.-20. září 1977 Kroměříž, Praha 1977.

Rekonstrukce zahradního prostoru poloviny dvojvily bratří Čapků

Eliška Slabochová

Zahrada Karla Čapka na pražských Vinohradech právě prochází postupnou rekonstrukcí podle návrhu ateliéru Štěpánky Šmídové ve spolupráci s Ondřejem Fousem, která předchází vybudování muzea s expozicí zaměřenou na život a dílo slavného spisovatele. Veřejnosti tak bude zpřístupněna nejen polovina dvojvily, kterou Karel Čapek sdílel se svým bratrem Josefem, ale i zahradní prostor, kde se kdysi scházeli pátečníci v březovém hájku a kde kolem jezírka s lekníny pobíhala Dášeňka.

Ing. Eliška Slabochová

vystudovala obor Zahradní a krajinná architektura na Zahradnické fakultě Mendelovy Univerzity a praxi získala v ateliéru Štěpánky Šmídové, kde měla mimo jiné za úkol koordinaci projektu Čapkovy zahrady. Nyní působí jako autorizovaná krajinná architektka na volné noze.

Karel Čapek v alpinu, 1937.
Zdroj: archiv vily

Českého spisovatele Karla Čapka (1890–1938) není třeba čtenářům dlouze představovat. Byl to mimo jiné novinář, dramatik, překladatel, amatérský fotograf, ale nás nyní zajímá především jako zahradník.

Rodinný dům bratří Čapků je od roku 1958 nemovitou kulturní památkou. Dvojvila vznikla v letech 1923–1924 podle návrhu architekta Ladislava Machoně v „národním slohu“, inspirovaném pozdní kotěrovskou modernou.

Jednotlivé kompoziční celky zahrady jsou do dnešní doby poměrně dobře zachovány díky péči potomků rodiny manželky Karla Čapka Olgy Scheinpflugové. Zahrada je rozdělena na předzahrádku, alpinum, zahloubený parter s bazénkem, parter s trávníkem a prostor původ-

ního březového hájku, který sázeli pátečníci, dnes zarostlý kalinami a tisy.

Zahrada byla již částečně rekonstruována v letech 2005–2006, autorem rekonstrukce je Zdeněk Kiesenbauer. Při tomto zásahu byla redukována přerostlá či přestárlá vegetace a část rostlin z nepůvodního sortimentu.

Vlastník poloviny vily Karla Čapka i poloviny zahrady, MČ Praha 10, buduje v objektu muzeum, jehož součástí bude i zahrada. Zahrada bude jak součástí příslušného návštěvnického okruhu, tak i prostorem, kudy budou návštěvníci do samotné vily vstupovat. V zahradě z hlediska nového využití prostoru není potřeba změny kompozice, jen doplňujeme funkční (avšak vizuálně maxi-

málně nenápadné) prvky – osvětlení zahrady, závlahový systém, filtrační systém v bazénku.

Principy obnovy

V našem návrhu rekonstrukce je návaznost na původní podobu žádoucí z historického a naučného hlediska, protože zahrada bude v budoucnu nedílnou součástí muzea a výchozím místem prohlídkových tras.

Čapek svou zahradu sám neustále pozměňoval, přesouval rostliny z místa na místo, experimentoval s různými rostlinami pro různé podmínky a zkoušel nové kultivary. K zahradě neexistuje žádný plán či návrh, podle kterého by se dala „z gruntu“ obnovit do původního stavu. Zahrada měla, dá se říci, sbírkový charakter s velkým podílem detailu a rozmanitosti.

Při návrhu rekonstrukce jsme se tedy drželi několika principů:

Autenticita. Zachováváme prioritně rostliny původní, tedy prokazatelně vysazené za života Karla Čapka, a snažíme se jim vyjít vstříc optimalizací pěstebního tvaru, stanoviště a péče. Jedná se zejména o dřeviny.

Mladost. Ve spolupráci s památkáři jsme si stanovili, že duch zahrady tkví zejména v její sbírkové povaze dané dynamickým přístupem k zakládání prvků, práci s detailem, přesazování a přidávání nových rostlin. Neustálé dosadby a výměny daly za vznik atmosféře mladosti. Zahrada byla velkým koníčkem svého zakladatele a kompozice nikdy neměla být v konečné fázi. Tuto mladost je nutno spatřovat jako hodnotu a předat ji dále jako příběh. Čapek sám nikdy neviděl své dílo ve fázi vyzrálé

dospělé zahrady kvůli své předčasné smrti v roce 1938. My se v návrhu vracíme zhruba do roku 1937.

Práce. Předmětem hodným ochrany je na prvním místě řemeslo a kvalita zahradnické nebo spíše zahrádkářské práce respektující životní cykly jednotlivých rostlin.

Sbírkovost. Vycházíme z velkého množství archivních materiálů, jako jsou katalogy, objednávky, fotografie a korespondence. Míra autenticity rostlinného materiálu je tedy podložena zdroji. V tomto směru musí zahrada plnit funkci konzervace genetického materiálu souvisejícího s daným historickým obdobím a respektovat daný stupeň šlechtění a poznání. V katalogích se objevují četné poznámky a zátržky, nicméně to neznačí, že Čapek rostlinu objednal a vysadil, spíše jen že projevil o rostlinu zájem. Pro východiska obnovy to je ale cenné

vodítko jeho obliby a zanícení. V objednávkách jsou již taxony specifikovány lépe a lze je dohledat i v příslušném katalogu. K dispozici jsme měli například i korespondenci se Spolkovou zahradou dendrologické společnosti v Průhonicích, kde Čapek objednával. Rostliny objednával po jednom, občas po dvou kusech, hajní pak po třech. Tento princip unikátního výskytu je parametrem sbírkovosti.

Motivy. Čapek jako každý sběratel podléhal módním vlnám a tématům. Patrná je jeho záliba ve vřesovištní květeně, později nacházíme motivy přerostlé trnité zahrady, sbírky drobných zahradních sukulentů a lomikamenů, a dalším silným motivem je stinná zahrada, kde použil i celou řadu tehdy málo známých botanických druhů.

Zahrada na počátku projektování a před zásahy zahradníků, 2015.
Foto Eliška Slabochová

První fáze

V zahradě zůstala zachována kostra kamenných prvků, tedy pískovcové a vápencové dlažby a zídek, s nimiž můžeme po dílčí rekonstrukci a restaurování v návrhu počítat. S předstihem nezávisle na rekonstrukci vily bylo nutné připravit první fázi pěstebních opatření. Využili jsme tak čas, respektive minimálně dvě vegetační období, než mělo být muzeum otevřeno. Dřeviny totiž na provedené řezy reagují postupně a bezprostředně po řezu ani nevyjadají atraktivně (jsou patrné pahýly, chybí olistění).

Přípravné práce započaly v červnu 2016. Bylo provedeno kácení několika dřevin, převážně neperspektivních, v nedobré zdravotním stavu či semenáčů. Dále jsme započali obvodovou redukcí a zmlazení keřů – především tisů a kalín, což bylo asi nejnáročnější a nejradiikálnější prováděné opatření. Cílem byla prostorová redukce koruny při zachování přirozeného vzhledu keře a jejich zmlazení až na kosterní větve. Z koruny tak byly vyřezány nejen suché větve, ale i větve kolmo rostoucí k bázi keře. Tyto dominantní keře byly vysazeny v hustší sponu, než který nyní odpovídá jejich velikosti (obecně se ale jedná o mimořádně kvalitní dřeviny), prostor kolem bývalého posezení pátečnicků je nyní zcela stinný a znemožňuje obnovu březového hájku či sa-

motného posezení. Zároveň však je původní využití této části zahrady velmi zásadní z hlediska role v historii, a proto jej chceme obnovit a redukcí přerostlých keřů vytvořit prostor pro jeho existenci.

Nyní, po dvou letech od zahájení první fáze, již víme, jak které rostliny na zásah zareagovaly. Kaliny a tisy se již loni těšily novému obrostu, pouze jeden jedinec se z radikálního zásahu nevzpamatoval.

Co nás ještě čeká

V dalších fázích obnovy budou pokračovat odborné a pečlivé zásahy zahradníků. V rabatech a podrostových partiích se bude jednat o odstranění neautentických dosadeb a redukcí objemu a počtu keřů. Při doplňování rostlin budeme pracovat s autentickými doložitelnými taxony nebo s oddělky původních jedinců. Květnaté obvodové kulisy budou opatřeny výchovným řezem a bude jim navržena adekvátní péče. V rámci renovace kamenných prvků a jejich podkladních souvrství vyjmeme ze spár cibuloviny a pereny, jež budou jako všechny přemísťované kusy náležitě deponovány a následně navraceny na stanoviště. V alpinu omezíme příliš expanzivní druhy a počet keřů a navrátíme tak výraz a drobný detail sbírce individuálních skalniček.

1 Posezení v březovém hájku pátečnicků, nedatováno. Zdroj: archiv vily

2 Pohled na dvojvilu přes trávník, Karlova polovina je vlevo, 2018. Foto Michal Cetkovský

3 Alpinum s parterem jezírka, 2018. Foto Michal Cetkovský

Obnovujeme jezírko včetně moderního filtračního zařízení. Navracíme lekníny, vodní prvek se ale bude muset obejít bez rybiček. Na revitalizované travnaté ploše bude instalován závlahový systém. Jako zcela nový prvek do zahrady introducujeme bodové osvětlení cestíček, které bude fungovat například při konání příležitostných večerních společenských akcí.

Náš zásah bude patrný i v interiéru vily, tentokrát druhově méně autentický, figurující spíše jako „kulisa“ libretu muzea. Do zimní zahrady navracíme pokojové rostliny v sortimentu, který je dobově odpovídající. O některých zde přítomných taxonech se dozvídáme i z knihy Můj švagr Karel Čapek, kde Karel Scheinplug popisuje, jaké květiny dostávala jeho sestra Olga v divadle po představení, a Čapek je poté deponoval v zimní zahradě. V suteřenní místnosti ve výklenku po kaktusovém skleníku budou vystaveny velké dekorativní kaktusy.

Velkou výzvou pro nás také bylo zachování přísavníku na fasádě v návaznosti na plánovanou rekonstrukci fasády. Aby byla oprava fasády umožněna, není nutné odstraňovat porost popínavky úplně. Díky významné schopnosti samopnoucího přísavníku regenerovat a rychle porůstat vertikální plochu všemi směry lze při rekonstrukci využít technologii, která byla s úspěchem

použita při rekonstrukci Révového dvora v pražském Klementinu. Autorem této metody je Ing. Samuel Burián. Opravu fasády je třeba provést během období vegetačního klidu. Hlavní kostra dřevnatých větví bude ponechána; větve budou zbaveny obrostu, odkloněny od fasády a vyvázány k lešení. Při úpravě porostu je doporučeno odstranit všechny deformované a odstálé kmínky, které hrozí statickým selháním. Odstraněny budou muset být také všechny výhony, které svým vrůstáním ničí konstrukci fasády a technických prvků. Po dokončení opravy fasády se výhony připevní zpět na zeď, aby ponechaná kostra větví mohla opět obrůst. Úvazky budou kotveny na dva kotevní body po obou stranách větve či kmínku.

Do zahrady se pravidelně vracíme a sledujeme průběh zahradnických prací a reakci dřevin na zásahy. Občas se i stane, že objevíme taxony, které jsme v jiném ročním období nemohli vidět, a dozvídáme se tak třeba o výskytu sněženek, krokusů nebo čemeřic. Na projektu obnovy jsme pracovali s přestávkami od roku 2015 do roku 2017, hodně práce je ještě před námi, ale těšíme se, že se již brzy potkáme v zahradě s prvními návštěvníky. ■

Kaliny vrásčitolisté po více než roce od započetí pěstebních opatření. Busta bude odborně restaurována na základě provedeného průzkumu, 2018.
Foto Michal Cetkovský

Zahrada Karla Čapka pohledem pečovatele

Hana Pollertová

Bc. Hana Pollertová
absolventka oboru zahradnictví
na ČZU, zabývá se údržbou
soukromých zahrad a péčí
o venkovní zeleň administrativních
budov. Členka SZKT, od 2014
v Revizní komisi společnosti.
Foto Michal Cetkovský

V roce 2016 jsem byla přizvána k pomoci s péčí a rekonstrukcí Zahrady Karla Čapka. Než jsem s prací začala, vůbec jsem netušila, co mě čeká. Původní plán práce a technologie byl zhruba na dva roky, ale jak čas plynul, bylo jasné, že se rekonstrukce domu a zahrady protáhne – s domem se ještě nezačalo. To nám poskytlo mnoho nových možností a změn.

K velmi kvalitně a podrobně zpracované technologii práce průběžně přibývají další úkony a změny, protože autoři Ondřej Fous a Štěpánka Šmídová nacházejí stále nové informace o zahradě.

Některé práce bylo zpočátku složité pochopit. Připadalo mi zvláštní přijít do staré zahrady a začít řezat keře, které tam roky rostly. Karel Čapek byl milovníkem tvarovaných rostlin – zahrada je malá, zahlobená, s bazénkem, nedopustil by, aby celá zarostla. Prakticky se jedná o zmlazení probírkou. Nicméně jsou to smíšené pocity, když stojíte pod dvěma nádhernými deštníky z *Viburnum*

rhytidophyllum (každá s průměrem koruny přes 10 m) a projektant vám vysvětluje, že „z toho uděláme malé solitérky maximálně 3 m vysoké a dva široké“.

Odříznout pět větví znamená dvě až tři hodiny práce, ale zase je to „sedavé zaměstnání“, chvílemi si jeden i lehne. Odpad se kupí, řez je veden velmi nízko a čistě, aby keře bujně neobrástly. První větve jsou pryč, objevuje se světlo, po čase pupeny a výhony, tedy záměr vyšel.

Na výškové práce jsme přizvali arboristu, aby pomohl s prořezem stříbrného smrku a redukcí porostu břečťanu. Lano na smrku zůstává dalšího půl roku – v Josefově části jsou včely a arborista si pár žihadel odnesl. Lano sundal až v zimním období, kdy včely spí.

Jedno odpoledne zabrala probírka dvoumetrové *Tsuga canadensis* 'Jeddeloh'. Kubík dřevní hmoty a vlastně na první pohled žádná změna. Podobně dlouho trval zakrslý smrk v patě skalky.

Nečekaná úskalí, ale i kýžené výsledky do díla vneslo světlo – všechno začalo růst – objevily se astry, líčidlo, mochna, paulovnie... a plevel, plevel, plevel. Pletí se stává poměrně náročné na rozpoznání druhů. Kromě mlatové cesty není možné použít chemii kvůli těsné blízkosti rostlin. Plevel má i užitek, chrání zem proti odparu, hlavně aby nevykvetl a nezaplodil.

V roce 2017 se v podrostu zmlazených keřů objevily trvalky, o rok později další poklady – stříhanolistá bezinka a k překvapení všech břízky ze semenné banky v zemi. Poslední břízu totiž skolila ničivá bouře Kyrill v lednu 2007. Teď jich je k radosti všech asi 30. Nakonec ještě dojde na probírku porostu.

Po řezu listnatých keřů byla řada na tisech – důvodem řezu bylo snížení korun, zmenšení velikosti a hlavně získání světla. První je nejmenší z tisů, řezaný v nevhodný letní termín. Odstranění listové plochy vedlo k jeho zahubě, nicméně potřeba světla pro zmlazené kaliny v jeho blízkosti byla důležitější, proto se přistoupilo na letní termín. Ostatní tisy, řezané v jarním období (v době květu), znovu obrazily.

I když byl Karel Čapek milovníkem trnitých keřů, což ocení při údržbě málokdo, je tato práce pro mě úžasnou zkušeností. Moc se těším na zrekonstruovaný dům a zahradu. ■

100 let Bečovské botanické zahrady

Jaromír Tlustý, Jiří Šindelář

Bečovská botanická zahrada, zvaná před druhou světovou válkou „Druhé Průhonice“, byla jednou z nejvýznamnějších historických sbírkových zahrad v Čechách. Až do roku 1945 byla intenzivně upravována, osazována a zvelebována. Po roce 1945 v souvislosti s poválečnými změnami byla zahrada zcela opuštěna, rozkradena, postupně zdevastována a v našem oboru zcela zapomenuta. Tento stav trval přesně 60 let, než se se nezisková organizace pod vedením Jiřího Šindeláře rozhodla k její záchraně.

Bečovské panství vlastnila od počátku 19. století belgická šlechtická rodina Friedricha Beaufort-Spontina (1843–1916). V roce 1911 byl do vévodských služeb na místo zámeckého zahradníka přijat Johann Koditek. To, že byl Koditek schopný zahradník, dokázal právě v Bečově. Zprvu realizoval parkové úpravy kolem zámku, hradu a letního sídla, posléze založil v údolí řeky Teplé rozsáhlé a moderní zahradnictví včetně expozičních skleníků. V roce 1918 na tuto část a na sbírkovou *Kleingarten* navázal na místě obecních pastvin realizací sbírkové zahrady. Jedním z impulzů vzniku tohoto díla byl i sňatek Heinricha Beaufort-Spontin s Marií-Adelheid Silva-Tarouca (1886–1945), dcerou Arnošta Emanuela Silva-Taroucy (1860–1936), předsedy Československé dendrologické společnosti a zakladatele parkového a krajinářského díla v Průhonících. Právě průhonický park se stal inspirací bečovské zahradě. Ta měla původně rozlohu 19 hektarů, z toho samotné alpinum dva hektary! Na projekční práce a přípravu pozemků navázal Koditek již od roku 1918 výsadbou rost-

lin, kdy bylo zprvu sázeno po dvou až třech kusech od druhu, do roku 1931 v zahradě vysázel 321 rostlinných rodů v 1005 druzích a v mnoha kultivarech. Při úpravách bylo přesunuto přes 7000 m³ materiálu, z místního kamene byly vystavěny zídky, schodiště, cesty a terasy. Postupně vzniklo více než 40 sbírkových oddělení. V roce 1934 Koditek dokončil rozdělení zahrady a vypracoval plán skutečného stavu a vysázených rostlin. Porovnání doby introdukce rostlin na naše území ukázalo, že některé kultivary byly pěstovány v Bečově dříve, než uvádí záznamy o introdukci na naše území a převážně Matrika Dendrologické společnosti v Průhonících. Některé kultivary byly zavedeny současně nebo jen o několik let později. Při celkovém pohledu na sortiment pěstovaných rostlin v Bečovské botanické zahradě je zřejmá jejich bohatost a různorodost. Od konce druhé světové války byla zahrada bez jakéhokoliv údržby. V 50. letech 20. století bylo zahradnictví se skleníky zbořeno a nahrazeno průmyslovým areálem, který zamezil jakémukoliv přístupu do zahrady. Sbírky

Johann Ferdinand Koditek (Kodytek) se narodil v tehdejší haličské městě Kopki (dnes Polsko) 24. února 1874. Pocházel ze zahradnické rodiny. Jeho děd František byl vrchnostenským zahradníkem v Doudlebech nad Orlicí (okres Rychnov nad Kněžnou) a jeho otec Johann správcem zahrad a sadů hraběcí rodiny Hompesch-Bollheim v Nisku (Polsko) a Jaroslavcích (okr. Znojmo). Johann Koditek mladší se před rokem 1893 vyučil zahradnickému řemeslu nejspíše u svého otce. O několik let později absolvoval vzdělávací kurz zahradnických příručí ve Vídni, na který navázal úspěšným absolvováním vídeňské zahradnické školy. Od roku 1904 působil v Horním Rakousku jako Wandergärtner (v Čechách tou dobou srovnatelná funkce okresního zahradníka, majícího rozšířit povědomost o pěstování především ovocných stromů). Kromě přednášek a starosti o vzorovou zahradu navrhl a realizoval několik městských parků. Jedním z nich byl park ve městě Altmünster, kde osazoval konifery ze zámeckého zahradnictví v Jezeří (okres Most). V roce 1907 přichází Johann Koditek do Bečova nad Teplou. Johann Koditek zemřel při pracovní cestě v německém městě Zschadras 19. října 1940. O sedm dní později byl uložen do hrobu v Bečově nad Teplou. Na hrobě má uveden titul vrchní zahradnický inspektor.

Jaromír Tlustý

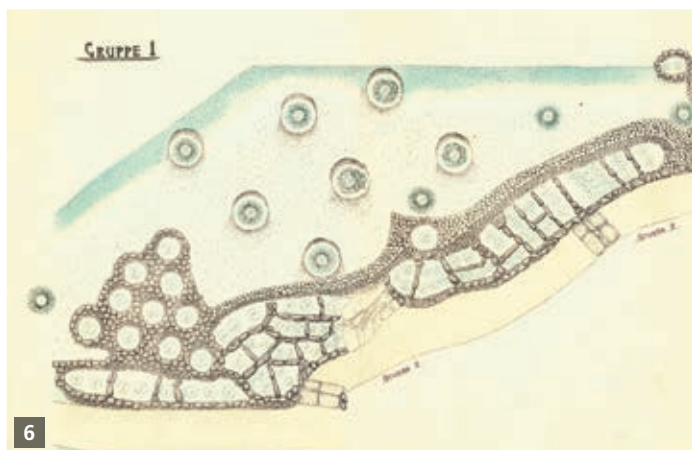
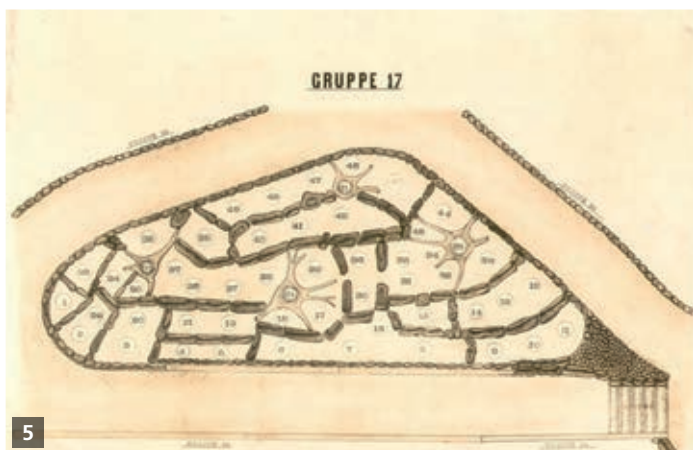
Ač se profesionálně zahradami nikdy nezabýval, od roku 1995 se intenzivně věnuje tématu českých a moravských zahradníků 19. století, jejich životům soukromým i profesním, souvislostem a vztahům mezi nimi, rodinnými vazbami, jejich vzděláváním a místy jejich působení.

Ing. Jiří Šindelář

absolvent oboru Zahradní a krajinářská architektura na Zahradnické fakultě Mendelovy univerzity v Lednici na Moravě (2000), ředitel Bečovské botanické zahrady, předseda 23/02 ZO ČSOP BERKUT, člen několika neziskových organizací a lokální patriot

Johann Koditek

1 – 2 Beaufortské alpinum

3 Korunní rybník

4 Vstup do zahrady

5 Původní detailní osazovací plán sbírkové skupiny 17

6 Původní detailní osazovací plán sbírkové skupiny 1

7 Historický plán alpina

8 Současný stav botanické zahrady

i mobiliář se postupně rozkrádaly, Korunní rybník zanikl a totéž se stalo i samotné zahradě, která byla pohlcena sukcesním porostem. Ze sbírek skalniček a keřového podrostu se téměř nic nedochovalo.

V roce 2005 byl připraven záměr rekonstrukce zahrady, byly provedeny probírky náletových dřevin a započata realizace technických prvků. Podařilo se postupně nashromáždit unikátní kolekci původních plánů a fotografií z doby největší slávy a největšího významu zahrady. Pak stačilo jen pod půlmetrovými nánosy spadaneho listí hledat původní sbírková oddělení, schodiště a cesty. Byl objeven i pomník zakladatele této zahrady. Po-

stupně jsou obnovována sbírková oddělení a výsadbová místa pro kolekce rostlin. Instalována jsou posezení, umělecky ztvárněné prvky, vybudovány vyhlídky, odpočinkový altán a obnoveny vodní prvky včetně náhonu a Korunního rybníka.

Jako první v České republice byla vybudována bioferrata – zajištěná skalní stezka k poznání vegetace skalních štěrbin a lišejníků, kterých zde bylo určeno přes 40 druhů. V pobřežní části rybníka pak vznikla navíc stezka mokřadem. Děti si mohou celoročně užívat v přírodním volnočasovém areálu včetně zimních radovánek.

V roce 2014 byla zahrada jednomyslně přijata za řádného

7

8

Současný stav botanické zahrady

člena Unie botanických zahrad České republiky, od roku 2017 funguje jako fakultní objekt Pedagogické fakulty UK. V této velikosti je to jediná botanická zahrada v České republice, která je financována pouze ze zdrojů neziskové organizace. Ostatní takto velké zahrady patří pod města, kraje, státní výzkumné ústavy či univerzity. O to je zajištění jejího fungování, rozvoje i údržby náročnější a komplikovanější.

Bečovská botanická zahrada v celostátní soutěži Má vlast Cestami proměn získala titul Někrásnější proměna České republiky 2013. Jiří Šindelář je za rok 2014 držitelem Grand prix Ceny Ď – díky českým mecenášům a dobrodincům. V téže roce Památková komora České republiky udělila cenu poroty za příkladnou památkovou

péči o Bečovskou botanickou zahradu. V roce 2016 obdržela zahrada ocenění „Srdce pro region 2016“.

Zahrada se nyní pyšní především vzrostlými jehličnatými a listnatými stromy z doby zakládání zahrady. Mezi unikáty zahrady patří korkovník amurský, který obdržel titul „Strom hrdina“ České republiky pro rok 2006.

Postupně jsou v zahradě dosazovány nové rostliny z historického sortimentu i rostliny nové. Sortiment se daří rozšiřovat především díky podpoře ostatních botanických zahrad. Důležitým partnerem jsou zahradě i jednotliví sběratelé a pěstitelé a základní organizace Českého zahrádkářského svazu. Postupně jsou v zahradě dosazovány nové rostliny z historického sortimentu i rostliny taxonomicky nové. ■

The birth and development of landscape architecture (P. 8)

In their contemporary contexts and structures, garden and landscape architecture were born at the same time as the independent Czechoslovakia – in the atmosphere of joy, enthusiasm, but also humiliation followed by resurrection and great expectations. The paper deals with the changes through which the discipline went over the past hundred years, and illustrates them with specific examples from science and school practice.

Survey: Garden flashback (P. 12)

An objective point for assessing the period after 1989 from the perspective of landscape architecture is practically impossible without a longer time of interval. To compensate for this, the editors asked several representatives of our discipline to answer a few questions. Although the responses are individual and subjective, they do provide for a more comprehensive reflection of our discipline and the recent times.

Garden art in 1918–1948 (P. 18)

In the first half of the twentieth century gardening disciplines and even ones the gardens experienced an era of ascension, but also a sudden fall as a result of world wars and with it related dramatic societies and economic change. In the era was self-evident and absolutely crucial in the proposals gardens cooperation of architect, gardener or garden architect, investor, eventually other experts. Investors in the form of enlightened clients were the first people in our history territory originated from various social layers, and it was not just an individual, but we need to realize that even the corporation. Federal activity was at that time at our territory is indispensable for many municipalities and cities in setting up and maintaining public green areas. Another phenomenon of the period was considerable variety of proposed objects especially with regard to their primary function. Private suggestions were created gardens, whether family or villa, further creating or restoring public green areas, whether public parks, parks or parks, or landscaping. In these buildings or near schools, memorials of fallen or significant personalities of social life or history of our nation were founded. Unusual at that time, however, became proposals for completely modern objects of garden art, which came to the fore of the new needs of the population. These were proposals for the fields of urchins, sports grounds, recreational buildings, gardens of churches and churches, but above all they were proposals for that time government buildings and the presidential office. Also, the designs of hospital gardens, treatment and sanatoriums, school and institutional gardens, etc. were also created in the new trend. Each garden from the first half of the twentieth century has its own story that has not been written in the second half of the 20th century until the present.

Landscape architecture in Žilina during the First Czechoslovak Republic 1918 – 1938 (P. 24)

An excursion to landscape architecture in Žilina after 1918. In the new state, Slovakia controlled the Ministry for Slovak Administration with its leader Vavro Šrobár; the ministry was based in Žilina. At that time, the most important parks in the town included the Šrobár Orchard and a private garden of the Canvas Factory. In terms of architecture, the majority of modernist structures were built at this time – between the 1920's and 1940's. Many important buildings were designed and constructed by leading period architects, such as Peter Behrens, Fridrich Weinwurm, Ignác Vécsei, and Michal Maximilián Scheer or Michal Milan Harminc.

The next 100 years of garden architecture (P. 28)

The author had combined two seemingly unrelated stories: a song of a contemporary folk singer Jarek Nováček and the reconstruction of a park on Slovanské náměstí in Brno, which was created by a German architect Leberecht Migge 100 years ago.

Contribution of FLORA OLOMOUC show to the development of landscape architecture (P. 30)

In the 1950's, landscape architecture had been entirely pushed out of society's awareness and garden designs from the First Republic ended up almost forgotten. Moreover, gardeners were considered as people of undefined stances and therefore highly suspicious. It was Bohdan Wagner, who, after his apprenticeship in Austria, came up with the idea of a horticultural show to help quickly restore the reputation of gardeners and horticulture. In Olomouc, this became a success story.

Beautification societies and their activities (P. 34)

The year of 1904 when the Union of Beautification Societies in the Kingdom of Bohemia was established became an important milestone for the history of beautification societies. The Union gradually grew into a large organisation that developed important activities till its forced liquidation in 1951. One of significant activities was publishing of the review *Krásy našeho domova* [Beauty of Our Home] that reached, during the 1920s, the level of a European renowned periodical. The Union, in the course of its existence, got actively engaged in protection of natural and cultural-historical monuments; its attention was also paid to landscape protection. In terms of environment protection, a pioneer activity were the efforts to catalogue natural monuments in 1905–1909, or an attempt to catalogue monumental trees in 1922. After 1951, the activities were taken over by the Masaryk Academy of Labour, specifically by its Institute for Protection of Nature and Landscape within the First Section of Science and Medicine; the Academy also took over all rights and obligations of the Union.

Conversely, a part of beautification societies were dismissed, others were incorporated into the Czechoslovak Union of Fruit Growers and Croppers. Later, the legacy of the Union was claimed by the Union for the Protection of Nature and Landscape TIS, established in 1969. The TIS was founded in the late time of democratisation process in autumn 1969, and, subsequently, in the following period of normalisation, abolished. As a substitute, the communist regime permitted the establishment of the Czech Union for Nature Conservation in 1979 that took up publishing of the *Krása naše-ho domova* review.

Role of SZKT in the future of the civic association activities (P. 38)

For a future professional growth of our members and the entire professional community, SZKT is a reliable platform for sharing information and experience. Its importance in the professional environment of urban and landscape design will continue to grow. SZKT has a great potential of further development, which depends on active members creating living environment for the citizens of our beautiful country cherishing the traditional European values and capable of absorbing impulses from all over the world.

The near future of science and research in the use of plants (P. 40)

The paper presents a brief reflection on the future trends in science and research focusing on the use of plants in landscape architecture, and introduces a presentation at the 2018 SZKT conference in Luhačovice. It introduces the trends that are already apparent in research and that will remain strong in the next few years. The current problems and their potential solutions are suggested as well.

Collective memory of Czechoslovakia told in the stories of the Freedom Trees (P. 42)

The Partnership Foundation celebrated this year's 100th anniversary of the republic by an unusual project – they had recorded a broad range of stories of the so-called Freedom Trees, which document the crucial moments in the history of Czechs and Slovaks, and present their legacy to the public in a unique database. The digital map on www.stromysvobody.cz lists over three thousand historical trees. A hundred new such trees had been planted in the memory of the country's centennial.

The last century in the life of a thousand-year-old lime tree in Tatobity (P. 46)

An article accompanied by many period and contemporary photographs describing the last 130 years in the life of a lime tree in Tatobity, describing the history of care of this tree over the 20th century and at the beginning of the new millennium.

Quo vadis, heritage care in gardens? (P. 49)

The paper deals with the Czech methodology of conservation of listed gardens. It shows how the period approaches influenced the values of the unique ensemble of historical gardens and parks which decorate the Czech Republic. The author is convinced that at least those which he personally enforced in the World Heritage List (UNESCO), i.e. Lednice-Valtice Cultural Landscape, Gardens and Castle at Kroměříž and Průhonice Park, will be kept with humility to their original creators over the next 100 years.

Hundred years of care and interest in heritage gardens (P. 56)

In the early years of heritage care, historical gardens and parks had been perceived rather as decorative surroundings of aristocratic homes, or valuable natural habitats. Over time, and with the contribution of many distinguished men and women, parks and gardens got established as works of art and cultural heritage sites of its kind. Due to their variability and live character they require some different attitudes to reconstruction and maintenance. There is still a huge need for careful cataloguing of these sites, as well as description communication of their values to the society.

Reconstruction of a garden in half of the semi-detached villa of the Čapek brothers (P. 61)

The Karel Čapek Garden in Prague-Vinohrady is currently undergoing systematic reconstruction following a design by Šmídová Landscape Architects s.r.o. in collaboration with Ondřej Fous to allow for the development of a museum with an exhibition presenting the life and work of the world-famous writer. The first phase of pruning and tree surgery operations had already taken place. The next steps will be to restore the front garden, the rock garden, the sunken patio and pool, the lawn, the former birch grove, the winter garden, and the climber plants on the façade. The article also presents the methodology upon which the project is being carried out.

100 years of the Bečov botanical garden (P. 67)

The botanical garden in Bečov, known as "Second Průhonice" before World War II, was one of the major historical collection gardens in Bohemia. Until 1945 it was intensively maintained, planted, and tended. Due to the post-war changes after 1945, the garden ended up totally abandoned, ruined, and looted, and almost forgotten to Czech horticulture. The situation changed after 60 years when a non-profit organisation lead by Jiří Šindelář decided for a rescue.

Zahradnictví FLOS - zelená pro Vaše realizace

Velkoobchod s rostlinami

Kompletace zakázek

Trvalková školka

Trávníkové koberce

Předpěstované živé ploty QuickHedge

Rozchodníkové koberce

Substráty a mulčovací kůra

Pomocný materiál

Tel.: +420 220 940 174

E-mail: info@flos.cz

www.flos.cz

Zahradnictví flos s.r.o.
Zahradní 141, 250 68 Řež u Prahy

Pečujeme o stromy

Stromové injekce

MIKROINJEKTÁŽE – velice účinná obrana vůči hmyzím škůdcům (klíněnka jírovcová, mšice smrková, dutilka jasanová, zdobnatka lipová) a houbovým onemocněním (grafióza jilmů, chřadnutí jasanů)

MAKROINJEKTÁŽE – výživa a ochrana významných stromů (připravíme speciální směs dle individuálních potřeb stromu – vhodné např. pro památné stromy)

BAOBAB – péče o zeleň s.r.o.

Alšova 5/3 | 252 62 Únětice

tel.: 603 256 754 | e-mail: ruzicka@baobab.cz

www.baobab.cz

TreeProtect®

Chráníčka kmene

Chráníčka TreeProtect® je levné, efektivní a spolehlivé řešení k ochraně stromů proti poškození při sekání trávy a před hlodavci. Chráníčka kmene je k dostání v hnědé a zelené barvě.

TreeProtect® má optimální vzduchové mezery. Ty poskytují stromu dostatek vzduchu a světla a brání napadení hmyzem a hnílobě stromové kůry.

TreeProtect® chrání kmeny do průměru 11 cm. Pro větší stromy lze snadno spojit dohromady dva nebo více dílců TreeProtect®.

Vlastnosti

- Snadná instalace
- Nebrání růstu kmenu stromů
- UV odolná
- Vysoce kvalitní materiál (certifikovaný FDA)
- Optimální provzdušňovací díry

Materiál

- Polyetylén (PE), 100 % recyklovatelný

Balení a velikosti

Výška	Šířka	Tloušťka	Balení
21 cm	36 cm	2 mm	100 dílců

Specifikace

Specifikace jsou k dispozici na našich webových stránkách nebo v naší kanceláři.

Bez TreeProtect®

S TreeProtect®

Snadná instalace

ARBORISTICKÁ OBCHODNÍ s.r.o.
Ing. Jiří Borský – jednatel
Přehýšov 57, 330 23 Nýřany
Tel.: +420 603 810 050
E-mail: info@arborobchod.cz
www.arborobchod.cz

PUBLIKACE Z VYDAVATELSTVÍ PROFI PRESS s. r. o.

NOVINKA

SMÍŠENÉ TRVALKOVÉ VÝSADBY

Ing. Adam Baroš, Ing. Jiří Martinek, Ph.D.

Publikace **Smíšené trvalkové výsadby** je určena odborné veřejnosti, pěstitelům trvalek i budoucím odborníkům – studentům. Zaměřuje se výhradně na slunná až lehce přistíněná stanoviště s výrazně omezeným vodním režimem. Taková stanoviště se totiž ve městech vyskytují velmi často. Většina opublikovaných informací vychází především z osobních zkušeností autorů s daným typem květinového záhonu v podmínkách naší republiky. Autoři nejvíce čerpali z poznatků a zkušeností získaných při práci s reálnými výsadbami v Dendrologické zahradě v Průhonicích a dlouhodobých pozorování prvních výsadeb záhonů v Praze. Důležité však byly i bohaté odborné kontakty a výměna zkušeností s kolegy z různých institucí, zejména v Německu a Rakousku.

Cena: 495 Kč

Pevná vazba, 264 stran, formát 240 x 240 mm

Objednávejte na:
Profi Press s. r. o., Jana Masaryka 2559/56b, 120 00 Praha 2, tel.: 277 001 600,
e-mail: odbyt@profipress.cz, www.zahradaweb.cz.
Ucelenou nabídku knih naleznete v e-shopu obchod.profipress.cz.

ZAHRADNICTVÍ

měsíčník pro profesionální zahradníky